

Menschenhanden

Wilma

bron

Wilma, *Menschenhanden*. Uitgevers-Maatschappij Holland, Amsterdam 1924

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/wilm001mens01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

I.

Zomernacht over de heide! De muziek van den zomernacht.

De heide schijnt wel in haar slaap te zingen; de geluiden van leven klinken zoo wonderlijk teer, als de muziek in een sprookje, men weet niet vanwaar!.... uit de diepte, uit de hoogte, van heel uit de verte, van dicht nabij ruischt het in allerfijnst uitgesponnen motieven. Men tracht ze een sprake te geven en blijft al zoekend luisteren en wachten.

Daar was eens een man, die hoopte in zulk een zomernacht op de heide zijn verloren lied terug te vinden.

Hij had het zingen verleerd, er waren te veel schaduwen over zijn weg gevallen. En hij wist, dat hij sterven moest, als hij het lied niet vond, dat door bleef klinken ook al werd het nacht.

Zoo lief had hij het leven.

Hij had al lang gezworven, maar het onrustig kloppen van zijn hart had hem het luisteren belet; het geluid van zijn voetstappen pijnigde hem, het behoorde niet bij hem; hij moest telkens omzien, alsof een ander, die hij niet was, hem achtervolgde.

De nacht werd diep, het heipad dook weg in een dennenbosch, daar kraakten de dorre takken hem onder de voeten; zijn hart begon al heviger te

bonzen, de angst van volslagen eenzaamheid greep hem aan. Hij zou willen vluchten voor zichzelf en wist niet waarheen! Hij begon te verlangen naar een menselijk wezen, naar iemand, die hem zou kunnen begrijpen, die de schaduw zoo donker gezien had, als hijzelf; en terwijl hij dat dacht, gebeurde met hem precies hetzelfde als wat in de sprookjes gebeurt.... Of misschien zijn de sprookjes wel de eigenlijke, wezenlijke werkelijkheid,.... misschien is achter het sprookje.... God!

Want opeens zag hij een licht tusschen de dennenstammen. Hij liep er op af, zoo snel hij kon, en vond op een open plek een boerenwoning, bijna vormloos in 't donker, met een klein lichtplekje, een venster, waarachter een lampje brandde, dat een schemerschijn wierp over een grintpad met heesters aan weerskanten, door een hekje in de haag van den weg gescheiden; het hekje stond open. Hij ging er door; er baste geen hond toen het kiezel kraakte, er roerde zich niets. Voorzichtig sloop hij naar het venster, het gordijn was neergelaten tot even boven den rand van het kozijn.

Daar bleef hij staan en luisterde.

Geen stem, geen enkel geluid, alleen dat kleine, wakende licht.

Toch voelde hij dat Iemand hem hierheen geleid moest hebben, iemand, die zijn schreeuw in de eenzaamheid gehoord had.

Daarom waagde hij het, onder den rand van het gordijn door naar binnen te gluren.

Eerst kon hij niets duidelijk onderscheiden, maar langzamerhand maakte zich uit de warreling van schemerige dingen iets los, een gedeelte van een stoel, waarop iemand zat, donkere, neergolvende kleerenplooiën, en daarboven lagen twee gevouwen handen.

Met ingehouden adem keek hij toe.

De handen lagen roerloos, ze schenen bleek en oud, maar ze lééfdén....! Hoe die handen leefden boven het donker van die kleederen! Ze werden al duidelijker naar mate zijn oogen gewenden aan het schemerlicht.

Wat was er toch in die handen?

Bleven ze altijd maar gevouwen? Zouden ze nooit loslaten?

Sloten ze zich niet hoe langer, hoe vaster in elkander?

Ze moesten wel bij een sterk hart behooren, dat veel kon dragen.

Welke last droeg dat hart?

Wat borg zich toch in die gevouwen handen? En plotseling was het, alsof iemand het hem openbaarde, het in hem sprak:... het gansche menschenleven!

Ja, nu zag hij het. In die gevouwen handen lag het gansche menschenleven besloten.

.... 'God....' stamelde hij, zooals hij nog nooit den Naam genoemd had. -

- Eindelijk keerde hij naar huis terug, een nieuw mensch was hij geworden. Hij hoorde zichzelf niet meer, het bonzen van zijn hart, het geluid van zijn

voetstappen, hij keek naar den hemel en dan weer naar de aarde, er werden purperen sluiers opgeheven, er kwam rood en goud, de morgen kwam, en in hem was een nieuw lied geboren, het lied van menschenhanden, waarin God het schoone leven neergelegd had. -

Na dien nacht gebeurde er iets wonderlijks.

Het leven kwam naar hem toe zooals nooit te voren, in menschenhanden; uitgestoken handen, omhoog geheven handen, saamgevouwen handen.

Ja, in gevouwen menschenhanden lag het schoone leven veilig bewaard.

Hij moest er van gaan zingen, hij kwam nooit uitgezongen. -

Eens gebeurde het, dat diezelfde man op een van de eerste dagen in Januari een reis moest ondernemen.

Er woei een hevige storm. De veel te vroeg ingevallen winter was haastig, met klinkende sporen voorbij getrokken. De muziek van de herfststormen kwam achteraan.

De man zat alleen in een hoek van de coupé, zijn hoofd, met dicht grijzend haar door een bonten, zijden doek beschermd, steunde tegen het beschot; er lag een opengeslagen boek op zijn knieën; het bagagenet borg zijn vioolkist en zijn grooten, slappen hoed. De man vergat zijn boek in het onbewegelijk luisteren naar het gedonder en gedaver om hem heen.

Het was of de trein zich met kracht en geweld een weg moest banen door de duisternis, die zwaar als een berg over de vlakke stond.

De storm was het brullen van den verscheurden berg, en hij werd meegevoerd op den zegetocht, dwars door de geslagen bres heen.

Het was heerlijk!

Toen de trein stopte, sprong hij overeind en opende het portier uit simpele drang tot helpen; hij werd bijna omver geworpen, niet door den wind, maar door een jong meisje met een groote bos bloeiende hazelaartakken in de hand.

Ze viel ademloos binnen en trok het portier haastig achter zich dicht.

De man zette zich in zijn hoekje en nam zijn boek weer op, het meisje bleef nog een oogenblik staan, en maakte zorgvuldig een paar katjes vrij, die door den wind over een vorkje van een anderen tak gehaakt waren. Met haar oogen, met haar handen streelde ze de katjes en sloeg geen acht op den man tegenover haar.

Hij zag, hoe ze voldaan knikte en de hazelaarbos ophing aan een knop van het bagagenet, midden in de coupé: ze besloegen een groote-menschenplaats. Toen ging ze er vlak naast zitten, haalde een boek uit haar tasch en begon ijverig te lezen.

De trein had zich in beweging gezet, de hazelaartakken wiegden zachtjes mee. De man in den coupéhoek vergat nu zelfs het luisteren. Hij keek aandachtig naar het groote, blonde meisje en de wiegende takken, hij glimlachte voor zich heen, er trok iets aan hem voorbij, heel in de verte, klaar en mysterieus tegelijk, als een schip aan den einder, dat juist de roode bal

van de ondergaande zon passeert, zwart op goud. Zijn fijne vingers bewogen zich, toen sloot hij zijn oogen,.... maar opende ze opeens bij het schokken van den wagen over een wissel, en zag tegelijk, dat een van de hazelaartakjes zich door de groote schommeling vastgehaakt had in de voile, die om den rand van haar vilten hoed geslagen lag.

Ze keek op, lachte; ‘Deugniet’, zei ze, en maakte voorzichtig het takje los. Maar even later, bij een nieuwe, sterke schommeling werd ze weer aangehaakt door hetzelfde takje.

‘Ben je daar alweer’, zei ze vroolijk: ‘Ze willen dat ik wat meer notitie van ze neem’, lachte ze nu triomfantelijk tegen den man in den hoek en keek toen met blijde aandacht naar de goudgroene hazelaarfranje.

‘Zou ze nu op precies dezelve plaats blijven zitten’, dacht de man, toen het meisje haar boek weer opnam, ‘als ze iets op zij schuift, kan de tak haar niet meer bereiken, al slingert de wagen ook nog zoo hevig, maar misschien vindt ze het wel grappig telkens even aandacht te moeten schenken aan wat voor haar iets heel kostbaars schijnt te zijn’. Het werd wezenlijk interessant.

Hij bleef aandachtig kijken naar dat groote, blank en roode kind, zoo frisch als een pas opengebloeide appelbloesem en naar de schommelende katjes.... zachtjes.... zachtjes,.... daar raakten ze weer bijna den rand van haar hoed;.... nog niet!.... bijna,.... daar!.... nee, hij zat in spanning te wachten,.... een ruwe schok!.... daar was ze weer gevangen, maar nu zóó

gevangen, dat ze heel voorzichtig haar hoed af moest zetten en tegelijk opstaan, om de voile onbeschadigd los te krijgen uit den stevigen greep van het hazelaarkatje.

‘Zal je nu eens eindelijk ophouden,’ lachte ze, ‘of ik vertel het aan Vader!.... wat zegt u?’

Hij lachte hartelijk mee, en vroeg zich verwonderd af, hoe oud ze toch wel mocht zijn!.... Achttien, ouder zeker niet.... achttien!

‘Het zijn de eerste,’ verklaarde ze met een liefkoozing in haar stem, ‘van onze oude kweekerij aan het kanaal, daar groeien zij bij massa's. Vader houdt er zooveel van en....’ het schelle fluiten van den locomotief onderbrak haar,.... ‘ik ben er, we wonen hier!’

‘Woont u hier?’ vroeg hij verrast.

‘Ja’ zei ze, in lichte verwondering, ‘sedert een half jaar.’ Toen nam ze de takken van den knop, en weer trof hem de eerbiedige voorzichtigheid, waarmede zij ze droeg; devotie, die haar nu toch ouder deed uitkomen, dan hij haar eerst gedacht had.

Zeker hadden zich voor dit prachtig-bloeiende kind de poorten van het leven al geopend, en ze had naar binnen gekeken, diep en ernstig. Vanwaar anders die schoone devotie?

Hij opende het portier voor haar. Ze stapte uit met een blij knikje en haastte zich over het halfdonkere perron naar den uitgang. Op den weg flakkerde een rijtuiglantaarn; de man in de coupé hoopte dat het rijtuig op háár wachtte en dat het haar door den storm heen veilig thuis zou brengen.

Een conducteur wierp het portier dicht, de trein zette zich in beweging.

Hij bleef voor het venster staan en keek in de stille spiegeling van den wagen als in de diepe, afgesloten kameren van zijn eigen leven, en plotseling doemde uit de schemering iets voor hem op. Verbleekte vingers, trillend op de snaren van een viool, en het hoofd in zijn lichtcirkel van witte haren met wijd-opengesperde, blinde oogen, luisterend daarover heengebogen; hij zag een nog jonge, vroeg-verrimpelde vrouw, als een vrucht, die geplukt was nog vóór ze tot rijpheid had kunnen groeien, en naast die beiden opeens dit kind met haar handen gevouwen om de hazelaartakken, alsof ze toen reeds bij hen behoorde en de eigenlijke oplossing was van het leven van die beide andere, in levenspijn gebonden menschen.

Een groote, dankbare blijdschap begon zich in hem te bewegen, begon zich uit te zingen in muziek.

Hij reikte naar de vioolkist, even greep zijn hand den koperen ring, toen glimlachte hij en ging zitten, gespannen luisterend naar wat in hem gezongen werd. Eindelijk legde zich de groote klaarheid over zijn gezicht, zijn trekken ontspanden zich, hij haalde diep adem.

‘Dat wordt jouw lied, hazelaar’, zei hij hardop, ‘misschien zal ik het je eens vóór mogen zingen, het blijft in ieder geval voor jou bewaard!’ -

II.

In het pikdonkere brikje, achter klappende, neergelaten zeilen reed Erica Brand naar huis. Zij was bij Harold geweest, in het oude rozenhuis op de kweekerij.

Daar lagen niets dan zonnige herinneringen aan een heerlijke jeugd met Vader en Moeder en de twee groote broers Harold en Matthijs.

Natuurlijk was alles veranderd, sedert Harold er met Phine en klein Keesje zijn intrek genomen had, maar dat hinderde haar niet, om den schat te vinden, die daar verborgen lag.

Want ze kon er geen deur opendoen, geen zonnestraal in den erker zien vallen, ze kon door geen venster naar buiten kijken, of onmiddellijk knoopte zich een herinnering vast aan wat ze zag, en altijd was het: Moeder! zooals zij Moeder alleen gezien en alleen gekend had, anders dan Vader, anders dan Harold en Matthijs!

Wat zij zag, behoorde aan haar alleen.

Bij het vijfvertje met den treurwilg was Moeder, bij de hooge bergschuur, waar de rambler zomers haar purperen trossen over het dak heenwierp, op de seringenpaadjes, op het berkenweggetje was zij.

Als ze uit het erkerraam over het Kanaal naar de brugwachterswoning keek, zag ze haar daar binnen

gaan en onmiddellijk verscheen dan voor het venster ook het grijze hoofd van Grootje Bikkers, brugwachtersgrootje, moeders liefste vriendin, die weggeroepen werd nog geen veertien dagen nadat ze Moeder ter ruste hadden gelegd.

Door dit alles heen weefde zich de herinnering aan Wybo en Betty Norden.

Betty was haar eerste schoolvriendinnetje, en Wybo, dokter Wybo, was Betty's veel oudere broer. Hoe goed was hij altijd voor zijn kreupele zusje geweest, en met hoeveel zorg had hij Moeder in haar laatste ziekte behandeld!

Misschien .... kende Wybo moeder, net zoals zij .... misschien!

Daarom alleen zou je al veel van hem moeten houden.

Toch, kostbaarder dan dit alles, als een vreemde, donker-glanzende parel, leek haar de herinnering aan den schilder, die moeders portret gemaakt had, het portret met de oogen, die door de schaduw heenlichtten.

Het was lang geleden, vóór haar geboorte. Nog even was hij ook in haar leven gekomen, twee, of drie jaar mocht ze geweest zijn, toen was hij voorgoed verdwenen. Achter de glanswitte muren van het groote gebouw, dat je van uit haar slaapkamerraam kon zien rijzen tegen de blauwe heuvels, hadden ze hem opgeborgen bij de anderen, die geen rust konden vinden en daar was hij ook gestorven.

Maar voor haar leefde hij altijd nog, als de groote, zwarte man, die ze in haar kinderverbeelding gezien

had, en nòg kon ze niet laten hem te vereenzelvigen met de donkere Christusgestalte in de platenbijbel, die weende over de witte stad Jeruzalem.

Moeder zeide altijd, dat hij gestorven was van droefheid over al het leed van de wereld, en van heimwee naar het onaantastbare, het licht, dat door geen schaduwen verdonkerd kan worden, en vader kòn maar niet loskomen van de gedachte, dat de schaduw van zijn zoeken over moeders leven gevallen was, zoodat ze nooit meer had kunnen lachen zooals vroeger.

Tot een paar dagen voor ze heenging. Toen had Moeder Christus gezien, den Man van Smarten.

Wonderlijk levend werd deze herinnering nog voor haar, telkens als ze een dag in het rozenhuis doorbracht. Ze voelde zich zoo gelukkig en in haar geluk had ze den Man van Smarten lief, omdat Hij toch het lachen weer in moeders leven gebracht had, al begreep ze niet, hoe.

En ze had den schilder lief! en het heele leven was heerlijk!

Het was zoo jammer, dat Vader er zich niet aan op had kunnen heffen! Al zijn veerkracht was na moeders heengaan verdwenen; het bestuur over de kweekerij was hem ieder jaar zwaarder gevallen, ze hadden allemaal zien gebeuren, dat hij oud en zwak werd voor zijn tijd. Harold moest toen wel ingrijpen en het bestuur van de kweekerij overnemen, hoe pijnlijk het ook was en Wybo, dokter Wybo, had hen geholpen.

Het sprak toen ook vanzelf, dat Harold met Phine en kleine Keesje in het rozenhuis was komen wonen. Voor Vader en haar had Wybo een mooi plekje gevonden in het dorp tusschen de heuvels, die je van uit het rozenhuis kon zien blauwen in de verte.

Ze vond het heerlijk daar om te wonen in een echt sprookjeshuis alleen met Vader; je kon zien, dat Wybo er alles van begrepen had; aan Vaders opleven kon je het nu duidelijk zien.

Harold en Phine wilden maar niet gelooven, dat Vader zoo oud geworden was, omdat moeder niet meer naast hem ging.

Zij geloofden Dr. Römer, die hem van jongsaf gekend had en vol hield, dat hij zijn leven lang veel te hard gewerkt had; als een ondergraven huis was hij, dat instort bij den eersten stoot.

Wybo zag het beter. Hij had moeder zien heen gaan en opeens begrepen, dat het met Vader was als met een mensch, die jarenlang naast een ander op den weg geloopt heeft zonder hem te herkennen.

Opeens gaat die ander scheiden en onder 't scheiden ziet hij, wie het eigenlijk was, zijn kostbaarst bezit, het leven van zijn leven.

Nu staat hij aan den weg, geschokt tot in het diepste van zijn wezen, en kijkt dien ander na langs het lichtende spoor, dat hij heeft achtergelaten; hij vergeet te leven, alles vergeet hij.

Zoo precies had Wybo het haar uitgelegd en zij had het zoo weer aan Matthijs verteld.

Daarom had ze nu ook de hazelaartakken van de

kwekerij meegebracht, een boodschap van moeder.

- Eigenlijk was ze naar het rozenhuis gegaan om klein-Keesje te befeesten.

Hij was een jaar geworden. Ze had hem op den arm genomen en was het heele huis met hem doorgegaan. Alles van vroeger had ze hem verteld, want je kon met niemand zoo goed praten als met hem.

Harold en Phine lachten wat om haar; als ze moeders naam noemde, werden ze een oogenblik plechtig stil en veranderden zoo spoedig mogelijk van onderwerp.

Maar Keesje deed niets dan kleine, vroolijke geluidjes teruggeven op alles wat ze zei.

Ze had hem verteld, dat zij vroeger ook in die mooie wieg geslapen had, en vóór haar had oom Matthijs met de gouden knopen erin geslapen, maar de wieg was eigenlijk gemáákt voor Vader Harold. Grootmama uit de stad had het tullen overkleedje geborduurd. En toen had ze hem verteld van al de Grootmoeders; de heel oude, rimpelige over- overgrootmoeder uit het witte huis, dat vroeger midden in het dorp gestaan had, en de mooie, vroolijke Grootmama uit de stad, en de Grootmoeder, die het rozenhuis gebouwd had, en eindelijk de allerliefste Grootmama van het portret.

Het portret in het rozenhuis leek een klein beetje, maar als Keesje groter was, zou ze hem het portret laten zien, dat in het huis op de Kerkheuvel hing, Grootmama, zooals ze wezenlijk was.

Keesje kraaide van plezier, hij voelde zich heel rijk met al die Grootmama's, dat was zeker!

Erica was zoo vervuld van zijn wonderbaarlijke slimheid, waarvan ze allerlei staaltjes zorgvuldig in haar herinnering bijeenhield om er haar vader mee te vermaken, dat het rijtuig eer ze er aan dacht den hoek bij den heuvel omdraaide, ze voelde aan het moeilijke trekken, dat de Bruine het rijtuig tegen den heuvel opsleepte, Vader stond haar op te wachten, want ze zag nu door een reet tusschen de zeilen licht in de open voordeur, ze hoorde Pit-tah's vroolijk geblaf.

‘Thuis, eerlijk thuis,’ dacht ze blij, ‘ik had nooit gedacht dat ik na het rozenhuis een ander thuis zou kunnen hebben.’

Haar vader kwam haar met de lantaarn tegemoet, Pit-tah, de grauwe lieveling van het huis, een vondeling met krulstaart en geknakte ooren vloog hem vooruit en sprong zoo woest tegen Erica op, dat ze met de hazelaartakken hoog boven zich naar binnen moest vluchten. Daar gaf zij ze aan haar vader over. ‘Van moeder’, zei ze zacht. Matthijs Brand boog het hoofd terwijl hij ze aannam; zijn haar was spierwit.

Hij zette de hazelaartakken in de mooie goudbruine vaas vlak onder zijn Rita's portret, terwijl Erie haar mantel af ging doen.

Hij stond nog gebukt over de vaas, toen ze weer binnenkwam en schikte zorgvuldig de takken, zoodat ze naar alle kanten breed en vrij zich uit konden leven.

Ze kwam naast hem staan en legde haar arm om zijn schouder. Hij richtte zich op en samen tuurden ze toen aandachtig naar het wondere gebeuren op

het portret, dat de vreemde zwijgende man uit Erie's jeugd gemaakt had. Oogen, die door een donkere schaduw heenlichtten, een zuivere ziel, die den onvolmaakten vorm scheurde en in volle, harmonische schoonheid naar buiten trad;.... en opeens kwam bij Erica even de herinnering boven aan den man, die in den trein tegenover haar gezeten had, alsof hij iets te maken had met dit portret.

Ze moest omkijken, iemand.... had haar heel zacht op den schouder getikt, meer niet,.... 'vader',....zei ze,.... maar op 't zelfde oogenblik vervaagde de indruk onder de wonderlijke bekoring van het al dieper lichten van die oogen, hoe langer men er naar keek.

'Wou je iets zeggen, Erie?'

'Was het wel wezenlijk een schaduw, die over moeders leven viel? Was, wat wij als schaduw zagen, haar lijden, of viel er door het lijden een schaduw.... of, was het enkel haar hartstochtelijk zich uitstrekken en heengroeien naar het licht, zooals Wybo meent!

Want we hebben toch juist door wat wij de schaduw noemen, moeder leeren kennen zooals nooit te voren! En weet u wat zoo wonderlijk is? Als ik er over nadenk, wil mij iets ontglippen van de heerlijkheid, die er toen was; als ik naar het portret zie, grijp ik weer alles! Wybo voelt het ook zoo.'

'Wybo heeft moeder goed begrepen,' zuchtte Matthijs Brand, 'beter dan ik, en jij bent precies als mijn Rita, je bent alleen maar wat sterker!

Als ik maar niet zoo achtervolgd werd door de gedachte, dat ik haar in 't leven had kunnen houden,

als ik haar maar beter begrepen had! Wat kon ze gelukkig zijn met haar bloemen!’

‘Ik heb altijd 't gevoel, dat we met ons blij-zijn over al dit mooie, nieuwe olie in moeders lamp doen,’ zei Erie nadenkend, terwijl ze haar vingers zachtjes langs een donkeren hazelaartak liet glijden, ‘haar lamp brandde helder, toen ze heenging. Ik weet niet, wat ze precies bedoeld heeft, toen ze haar lamp aan ons overgaf, maar ik voel dat van de bloemen zoo, omdat ze eens tegen me gezegd heeft, dat de bloemen ook bij Christus behooren.

We moeten samen moeders lamp brandende houden voor de anderen, niet waar, vader?’

III.

De winter keek nog even om met een stuursch gezicht. Opeens was het uit met de wilde windmuziek; de boomen hieven stram in 't gelid hun witberijpte takken naar den hemel, die met onbewegelijk-strakken blik zich spiegelde in alle bevroren plassen aan den wegkant.

Het doldansende, oude bladerpak zat vastgeklonken tegen den harden grond; maar in den pastorietuin en in den tuin op de Kerkhul hingen nieuwe, groene hazelaarkatjes stil te glanzen.

In de warme kamer onder Rita's portret stond de vaas met kostbare hazelaartakken van de oude kwekerij. Evenmin als Erica bekommerden zij zich om den verraderlijken overval; het glimmende blad van het tafeltje, waarop ze stonden, lag al vol gouden stuifsel.

In het huis op de Kerkhul 'vierde' Erica den winter eigenlijk voor 't eerst zooals ze de lente vierde, en het feest van den heidebloei en het feest van den bonten herfst.

Met den winter had Erica vroeger nooit goed raad geweten; hier in het sprookjeshuis behoorde hij bij het leven, en ze had hem gebruikt om naar het sprookje te zoeken, de onbekende geschiedenis van de menschen, die hier geleefd hadden.

Ze sprak er nooit over met de mensen uit het dorp. Die zouden haar toch de wezenlijke geschiedenis nooit hebben kunnen vertellen, al waren ze ook volkomen op de hoogte geweest van het uiterlijk gebeuren.

Ze wist alleen, dat de vorige eigenaar twee jaar geleden naar het buitenland vertrokken was; al dien tijd had het huis leeg gestaan. Vóór hem was het meermalen van eigenaar verwisseld en heel vroeger moest er een oude, blinde man in gewoond hebben, een muziekmeester. Niemand bemoeide zich met hem en hij had zich ook nooit met iemand bemoeid. Zijn dochter, een verlaten vrouw woonde bij hem in met haar zoontje en verdiende voor hen drieën brood met het houden van kostgangers.

Het heele leven van dien blinde was dus besloten en bewaard gebleven tusschen de muren van het oude huis en in den wonderlijken tuin met zijn boschje van baardige dennen, die uit den rooden naaldengronden recht omhoog rezen, met de knoestige appelboomen en reusachtige tuya's en taxissen.

Ze zag hem met zijn handen tastend door de kamers schuiven en muziek halen uit alles, wat hij aanraakte; ze zag hem langs de tuinpaden dwalen en met zijn stok tegen de grasranden stooten om niet af te wijken. Hij liep natuurlijk met opgeheven gezicht, altijd luisterende, want de lucht was vol muziek; de muziek van den wind in de dennenkronen, de muziek van de vogeltjes; een ongelooflijke massa vogeltjes leefden er in den tuin, maar

vooral moest hij geluisterd hebben naar de muziek van de klokken in den oerouden toren van de dorpskerk, die in een krans van linden op denzelfden heuvel stond, vlak naast hun tuin. Langs een paar uitgesleten tredjes in den verweerden kerkhofmuur kwam je op het kerkhof; midden tusschen de zerken door liep het pad naar de zware torendeur, waarachter het klokketouw bengelde.

Wat moest de oude man de muziek van de klokken liefgehad hebben! Al kon hij de toren niet zien, hij kon zijn stem toch hooren en hem in muziek antwoord geven.

Nergens nog had Erie zelf zoo rustig op haar viool kunnen spelen als in dit huis, waar de oude blinde rondgegaan was.

Om goed te kunnen spelen, moest er eerst iets geweest zijn, waarnaar je had kunnen luisteren.

Hier was zóóveel! en altijd had Erie 't gevoel, dat ze luisterde naar wat hij in zijn afgeslotenheid daar neergelegd had.

In de lange, stille winteravonden vertelde zij het over aan haar vader. Ze zaten dan in de tuinkamer bij den haard. Moeder zag op haar neer, terwijl ze speelde en Vader luisterde met zijn hoofd in zijn handen.

Ze had maar weinig lessen kunnen nemen; na haar moeders dood waren ze afgebroken, haar vaders geknakte gezondheid eischte al haar zorg.

Maar ze had het instrument lief, en al wat haar ontroerde, kon ze er voorzichtig in uitzeggen. Vader hoorde het gaarne, dat was het voornaamste.

Toch, de oude kerk was misschien het grootste wonder uit het sprookjesland, waarin ze leefde.

Niemand behoefde bang te zijn daar binnen te gaan, want je werd er niet afgesloten van het leven door hoge muren.

Hier zou moeder zelfs dien angst niet gehad hebben. Voor twee dingen had ze altijd angst gehad; dat de mensen binnen die sombere muren, God, dien ze toch juist wilden zoeken, buitensloten, omdat het schoone leven, dat Hij toch gemaakt had, zich niet op liet sluiten,.... en ook, dat de mensen zich daar een gedachtebeeld van Hem zouden maken, dat met het leven niets meer gemeen had. Hier zou moeder gelachen hebben om die vrees. Vader en zij gingen er iederen Zondagmorgen heen, omdat ze eenvoudig geen weerstand hadden kunnen bieden aan de roepstem van de oude klokken. Veel van wat de Dominé zeide klonk haar heel vreemd in de ooren, maar achter zijn, voor haar gevoel te lange reeks van schemerige woorden, zag ze telkens de gestalte zich bewegen van den Man van Smarten.

‘Hij dus ook,....’ wist ze en zocht aandachtig naar de beteekenis van dit alles, omdat ze olie moest verzamelen voor moeders lamp.

‘De kleine Dominé,’ zoo noemde ze hem onceremonieel, precies op dezelfde manier als sommige mensen haar langen, jongsten broer van ver in de twintig, kleine Matthijs bleven noemen. Want de Dominé leek toch niet anders dan een lange, verlegen jongen, die het vreeselijk vond om Dominé genoemd te worden.

De naam paste niet bij het werk van dienen, zooals de Meester hem geleerd had.

De menschen uit het dorp vergaven hem gaarne deze buitenissigheid, omdat hij zoo eenvoudig met zijn heele hart zich gaf aan het werk in de gemeente.

Haar vader voelde groote vriendschap voor hem, omdat hij dat zoo goed begreep en het eerbiedigde. Tot een bepaalden omgang kwam het niet, maar ze waren goede geburen en hielpen elkander waar het noodig was.

En dan de bezoeken van Wybo en Betty!

Wybo kwam nog geregeld naar vader zien, maar liet nooit blijken, dat die bezoeken hem golden. Dikwijls bracht hij Betty mee in een gemakkelijke zijspanwagen, dien hij expres voor haar had laten maken.

Betty was geen vróólijk gezelschap. Op school had ze al haar verdrietige buien, waar niemand raad mee wist. Ze was ook zoo zwaar kreupel, dat ze nooit met andere meisjes van haar leeftijd mee kon doen. Daarom vond ze het heerlijk, dat Betty zich bij hen thuis gevoelde.

Gewoonlijk bleef ze een paar dagen logeeren. Dan maakten ze samen kleine wandelingen, of ze handwerkten en lazen elkander voor.

Jammer, dat af en toe de harmonie verbroken werd door plotseling opkomende buien van hevige jaloezie, die op de omgeving neerkwamen in een stroom van hatelijkheden en stekelige gezegden, pijnlijk als het neerslaan van een scherpe hagelbui

in 't voorjaar. Als de bui overgedreven was, scheen weer de zon en was Betty het liefste en fijngevoeligste wezentje dat er ooit geleefd had! In den laatsten tijd had ze bij zulke prikbuien de gewoonte allerlei onaangename toespelingen te maken op Wybo's gevoel voor Erica.

Erie stootte de gedachte aan een mogelijke, andere verhouding tusschen Wybo en haar dan die van oudere broer en zuster, zoo ver mogelijk van zich af. Ze werd boos op Betty; Betty bedierf iets; er bleef iets hangen, als Betty weg was, een vermoeden, een angst!

Wybo was zooveel ouder dan zij, en iemand liefhebben, zooals Betty bedoelde, moest in ieder geval iets heerlijks zijn, het allerheerlijkste dat iemand zich denken kon.

Van Wybo hield ze, als van een oudste broer, die je volkomen kan vertrouwen. Als er de een of andere moeilijkheid was, als vaders zwakke gezondheid haar bezorgd maakte, dacht ze altijd: 'Heelemaal donker kan het niet worden, want Wybo is er toch! Hij bracht een gevoel van rust en veiligheid, wààr hij zich vertoonde, maar hij maakte je nièt blij.

Als je het leven heerlijk voelde, als je hart en je handen te klein waren om al de schatten in te bergen, als je behoefte had den heelen dag te loopen zingen, dan kon het zien van Wybo je opeens stil maken. Ze meende er de oorzaak wel van te weten, als ze aan Betty en Mevrouw Norden

dacht. In Mevrouw Norden was dat onzegbaar domperige, dat je een neiging gaf om al je blijdschap haastig te verbergen zoodra zij in de buurt kwam, uit angst dat ze er met haar duistere voorgevoelens aan zou raken. Zoo was het al geweest van den eersten dag af, dat ze als schoolkind haar twaalfuurtje bij Betty ging gebruiken. Zonder dat ze er zich van bewust was, werden alle grappige schoolverhalen voor Wybo alleen bewaard.

Wat haar toen al stil maakte, hinderde Wybo natuurlijk ook. Ze durfde er nooit met hem over spreken uit vrees hem pijn te doen, en het was ook niet noodig.

Daarom waren die insinuaties van Betty zoo hatelijk. Ze was altijd bang dat ze er aan zou moeten denken als hij op de Kerkhul kwam.

Maar haar vrees bleek telkens ongegrond. Als Wybo er eenmaal was verdween iedere herinnering aan Betty's woorden.

Ze zag enkel Wybo, die haar moeder zoo goed gekend en begrepen had en die háár gesteund had, toen haar vader op 't punt geweest was van te bezwijken. Vaders gezicht helderde al op, zoodra hij hem zag. -

- Neen, deze eerste winter in het sprookjesland was goed geweest.

En nu de lente! Die zou vast iets heel nieuws brengen, een langverwachte heerlijkheid, die toch een nieuwe werkelijkheid was, een geluk, dat je voor 't eerst ontmoette.

Het geluk was eigenlijk wel 't zelfde gebleven, maar je was zelf een ander geworden. Heel ongemerkt had het leven je vervreemd van vorige vreugden.

Wat deed het er toe? De Lente kwam, een nieuw geluk rees voor haar op! Uit de jonge aarde?....

Of daalde het zegenend van uit den hemel op haar neer?

Het was in ieder geval het leven zelf, het prachtige, juichende leven, zooals ze het nog nooit ontmoet had, in de kleuren van de groote varende Lentewolken, in de gewaden van licht en warmte, die over de aarde uitgespreid lagen; het was alsof de oogen van de dorpsmensen zachter glansden, of ze met uitgespreide handen en hoofden omhoog, de kilte lieten wegwarmen uit het verstarde leven. Nu kwam het, en nu groeide het in duizend verrassingen van dag tot dag.

Met de Lente kwam ook Phine voor het eerst met klein Keesje een paar dagen naar de Kerkhul.

Phine luisterde met een goedig lachje naar Erie's geestdriftige verhalen over de wonderen van het oude huis met zijn dennentuin. Haar beviel het maar matig! Al die ongeriefelijke hokjes en hoekjes, waar niemand iets mee beginnen kon, nesten voor stof en spinnen, goed voor kinderen om verstoppertje te spelen! En verstoppertje spelen deed Erie altijd nog met zich zelf, vond Phine. Wat was dat phantaseeren, zooals ze het noemde, anders, dan het zich verstoppen voor de nuchtere werkelijkheid van het leven!

Maar enkele dagen bleef Phine met het kind, toen keerde ze naar het rozenhuis terug.

De Meimaand kwam, de tuin op de Kerkhul bloeide en geurde, alle deuren en vensters van het oude huis stonden wijd open.

Toen verscheen op een morgen onverwacht Vader Harold met Keesje, en een in haast bijeengeraapt en in een reistasch gefrommeld bundeltje kleeven, als een landverhuizer op de Kerkhul.

Phine was ziek. Een hulpeloos wezentje had bij Phine aangeklopt, toen zijn woninkje nog niet gereed was. Het was haastig weer heengegaan en had zijn woninkje leeg gelaten, maar Phine had het ziek en zwak gemaakt voor 't eerst van haar leven.

Ze begreep niet wat dat beteekende en streed er tegen met al de kracht, die in haar was, ook ter wille van haar kleinen jongen, wiens voetjes zoo sterk geworden waren, dat ze zijn ronde lijfje konden dragen.

Nu had ze geen rust of duur meer; ze kon niet zelf op hem letten en verloor haar onbewegelijke kalmte. De kweekerij was op eens vol verschrikkingen; open gelaten hekken naar den Kanaalweg, open waterreservoirs in de kassen, scherfjes glas van een gesprongen broeikasruit; want de jongen had den ondernemingsgeest van zijn vader en breidde het terrein van zijn onderzoekingstochten elken dag verder uit. Phine kreeg het te kwaad met de verpleegster, met het meisje in de keuken en eindelijk met Harold

zelf, zoodat Harold op een morgen een einde aan de moeite maakte door hem in te pakken en naar de Kerkhul te brengen. Daar was hij veilig. Voor grootvader Matthijs en tante Erica, voor Barta in de keuken, maar vooral voor Pit-tah was dat een gebeurtenis van belang. Pit-tah stond mee in den kring, die zich haastig om dat kleine, menschenlijke wezen getrokken had en duldde niet, dat iemand dien kring verbrak. Als Keesje buiten in het gras op zijn matrasje lag te slapen, waakte Pit-tah naast hem en wendde geen oog van hem af; hij hapte naar lastige vliegen en begon kwaadaardig te brommen als hij de klink van het hekje hoorde.

Als zijn beschermeling schreiend wakker werd, riep Pit-tah luid blaffend om hulp, en als baby overeind krabbelde en met wankele pasjes van het grasperk af naar het boschje scharrelde, liep Pit-tah naast hem en hield een slip van zijn schortje in den bek.

Op Erie's kamer was een bedje gemaakt. Ze vond het heerlijk, als ze hem 's avonds op moest nemen, zijn slaperig hoofdje tegen haar schouder te voelen rusten. Dan bewoog zich in haar een wonderzacht, tot nu toe nooit gekend gevoel van teederheid. 'Mammy' kreunde Keesje half in slaap. Tot antwoord kuste ze hem voorzichtig op zijn blonde hoofdje, en als ze hem weer neergelegd en ondergedekt had, vergat ze zelf naar bed te gaan en bleef nog een tijdlang kijken naar het rustig doorslapende kind; ze voelde haar ontroering groeien tot verlangens, die vleugels kregen en weg vlogen, zoodra ze vorm trachtten te

nemen, maar die haar lang, nadat ze in bed was, met wijd-open oogen uit deden zien over het diepe, slapende land. Er kwam een hunkering in haar naar bredere ontplooiing van leven, zooals ze het telkens bij momenten gevoeld had, al van klein kind af, in wanhopig verdriet als alles niet zoo heerlijk was, als ze gedacht had, of toen ze voor 't eerst in den platenbijbel het beeld had gezien van Christus, die weent over Jeruzalem en toen ze voor 't eerst naar school ging, en ze haar eigen kamertje kreeg.

Zoo was het nu ook, ongelukkig, gelukkig van verlangen, om te gaan schreien en om te jubelen. Ze zou het leven tegemoet willen vliegen met uitgebreide armen, in plaats daarvan moest ze wachten tot het leven haar tegemoet vloog. Of was zij het? Droomde ze van vleugels, die haar groeiden in den nacht om heel ver weg te vliegen?

Als ze 's morgens wakker werd, zag alles er weer anders uit.

Het koele, nuchtere morgenlicht scheen in haar kamer en Keesje zelf wekte haar luidruchtig door met een dierbaar overblijfsel van een houten paardje, een bontgeplekte romp, zonder kop of pooten, waar hij altijd mee ging slapen, op den rand van zijn bed te trommelen, sein om over te stappen in tante Erie's bed. Dat gebeurde dan ook tegen alle regelen van de opvoedkunst in. Hij klauterde over haar heen en duikelde in haar bed rond en kraaide het heele huis wakker.

Toen het ventje een paar dagen koortsig en lastig was van kiezen, die maar niet door wilden komen, was

iedereen diep onder den indruk. Barta liep te huilen en Erie zag hunkerend uit naar het bezoek van Wybo.

Toen hij gelukkig op den gewonen tijd kwam, troonde ze hem dadelijk mee naar de tuinkamer. Keesje had juist een onbedaarlijke schreeuwbui; Grootvader, noch zij, of Barta of zelfs Pit-tah konden hem afleiding bezorgen.

Maar nu zag ze een wonder gebeuren.

Ze had Wybo nog nooit met kleine kinderen gezien en voelde opeens, dat ze hem nog nooit gekend had.

Er was in 't geheel geen schaduw meer, als er ooit een geweest was! Want die in staat was een zenuwachtig schreiend kindje blij te maken, die kon ook het heele leven blij en licht maken. Kinderverdriet is niet zoo gemakkelijk te stillen, evenmin als een kinderhand gemakkelijk te vullen is. Och hemel neen, dat denken de menschen, maar Erie wist wel beter en moeder had het ook wel geweten! Een kinderhart en een kinderhand, dat is eigenlijk hetzelfde!

En Wybo! Wybo wist het, Wybo kòn het! In volmaakte zelfvergetenheid suste hij het manneke op zijn knie en streek hem over het zeere wangetje; hij voelde in zijn mondje, waar het weerbarstige kiesje zat en Keesje vond alles goed. Hij keek Wybo met groote oogen aan en hield op met schreeuwen.

De zon brak door, er begon een vogeltje te zingen met kleine kwettergeluidjes, de traantjes droogden op en eer iemand er aan dacht, sliep Keesje in zijn arm zoo rustig, alsof hij in zijn eigen bedje

lag. Wybo bleef nog een poosje onbewegelijk zitten, toen kwam hij voorzichtig overeind en legde hem op de divan; het evenwicht was hersteld. Erica keek haar vader aan en Matthijs Brand knikte en lachte ietwat geheimzinnig, alsof hij altijd wel geweten had, hoe Wybo was. In haar zelve groeide de verwondering over wat ze gezien had tot een diep geluksgevoel, alsof ze op een ongedachte plaats een zeldzame edelsteen gevonden had, en in haar hart al wist, dat die voor haar bewaard gebleven was. -

- Midden Juni bracht Erica klein Keesje naar huis; Phine was hersteld, maar de oude was ze nog niet,.... 'gelukkig niet', dacht Erie en verweet onmiddellijk zichzelf, dat ze zoo dacht. Maar als Phine weer de oude was, zou ze misschien ook weer de ongenaakbaar sterke zijn. Zooveel sterke mensen waren hard, omdat het leed hen niet kon naderen, niet eens durfde naderen.

Zoo was het met Phine, voordat ze ziek werd. Maar nu was achter Phine's verdwenen sterkheid iets anders, iets nieuws opgerezen dat door de vensters van haar woning naar buiten blikte en zachter glans verleende aan haar oogen, hetzelfde dat er even geweest was, toen haar moeder heenging.

Phine paste nu in het rozenhuis, het was niet pijnlijk meer haar daar in moeders plaats te zien. Eigenlijk was deze Phine toch de sterkere, omdat het lijden haar nu durfde naderen en zij het lijden

durfde opnemen in haar leven, zoals moeder ook gedaan had.

Erie kwam thuis en vertelde van de groote verandering.

Matthijs Brand sprak in langen tijd geen woord,... ‘het is moeders huis en moeders plaats, moet je bedenken,’ zei hij eindelijk langzaam.

IV.

Heidebloei....! het feest van het heideprinsesje. En niemand had zulk een mooi feest als zij, dat vond Erica zelf ook, toen ze op den morgen van haar verjaardag beneden kwam en met ontroering zag, wat haar vader gedaan had, terwijl zij sliep. Alle kamers beneden had hij met hei versierd, zooals haar moeder het vroeger voor haar deed. En terwijl ze nog aan zijn arm rondging om te bewonderen en te liefkoozen, hoorde ze het snorren van een motor den heuvel op.

‘Wybo en Betty,’ jubelde ze, ‘zoo vroeg al! de eene verrassing na de andere, wat zal dat vandaag worden!’

Ze sprong naar de voordeur, dacht onderwijl: ‘als Wybo Betty maar niet zoo vroeg gebracht heeft, omdat hij zich niet vrij heeft kunnen maken!’... maar schoof die gedachte onmiddellijk weer op zij, toen ze Wybo bij het tuinhek van den motor zag afspringen. Geen zijspan!

‘Heb je Betty niet meegebracht?’ riep ze hem tegemoet, ‘ze is toch niet ziek?’

Hij meende teleurstelling in haar oogen te lezen, toen hij haar zijn hand toestak, er trok een schaduw over zijn gezicht.

‘Neen, Betty is niet ziek, ze vond goed, dat ik vandaag alleen ging.’

Erie keek hem verwonderd aan, ze voelde zich blij en verontrust tegelijk. Toen trok ze hem mee naar binnen, terwijl ze haar fiere hoofdje schudde. ‘Kom, Wybo, we moeten nog ontbijten. Jij hebt natuurlijk ook nog niet ontbeten, want je moet wel dadelijk na je spreekuur weggevlogen zijn. En denk eens, vader heeft vanmorgen vroeg alle kamers versierd, vind je dat geen goed teken? Vader wordt in den laatsten tijd beslist sterker, en Barta heeft zich zoo geweerd! alles stond klaar, ik hoefde niets te doen, tot aan het oortje van mijn theekopje zat een heitakje, en kijk Pit-tah eens! met zijn heikrans om den hals! Hij vindt het alles behalve prettig, niet waar, Pit-tah, ouwe jongen?’

Zoo praatte ze opgewekt voort en streefde Pit-tah's opgeheven kop. ‘Je hoeft er den heelen dag niet mee te loopen, hoor!’

Wybo liep naast haar de gang door. De hoopvolle blik was uit zijn oogen verdwenen. Iets van het duistere, hulpeloze van heel vroeger, toen hij nog student was, iets van zijn oude schuwheid, die ze niet begreep, schaduwde weer over zijn gezicht.

Aan 't ontbijt klaarde 't wat op, maar toen Erica haar verjaarsbrief van Matthijs voorlas, waarin stond, dat hij misschien dien avond zelf nog een poesje kwam, trokken de wolken zich weer samen.

Het bleef een raadselachtig wisselen van licht en schaduw op Wybo's gezicht gedurende het geheele

ontbijt. ‘Wat heeft hij toch?’ dacht Erie ongerust. Zelfs haar vader werd er stil van en was blij toen hij op kon staan.

‘Ga je mee naar mijn dennetjes kijken,’ stelde Erie voor, toen Barta af kwam ruimen, ‘die langs het kerkhofhek zijn prachtig opgeschoten.’

Wybo volgde haar zwijgend; ze gingen eerst den bloemtuin door; Erie wees hem al de vreemde bloemen, die haar vader gekweekt had, maar ze zag, dat hij geen wezenlijke aandacht schonk. Toen ze een dennenlaantje insloegen, kon ze het niet meer uithouden. Opeens zei ze: ‘Waarom....’ maar zweeg dadelijk weer.

Wybo bleef ook zwijgen; hij wandelde naast haar over het zachte boschpad en trok met een dorren tak een streep achter zich aan door het dichte, roode naaldendek. Aan het eind van het pad klommen ze op het heuveltje en hielden de takken van den treuriep op zij om over de afgemaaide landen naar de purperen heuvels te kijken; daarna klommen ze weer naar beneden en gingen een ander dennenlaantje in. Daar stond Wybo plotseling stil, en ademloos, zacht, alsof hij een langen weg had moeten afleggen langs al de overwegingen van de laatste weken heen om tot dit eindelijke woord te geraken, kwam het antwoord: ‘Daarom heb ik Betty niet meegebracht, omdat ik dacht, dat ik vandaag op jouw verjaardag uit mocht spreken, wat we eigenlijk al lang weten, dat jij van mij bent, en ik van jou,.... voor altijd,’ voegde hij er fluisterend aan toe, alsof

dit laatste, heilige, het groote woord was, dat aan al het andere zijn eigenlijke beteekenis gaf.

Ze schrikte niet, ze voelde alleen een wonderlijke beklemming.

Eigenlijk had ze onder 't wandelen niet anders gedaan dan met ingehouden adem wachten op het 'daarom'. Ze had er zich niet zoo precies rekenschap van gegeven, wát dat zijn kon, de deur van haar denken had ze krampachtig dichtgehouden, maar het moest in ieder geval iets heel heerlijk zijn!

Nu ze daar zoo tegenover elkander stonden, voelde ze toch niet, dat het iets heel heerlijk was, ze rilde zelfs even.

'Je rilt Erie,' vroeg hij ontmoedigd, 'je vertrouwt me toch, je hebt me altijd zoo gelukkig gemaakt door je vertrouwen.'

Opeens begon ze zachtjes te lachen. Ze trok hem bij de hand naar een open plek in het boschje, waar de volle zon op hun hoofd en schouders straalde. 'We stonden ook in de schaduw, Wybo en we hooren in de zon! maar ik bèn van jou, dat weet ik nu heel zeker en jij bent van mij.'

Hij liet zich door haar meevoeren.

'Lieveeling, je hebt gelijk, we behooren in de zon, het is mijn eeuwige twijfel aan mijzelf, en aan het leven, die mij telkens in de schaduw brengt, maar jij zult me helpen in de zon te blijven. Zullen we nu naar moeder gaan?'

'Moeder?' dacht Erie, 'kan men op twee zoo

verschillende wijzen “moeder” zeggen, dat iedereen dadelijk weet, wie je bedoelt!’

Ze nam zijn hand, die op haar schouder lag en borg ze in haar beide handen. ‘Je hand is koud, Wybo, ik houd ze vast tot ze warm is, zoo warm als de mijne, en nu gaan we samen naar vader en moeder.’

Het was bijna te heerlijk. Wybo liep met opgeheven hoofd, zijn hart sloeg licht en blij, hij dronk zon, hij dronk tot verzadiging als 't kon voor een heel leven, zoodat er nooit meer plaats zou kunnen zijn voor twijfel.

‘Moeder weet het,’ zei Erie, ‘natuurlijk weet moeder het.’

‘Ja, en vader ook,’ zei Wybo ernstig; hij dacht aan dien herfst dag vol zon, toen hij naast Erica gestaan had bij het sterfbed van die wonder-mooie vrouw, die hij als een heilige had vereerd.

Zij had hem het recht gegeven in dat groote oogenblik daar te staan, en haar vader wist, dat hij maar één geluk kende, Erica te helpen en Erica te beschermen; haar vader zou zich niet verwonderen over wat er nu gebeurd was. Wie zich wèl verwonderde, dat was Barta in de keuken. Ze stond voor het raam groenten schoon te maken en zag hen hand in hand naar het huis toe komen. Ze liet haar stronkje vallen. ‘Heb ik van mijn leven,’ zei Barta, ‘ik geloof zoowaar, dat de dokter ons juffrouwetje weg gaat halen, dat zal mijnheer nooit overleven’.

Maar toen haar mijnheer dienzelfden morgen in de keuken kwam en haar vroeg voor een extra feestmaal

te zorgen, kende Barta's verbazing geen grenzen meer en sloeg om in hevige verontwaardiging. 'Wat mijnheer wel dacht!' en of zij, Barta, zelf geen oogen in 't hoofd had, en wist, wat bij zulke gelegenheden paste.

's Avonds kwam Matthijs nog een uurtje tusschen twee treinen in. Onder 't theedrinken buiten zagen ze hem den heuvel opstormen, slank en fijn in zijn glanzende, grijs-laken officiersuniform.

Als een Russische hazewind zoo lenig, zoo teer en sterk tegelijk.

Wybo en Erica gingen hem hand in hand tegemoet. Matthijs trok zijn zwarte wenkbrauwen hoog op, maar toen hij de twee bij het hekje ontmoette, brak zijn verbazing in een zonnig lachen. Hij stak hen ieder een hand toe. 'Zoo.... zoo....' zei hij.

'Mijn feest, Mat,' jubelde Erie, 'mijn dubbel feest, zooals je ziet.'

'Dat is wat moois, Wybo, dat je mij mijn schildmaagd wegrooft,' plaagde hij, terwijl hij Erica omhelsde en Wybo nog eens de hand schudde. Toen liep hij tusschen hen in den tuin door naar zijn vader; zijn lange, rechte gestalte reikte boven hen beiden uit, en opeens voelde Wybo weer dat angstige ineenkrimpen van zijn zelf tot een nietig, nutteloos ding, zonder wezen of wil, waarvoor nooit plaats kon zijn in de sfeer, waarin die beiden, Wybo en Erica, leefden.

Het maakte hem toch weer stil en hij had geen masker om voor te doen, zooals veel menschen er een bezitten. Ze hebben het vlak bij de hand, het

schuift zich bijna mechanisch voor hun wezen, ze schuilen er achter en niemand herkent hem.

Wybo kon alleen maar Wybo zijn in zijn naakte hulpeloosheid.

Zijn stilheid werkte aanstekelijk, Erica werd ongerust ter wille van haar vader en Matthijs.

Waarom was Wybo opeens zoo? Wat hinderde hem? En Matthijs werd zenuwachtig uit zorg over Erica. Hij zocht naar een onderwerp van gesprek en begon onhandig te praten over iets, dat hij zich vast had voorgenomen te verzwijgen: de moeite, die hij had met het soldaat zijn.

‘Maar je moeder was toch een echt soldatenkind,’ zei Matthijs Brand.

‘Ja,....’ weifelde Matthijs,.... ‘ja,....’ en verder kwam hij niet.

De stilte van de anderen brak zijn spreken af, hij voelde, dat Erie geen aandacht geschonken had aan wat hij zeide, zoo gespannen wachtte ze op een woord van Wybo.

Het was een groote verlichting, toen het tijd werd voor den trein, Erie zou hem wegbrengen, Wybo stond op om haar te vergezellen.

Toen keerde Matthijs zich opeens een tikje zenuwachtig naar Wybo. ‘Mag Erie vanavond nog eens alleen mijn zusje zijn!’ vroeg hij en stak Wybo de hand toe, alsof hij hem voor iets om vergiffenis wilde vragen.

Erie keek onrustig van den een naar den ander. Wat wilde Mat toch?

‘Natuurlijk’, haastte Wybo, ‘ik kom Erica dan wel tegemoet.’

Toen namen ze afscheid.

Zwijgend liep Matthijs naast Erie den heuvel af. Hij zocht naar een woord, dat de pijn van 't zwijgen zou stillen en vond er geen. Straks als ze den hoek om waren en uit 't gezicht van 't huis, zou het misschien beter gaan.

Maar toen ze op den stationsweg waren, keek Matthijs om en voelde zich als een verrader tegenover Wybo.

Toch moest hij iets zeggen, een enkel woord, om te weten of Erie.... maar als hij meende het woord gevonden te hebben, deed de schroom om aan haar nieuw geluk te raken, hem haastig terugtrekken. Erie voelde de spanning in Matthijs en Matthijs voelde, hoe ze wachtte met ingehouden adem op wat hij zeggen zou. Ze kenden elkaar zoo goed en waren blij dat de schemering hun oogen dekte, zoodat ze elkaar toch niet goed aan konden zien als ze dat gewild hadden.

Boven de schemering spande zich de lichte avondhemel, bleek paarlemoer met roode vlammen, die naar het Oosten in den donkerenden horizont doofden.

Erie liep te turen naar dien vlamgenden hemel, Matthijs hield de oogen naar den grond. Ze waren al tamelijk dicht bij 't station en nog had geen van beiden een woord gezegd. Eindelijk kon Erie het niet meer uithouden.

‘Mat,’ .... Hij sloeg zijn arm om haar schouders.

‘Zoo liepen we vroeger ook altijd, weet je nog wel,’ zei hij opeens, ‘herinner je je nog dien Kerstmorgen, toen Harold voor 't eerst Phine thuisgebracht had? We liepen samen op het berkenweggetje. Jij was toen zoo ongelukkig, omdat Phine niet net zoo was als moeder.’

‘Waarom zeg je dat nu, Mat? Dat heeft toch niets te maken met Wybo en mij!’

‘Nee, zusje, in dien zin ook niet, maar ik heb vanavond aldoor moeder voor me. Ze was zoo broos, ze kon de schaduw niet verdragen, omdat ze niet in 't schaduwland thuisbehoorde; ze was een echt zonnekind.

Dat ben jij ook, Erie,.... zie, och, je moet er niet boos om zijn, maar ik ben wat ongerust.’

‘Over de schaduw bij Wybo? Daar moet je toch nooit ongerust over zijn. De schaduw verdwijnt altijd, als we ze maar even, rustig aanzien. Je weet niet half, hoe sterk Wybo is en hoeveel steun je aan hem hebt; bij hem behoort de schaduw evenmin als bij mij; ze bestaat maar aan den omtrek van zijn leven. Je moet heusch niet bezorgd zijn, Mat, ik heb zoo dikwijls over die schaduw nagedacht, omdat ik me den schilder nog zoo goed kan herinneren. Ik geloof niet, dat er één mensch op de wereld is, die in het schaduwland thuishoort; ik geloof dat er menschen zijn, die zooveel verdriet in hun leven gehad hebben, dat ze niet meer aan zon kunnen gelooven; ze gaan zich veilig voelen in de schaduw omdat ze geen enkele nieuwe teleurstelling

meer zouden kunnen dragen. Ik kan best begrijpen dat iemand zoo lang vergeefs op zon gehoopt heeft, dat hij eindelijk de pijn van het hopen niet meer verdragen kan en naar het schaduwland vlucht. Dan lijkt het of je hart daar woont en zich daar thuis voelt, en het is precies andersom.'

'Maar moeder dan, filosoofje, moeder had toch véél zon en ze kwam in de schaduw.'

'O, met moeder was het iets anders! Moeder wàs in de zon, maar ze vond het niet heerlijk zoo rustig in de zon te zitten, toen ze merkte, dat er zooveel menschen in de schaduw woonden. Ze vond, dat ze het schaduwland moest kennen, om heerlijk in de zon te kunnen leven. Ze had de menschen immers zoo lief, Mat!'

De tranen schoten Matthijs in de oogen. 'Ik heb haar toen zoo weinig gezien. Ik zat altijd maar aan die vreeselijke grenzen en er gebeurde niets. Maar onze moeder heeft het schaduwland veroverd, ze is er doorheengekomen, dat weet je toch heel zeker, Erie?'

'Ja, heel zeker, je hoeft heusch niet bang te zijn, Mat!'

'Nu, dan zal ik het ook niet meer zijn, dan bèn ik het ook niet meer; als jij de schaduw ziet en den oorsprong er van kent, dan ben je ook gewapend....' toen begon hij opeens te fluiten en met zulke reuzenstappen te loopen, dat Erie hem nauwelijks bij kon houden. 'Mijn trein! mijn!.... ik zie een rookpluim!'

Toen gingen ze samen aan 't rennen en kwamen hijgend en lachend nog juist bijtijds op het perron.

‘Alles goed!’ wuifde Erie.... ‘Alles goed!’ wuifde hij terug, toen gleed de trein de groeiende schemering in.

Erie keerde langzaam naar huis terug. ‘Daarom was Mat dus zoo stil’, dacht ze, ‘maar waarom werd Wybo dan ook opeens zoo anders?’

‘Neen,.... kènnen doe ik de schaduw nog niet,.... dat nog niet,.... maar wat doet dat er toe! Wybo is Wybo en wat ik van hem ken is voor mij genoeg om o zoo gelukkig te zijn.’

Toen ging ze uitkijken over den gesluerden weg of Wybo er ook aankwam. En toen ze hem op zag duiken, vloog ze hem tegemoet en zag er zoo stralend uit, dat al zijn onrust verdween. Het was of hij uit de handen van Matthijs zijn kostbaar kleinood opnieuw ontvangen had.

V.

De menschen uit het dorp schenen er niet spoedig aan te gewennen, Wybo en Erica samen te zien. Als ze hen op straat tegen kwamen, bleven ze staan en keken hen na zoo lang ze konden. Was de afstand zóó groot tusschen dien bleeken man met zijn ietwat gedrongen figuur en dat slanke, bloeiende meisje?

In de stad zagen de menschen hen ook dikwijls met lichte verwondering, met iets van medelijden na. Die den dokter kenden, verheugden er zich over; ze hielden veel van hem en dachten: 'Hij heeft het moeilijk met zijn zwakke, topperige moeder en zuster, en hij verdient het aan alle kanten, dat zulk een mooi, krachtig meisje hem de hand reikt.

Ze kwamen Mevrouw Norden gelukwenschen met zulk een schoondochter en achter dat hoogopgetrokken 'zulk' verborgen ze al hun vermeende weten van den druk, waaronder de dokter leefde. Toch niet zoo goed, dat Mevrouw Norden het niet voelde, en weer verdrietig en weer jaloersch werd, alsof Wybo niets was, en alsof het geen groot ding was voor een meisje als Erica, een kind bijna nog, door een man van Wybo's jaren en Wybo's knapheid geliefd te worden!

Betty kon er voorloopig alleen maar trotsch op

zijn, dat Erica Brand haar zuster werd. Erica was het mooiste meisje uit den omtrek, maar Wybo, was Wybo! en dat beteekende ook iets!

Als Erica in de stad kwam vond ze het heerlijk, met haar inkoop te doen en de bewonderende blikken van de menschen op te vangen. Het was Wybo's bezit en daarom was het natuurlijk ook haar bezit. Zoo had Wybo er haar aan gewend, wat van hem was, als het hare te beschouwen, opdat ze toch maar vergeten zou, hoe misdeeld ze was.

Sedert ze in Oom Norden's groote huis in de Helmerstraat woonden, kon Wybo het haar op allerlei manieren doen vergeten. Hij had een groote praktijk en verdiende veel geld. Telkens kwam hij met de een of andere verrassing voor haar thuis; hij ging met haar naar de beste winkels en koos mooie jurken voor haar uit, die haar grauwheid en scheefheid zooveel mogelijk verborgen. Wat hij koos, was altijd goed en als zij naast hem in haar gemakkelijken zijspanwagen zat, voelde ze zich vrij en vroolijk als ieder ander meisje van haar leeftijd. Ze zat triomfantelijk recht op met wangen hoogrood van opwinding en verbeeldde zich, dat ze eigenlijk zoo iets was als de betooverde prinses uit het sprookje; haar gebrek was eenvoudig de betoovering; als de prins uit het sprookje kwam, zou dat alles van haar afglijden.

En die prins!.... Ja, die had zich al aan haar vertoond en 'Erica dicht bij Wybo', beteekende hetzelfde als de prins uit het sprookje dicht bij haar.

Als ze bij het huis op de Kerkhul waren en Wybo

haar uit het wagentje hielp, keek ze gespannen naar de voordeur, of achter Erica niet iemand anders verscheen in een fijne, grijze officiersuniform, hoog en slank en even mooi als zij, die voor háár altijd de fijnste attenties had, zoodat ze in zijn nabijheid nog beter dan in Wybo's zijspan vergeten kon, hoeveel ze miste.

Als Erica alleen naar buiten kwam, verborg ze handig haar teleurstelling achter overmaat van hartelijkheid, waardoor Erica altijd opnieuw zich zelf verweet, dat ze Betty verkeerd beoordeelde, dat Betty eigenlijk heel, héél lief was, terwijl ze toch zooveel te lijden had door haar gebrekkigheid.

Een, twee dagen hield Betty dat spelletje vol, dan zakte opeens haar hoge stemming en dook onder in den afgrond van angst, dat de prins, die haar betoovering breken moest, enkel in haar verbeelding bestond en dat al die fijne attenties voortsproten uit zijn medelijden met haar. Dan probeerde ze nog zich zelf te redden, door zich te verdiepen in haar eigen liefde, die toch heel echt was. Daarin kon ze zich de meerdere voelen van Erica, want wat wist dat kind van liefde af!

Wybo was een schat! Ze was blij, dat Erica van hem werd, maar Erica moest ook blij zijn, dat Wybo van háár werd. Telkens probeerde ze er met Erie over te praten, om zichzelf op te houden; maar 't ging niet. Met Erie kon je over alles praten, behalve over liefde. Ze werd dadelijk boos en begon over wat anders.

Als het met Betty's uithoudingsvermogen gedaan was, verviel ze in haar leelijke jaloersche buien, waarin ze met onbegrijpelijke vindingrijkheid hatelijkheden debiteerde, over mensen, die nu eenmaal Zondagskinderen waren en van het werkelijke leven geen flauw begrip konden hebben.

Erie begreep niets van dien omslag bij Betty; iedere logeerpartij eindigde voor haar met een zucht van verlichting als Wybo weer met zijn zijspan den heuvel opreed om Betty te halen. Dan was het afscheid zooals de eerste begroeting, uitbundig hartelijk, zoodat Erie er weer niets van begreep en weer zich zelf beschuldigde, dat ze Betty verkeerd beoordeelde.

Maar onverdragelijk bleef het Betty over 'liefde' te hooren praten.

Zooals Betty er over praatte was het klein en leelijk en slecht.

Zij gaf zich nooit precies rekenschap van wat ze voor Wybo gevoelde; ze wist alleen, dat zij bij hem behoorde en hij bij haar.

Als ze aan 'liefde' dacht, gebeurde er iets heel wonderlijks. Dan moest ze haar vuisten ballen en haar lippen op elkander klemmen om niet in schreien uit te barsten, want dan zag ze opeens haar moeder zoo broos en zoo wit, hulpeloos angstig als een lelie in den storm.

Op een dag, kort voor Harold's huwelijk, was het gebeurd. Toen hadden ze samen op den Kanaalweg heen en weer gewandeld en over 'liefde' gesproken.

Moeder op haar sterfbed, begreep ze; ze schreide

nooit als ze daaraan dacht; integendeel, een groot geluksgevoel maakte zich van haar meester, omdat ze dan in een wijde verte zag, en er was een lichtend spoor op den weg daarheen, het lichtende spoor, waarvan Wybo gesproken had.

Maar als ze aan haar moeder op die wandeling dacht, moest ze omkijken, alsof iemand daar ergens nog hulpeloos dwaalde; ze zou er heen willen vliegen en haar armen om dat broze, wankelende wezen heenslaan. Haar armen waren nu sterk!

Moeder toen, en moeder op haar sterfbed! Ze kòn de samenbinding maar niet vinden, en daarom had ze 'n gevoel, alsof daar ergens altijd nog een wond bloedde, alsof het lijden daar nog geen einde had.

‘Moeder, wat is toch eigenlijk liefde?’ had ze toen gevraagd, omdat ze er Harold en Phine over hoorde praten, zonder dat ze er ooit iets van begreep.

En toen had moeder gezegd: ‘Het is dit, dat je iemand je heele hart geeft, dat je ook iemands heele hart ontvangt. Want als je iemand niet je heele hart gegeven hebt, dan heb je niets gegeven, en als je niet het heele hart ontvangt, dan heb je niets ontvangen.’ Met diezelfde woorden had moeder het gezegd, en was opeens doodsbleek geworden. Ze had het toen niet als iets heerlijks gevoeld, eerder als iets zwaars, dat een mensch te dragen kreeg; moeder had er ook uitgezien, alsof ze iets heel zwaars droeg en toch wist ze zeker, dat vader en moeder voor elkander geweest waren, zooals zij en Wybo nu.

En aan Wybo had ze haar heele hart gegeven.

Het lag geborgen in zijn hart, zoo veilig, dat niemand en niets het ooit zou kunnen schaden terwijl zij haar armen om iets heel kostbaars heengeslagen had, om Wybo's hart.

Het was zwaar om te dragen, maar ze was sterk en ze vond het heerlijk dit te mogen doen. Het was ook eigenlijk niet moeilijk, een anders hart te dragen, als je zelf daarin geborgen lag. Ze zou zijn hart zoo verwarmen, dat het nooit meer behoefde te huiveren van koude.

Maar liefde,.... was dit dan liefde?!

Als ze het woord uitsprak, was het, als hoorde ze gezang van heel hoog en heel ver, aan den overkant van wat de menschen 'geluk' noemden.

Ze was nog te klein en te arm om het te bevatten en voelde zich onuitsprekelijk blij, omdat ze in deze armoede al zóó rijk geworden was. Daarom mócht Betty er niet over praten! ook uit eerbied voor Wybo niet!

Zij tweeën spraken er immers ook nooit over, ze verlangden alleen naar elkanders bijzijn! Het was heerlijk, dat Wybo in dezen tijd zoo dikwijls komen kon.

Er waren weinig zieken. De herfst was in 't land, zoo mild en zonnig als zelfs de oudste menschen zich niet herinnerden, ooit te hebben beleefd. De wereld was een sprookje. Groene en paarse landen, violette nevelen, die er zachtjes overheen gleden en langzaam optrokken, om als sluiers te blijven hangen in de dennenbosschen rondom.

Overall brandende fakkels langs de wegen, het

eikenhakhout had nog nooit zoo fel gebrand met zulke diep-oranje vlammen. Langs de akkers, midden op de rood-bruine heide, tusschen het jonge dennenhout, brandde het.

Goud op alle wegen, stille gezichten, verwachting van schoone dingen, die zeker zouden komen.

De kastanjes schudden reuzengroote vruchten af, en de rozen bloeiden midden in October voller en rijker dan in den zomer.

Zou de winter wel komen?

Meestal zond hij een bode vooruit. Die kneep dan met zijn felle vorstvingers in een paar dagen tijds het brandende blad van de boomen en doofde het uit op den grond.

Nu liet die bode ook op zich wachten en je moest maar telkens denken: de zon is sterk! Als hij zich vertoont, zal de zon hem wel verdrijven. Zoo ging het den eenen dag na den ander.

Op een van die zonnige herfstdagen kwam Wybo al vroeg in den middag den heuvel opsnorren met het leege zijspanwagentje aangeschroefd. Hij was dadelijk na afloop van zijn spreekuur op weg gegaan, moe en verdrietig van een doorwaakten nacht in het ziekenhuis bij een operatiepatientje, dat hij niet meer had kunnen redden; in zijn armen was het kind gestorven. Hij wilde er zijn meiske niet mee belasten, maar zijn stem was dof van ingehouden verdriet over zijn nederlaag toen hij haar begroette.

‘Vertel 't me maar, Wybo’, zei Erie, toen hij

nog nauwelijks afgestapt was, ‘ik zie het immers toch! het hindert me niet.’

En toen vertelde hij van klein-Miesje, dat zich zoo vol vertrouwen aan hem overgaf, en dat hij zooveel pijn heeft moeten doen, zonder dat het iets hielp.

Miesje had haar hoofdje tegen zijn schouder gelegd, de moeder was er niet, het ging te snel. Hij voelde nog het gewicht van dat hoofdje tegen zijn schouder.

‘Weet je, lieveling, een man is niet sterk genoeg voor zoo iets, een moeder is sterker! Wat ben ik zwak! wat ben ik toch zwak!’ Toen bukte hij zich opeens over het stuur van zijn motor met zijn hand voor zijn gezicht.

Erie schrok van zijn heftig verdriet. Ze legde beschroomd haar hand op zijn schouder. ‘Maar Wybo, dat is niet zwak! en Miesje heeft zeker geweten, dat je alles voor haar gedaan hebt, wat je kon. Moeder zei altijd: wezenlijk alles doen, wat je kunt, dat is hetzelfde, als alles géven wat je hebt! En dat is toch genoeg! Miesje heeft het zeker geweten en daarom heeft ze natuurlijk haar hoofdje zoo rustig tegen je schouder gelegd.’

‘Zie, dat was Erie! dat was zijn meiske!’ Altijd bracht ze hem weer in de zon! Het werd al anders, het werd al beter! Nu zou hij den last van het kindje wel willen dragen zijn leven lang.

‘Het gaat al over,’ zei hij, terwijl hij zich met de hand over het voorhoofd streek, ‘je weet niet,

wat zoo'n nacht van strijd en nederlaag beteekent! Dan voel je het leven overal ingesloten door den dood, en geen enkele mooie redeneering kan den muur van afgrijzen, die zich in dat eene moment optrekt, doorbreken. En als het dan om een kinderleven gaat! Niemand ziet den dood zoo reëel als de dokter. Daarom heb ik zoo'n intense behoefte aan vergezicht, ik wou de hei opgaan, om den avond te zien komen over de heuvels. Ik weet een plekje achter het bosch, daar sta je plotseling voor de woeste hei. We kunnen met den motor tot aan den rand komen en dáár de zon zien ondergaan, dan zijn we vóór donker weer uit het bosch. Dan vlieg ik terug naar de stad, als ik je thuisgebracht heb, want ik heb vóór den nacht nog een paar ernstige zieken te bezoeken.'

Dat duurde maar een oogenblik, toen snorden ze samen al over den grintweg tusschen de akkers door, heuvels op en af, door het geurende dennenbosch, tot de motor stopte bij een eenvoudige boerenwoning. Ze hadden al dien tijd geen woord gesproken in de spanning van het snelle rijden.

Ze waren opeens gevlogen naar de groote stilte, en bleven vanzelf zwijgen, toen ze afstapten op het erf.

Op dit vergeten plekje kwam maar zelden een vreemde; de enkele, die het vond, werd bijna altijd een vriend van de menschen, die hier woonden. Ze kenden dokter Norden wel. Hij had de eerste hulp verleend, toen de jonge boer op de markt een trap

van zijn schichtig paard had gekregen; de man was blijven hinken.

Hij kwam den dokter tegemoet en keek nieuwsgierig naar Erica. Met een voldaan knikje vroeg hij, of de dokter er niet in wilde komen.

Neen, dat wilde de dokter niet, de tijd was te kort. Had Geurt een gast? Want Wybo zag, dat er op het erf een tafeltje neergezet was, waarop papier en schrijfgereedschap lag.

‘Ja, die ielken herfst weerkumt,’ vertelde Geurt, ‘wie nemen anders geen menschen in de kost, maar noe mot den dokter gaan, want de zonne steet al leeg.’

Wybo en Erie namen lachend afscheid, en staken het erf over naar een hoogen heuvel, die opsprong tegen den rand van het bosch. De heuvel was tot aan den top met hakhout begroeid, een smal paadje wond zich tusschen het hout door omhoog. Boven was een open plek, daar kon je de heiheuvels zien golven naar den Westelijken horizon.

‘Nu zal je eens wat zien, Erie,’ zei Wybo, ‘ik hoop maar, dat we alleen zijn, want je kunt er geen vreemde bij hebben, dat zou den indruk absoluut verstoren,.... sst.... het is net of.... als die gast van Geurt ons maar niet voor geweest is.’

Toen ze de laatste wending van het pad voorbij waren, en op de open plek kwamen, stond daar ook werkelijk iemand, die hen klaarblijkelijk had gehoord en nu opgestaan was, om plaats voor hen te maken. Hij had een grooten, slappen hoed diep

over de oogen getrokken voor het nog iets te felle licht, en wilde groetend heengaan, toen hij plotseling met een half-ingehouden uitroep weer stil bleef staan en Erica verrast aanzag. Een zeldzaam blijde glimlach glansde over zijn gezicht. Hij nam den hoed af.

‘Hazelaar,’ .... zei hij en keek onwillekeurig naar haar handen, die om Wybo's arm gevouwen lagen.

Even stond Erica verwonderd, toen liet ze Wybo's arm los en begon hartelijk te lachen.

‘Ja, wezenlijk, nu zie ik het opeens! Wybo,.... ja, dat is het grappige van de heele geschiedenis, ik weet natuurlijk in de verste verte niet, wie u bent, en u kent mij ook niet....’

‘Ja,’ viel de vreemde haastig in, ‘laat het als het u blijft zoo blijven, u bent voor mij ‘Hazelaar,’ en ik ben eenvoudig een vriend, die u kent. Maar laat me u vertellen, hoe wij elkander kennen,’ vervolgde hij verontschuldigend tegen Wybo, ‘laten we gaan zitten als u het goedvindt, er is wel plaats voor drie. Ik was hier ook om den avond in te wachten, de boer is een goede vriend van mij, ik kom hier iederen herfst om krachten te zamelen.’

Hij zocht een plek op een uitgebeten rand van het kopje, schuin tegenover hen, maar toch zoo, dat hij het uitzicht hield op de heuvelen, en vertelde van de ontmoeting in den trein.

Erie lachte tot de tranen haar over de wangen liepen en Wybo's lichte ontstemming verdween, toen hij zijn Erie door een vreemde ten voeten uit geteekend zag, precies zooals ze was, vroolijk en

vrij, volmaakt vrij! Hoe goed moest die vreemde haar begrepen hebben, anders had hij nooit zóó van de hazelaartakken kunnen vertellen.

En de vreemde dacht, terwijl hij vertelde: ‘Hoe wonderlijk, dat ik haar terug moest zien op een oogenblik, dat ze weer haar handen om iets heen gevouwen had, dezelfde mooie, krachtige handen; maar zij zelf is veranderd, ze is even frisch en blozend en even blij, maar ze is ernstiger geworden, wat wonder!’

‘Dus u komt hier ieder jaar,’ vroeg Wybo, toen het sprookje van de hazelaartakken uitverteld was.

‘Ja, ieder jaar, het is hier zoo rustig en ik houd zooveel van deze eenvoudige menschen, van de oude moeder vooral. Het leven is een tijdlang moeilijk voor mij geweest, zoo moeilijk, dat ik het zingen verleerd had. Hier heb ik mijn lied teruggevonden.

‘Dat kan ik begrijpen’, knikte Wybo, ‘dat iemand hier zijn verloren lied terugvindt; maar bent u niet bang het weer te verliezen?’

In het leven verlies je het telkens, ik tenminste, als ik Erica niet had!

Maar u moet het lied vinden, dat door blijft klinken, ook al wordt het nacht,.... zoo,.... als het vanavond in de natuur ook door zal blijven klinken, al wordt het nacht.

Zie maar, de zon is bijna weg, maar de kontoeren van de heuvels worden al scherper, de muziek van al die bewegende lijnen wordt krachtiger,

hartstochtelijker, en als straks de lijnen uitgewischt worden en de muziek wordt als het ruischen van de zee in de verte, dan wordt de hemel dieper en klaarder. Zoo moet het toch ook zijn met het lied, dat wij vinden voor ons leven.'

'Ja,' knikte Erie ontroerd, 'dat begrijp ik! Dat is het toch eigenlijk wat moeder ook gevonden heeft, niet waar, Wybo, en waarnaar de schilder, die moeders portret gemaakt heeft, altijd zocht. De schilder is gestorven van heimwee naar het onaantastbare, naar het licht, dat door geen schaduwen verdonkerd kan worden. Is het dat niet, waarnaar we eigenlijk allemaal zoeken?'

Wybo zat met de elleboog op zijn knieën, de hand onder 't hoofd; de vreemdeling zag, dat zich breede rimpels groefden achter zijn gespreide vingers.

In zijn aandacht drong hij Erica op zij te zien.

Ze legde zacht haar hand op zijn arm. 'Denk je aan Miesje?' vroeg ze.

Hij schudde het hoofd. 'Niet aan Miesje, dat van Miesje is het ergste niet. Hoe wéét iemand, of zijn licht zal duren, of het lied in hem zal blijven dóórklinken?'

Dat kan toch alleen degene weten, die door alle schaduwen van het leven heengegaan is.'

Waarom Wybo? Vallen ooit over een enkel mensch alle schaduwen van het leven samen?'

Hij aarzelde even.... 'ja.... soms,.... ik heb gezichten gezien, zelfs jonge gezichten, uitverkoornen van het leed.'

‘Van God....’ zei de vreemde eerbiedig.

Wybo keek verrast op.

‘Van God?’ .... herhaalde hij, terwijl hij het hoofd schudde. Maar de hevige rimpels waren gladgestreken, alsof het enkele noemen van den Naam, in wondermacht de zware bewogenheid van zijn ziel gestild had.

‘Misschien was de schilder zulk een uitverkoorne,’ waagde Erie fluisterend, ‘misschien heeft hij daardoor niet gevonden, vóór hij stierf.’

‘Toch,’ ging ze blijer voort, ‘voel ik hem nooit gestorven.’ Ze keek den vreemde vrijmoedig in de oogen, terwijl ze dit zeide, ‘u lijkt niet op hem, maar ik moet aldoor aan den schilder denken, alsof hij nu, op dit oogenblik, bij ons was.’

‘Vertel mij nog meer van hem,’ drong de vreemde.

‘Hij kwam altijd op vaders kweekerij nog voor ik geboren was. Hij had moeders portret geschilderd. De meeste menschen herkenden er moeder niet in, maar het wàs moeder heelemaal, niet waar, Wybo? Vader vond het eigenlijk ook zoo. Hij bleef opeens weg; niemand hoorde iets meer van hem. Eindelijk kwam hij weer terug, toen was hij ziek van heimwee. Ik was twee jaar, en toch weet ik het nog precies, ik noemde hem de groote zwarte man. Hij sprak nooit tegen mij, maar ik was niet bang voor hem, ik vond het blijkbaar heel gewoon.

Na een poos bleef hij weer weg, we hebben hem nooit teruggezien. Moeder zei, dat hij blind geworden was van het zoeken en dat hij daarom

verzorgd werd in het groote, witte huis, dat je heel in de verte uit mijn slaapkamerraam kon zien. Later heb ik wel begrepen wat ze daarmee bedoelde. Hij is in dat huis gestorven, maar voor mijn bewustzijn leeft hij nog.

V.

We hebben thuis een platenbijbel, daarin komt een plaat voor van Christus, een groote, zwarte figuur op den voorgrond, die weent over Jeruzalem. Vroeger dacht ik altijd, dat Hij de groote, zwarte man was, en zelfs nu nog, als ik die plaat zie, vereenzelvig ik die Christusfiguur met den schilder.

Ik kan niet begrijpen, dat hij voorgoed is heengegaan, terwijl ik nu zit te praten, vereenzelvig ik hem met u, is dat niet wonderlijk?

Haar gezichtje gloeide. Wybo keek haar onrustig aan. Hij was bang voor die gevoelens. Zelf was hij er vol van, maar hij wist er nog geen raad mee, zijn wetenschap wist er niet heelemaal raad mee. Het was gevaarlijk, het kon een mensch in den afgrond dringen en hem hemelhoog doen stijgen.

De vreemde zat een poos zwijgend voor zich uit te staren, ver weg over de heuvelen, verder dan de horizon, naar het licht, dat daarachter lag, en vreemde, roode glanzen begon te spreiden, over den hemel, over de aarde, over het gelaat van de menschen.

Hij had zijn hoed afgenomen en naast zich in 't zand gelegd; zijn handen lagen over elkander geslagen op zijn knieën in volmaakte rust. Onder den rooden weerschijn van den avondhemel, al donker

doorweven van nachtschemer, leek hij in zijn onbewegelijkheid op een van de middeneeuwsche heiligen, voor wie de jaren inkrimpen tot uren in hun zelfvergeten aanschouwing van onuitsprekelijke heerlijkheid.

Alles werd een oogenblik mysterie.... toen zei hij opeens met een groote glinstering over zijn gezicht: ‘Ik geloof, dat ik den schilder ken!’

‘Ja?’ vroeg Erie verrast, ‘zoudt u hem wezenlijk gekend hebben?’

‘Misschien heb ik hem nu pas herkend.’

Wybo en Erica zagen elkander ontroerd aan.

Wat zag hij? Wat bedoelde hij met dat herkennen?

‘Hoe....’ waagde Erie eindelijk.

Hij knikte haar vriendelijk toe. Hij was niet zoover af als zij dachten!

‘Misschien was de schilder een van de menschen, die in hun opgeheven handen een schat dragen, misschien was hij een van de zoekers naar de ideeële goederen! Dat is hetzelfde, want die er naar zoeken, hebben het als een schat in zich; men zoekt alleen naar iets, waarvan men zeker weet, dat het bestaat. Alleen die het in zich hebben, weten er van.

Het is moeilijk, om in het gedrang van het leven dien schat te blijven heffen hoog boven de hoofden van de menschen. Het is een doodelijke vermoeienis, want de menigte ergert zich aan die schatdragers. En als zij dan eindelijk gewond, en stervensmoe neerzinken, dan zijn er handen, die zich uitstrekken om uit hun geheven handen den schat over te nemen en verder te dragen; ze hebben iets te bewaren

voor de mensen, die in den kringloop van het dagelijksch bestaan gevangen zijn geraakt,

Misschien was achter mij de schilder!

Ik heb zelf zoolang gezocht, tot de schemering begon te vallen; misschien mocht ik uit zijn stervende handen den schat overnemen, en was dat de beteekenis van het lied, dat ik vond. Geloof u niet, dat God mij u heeft laten ontmoeten, om mij den schakel te doen vinden met het verleden?' .... 'Ja....?' en nu was ook het mysterie opgeheven. De dag was heen. Maar de nacht wandelde over de heuvelen en wischte alle omtrekken uit; hij stond er groot en donker, maar reikte van de aarde naar den hemel en zijn hoofd was sterrenomkransd.

Men behoefde nu alleen nog maar naar den hemel te zien. Daar lag de schat, bewaard, en vandaar werd ze neergelegd in de harten en de handen van de mensen, die het leven liefhebben.

Erica zat met haar hoofd in de handen. In de duisternis keek ze als met gesloten oogen in het leven. De schilder, moeder, deze vreemde man,.... zij zelf met Wybo.... alsof er eigenlijk maar één groot menschenhart in de wereld was, dat al de blijdschap en al de smart in zijn diepten verborg, en alsof er uit die diepte maar één toon omhoog vluchtte, een roepen om God!

Je zou hier doodstil willen blijven zitten en wachten, tot God kwam.... Wybo raakte zachtjes haar arm aan.

'We moeten gaan, lieveling, het wordt te laat! ik denk aan mijn zieken, kom!'

Ze stonden op. De vreemde gaf Erica de hand. ‘Dag.... hazelaar,’ zei hij hartelijk, ‘laat het maar zoo blijven, dokter, wat is een naam tusschen menschen, die elkander begrijpen. De naam zou ons misschien aan elkanders blik onttrekken, laat me alleen uw vriend mogen zijn.’ -

- Wybo en Erica gingen den heuvel af, de vreemde bleef achter.

‘Heerlijk....’ zuchtte Erie.

‘Deze avond?.... ja.... het was wonderlijk!’

‘Maar heerlijk vooral! het leven! moeders brandende lamp! de schat in opgeheven handen! Ik zal nooit meer bang of bedroefd, of moedeloos kunnen zijn.’

Hij gaf geen antwoord, sloeg enkel zijn arm vaster om haar heen. Zoo kwamen ze op het erf terug. Wybo stak de lantaarn aan, en toen ging het zoo snel als de wind, heuvel op, heuvel af naar huis; voor Erie tenminste in een oneindig geluksgevoel, het geweldige besef voor 't eerst, dat haar en Wybo's leven, het leven van de gansche wereld, gedragen werd op sterke vleugelen van liefde.

VI.

Het huwelijk van Wybo en Erica was vastgesteld op half Maart en daarheen vloten de dagen, bijna te snel met al het geluk, dat ze droegen.

Het Kerstfeest vierden ze met elkander in het rozenhuis, zooals men ieder ander geboortefeest ook vierde, met vroolijke gezichten en de bloemen van het jaargetij. Eerlijke Harold en Phine wilden niet verder gaan dan ze konden.

Dit oprecht zóó vieren terwille van het Christuskind, zooals ze over een week met een blij hart klein-Keesjes tweeden verjaardag zouden vieren, was eigenlijk al veel!

‘Voor moeder was het meer.’ dacht Erie, maar ze was toch blij, dat Harold en Phine niet verder gegaan waren dan ze konden.

Als zij aan Christus dacht, zag ze den Man van Smarten; moeder had Hem zóó voor 't eerst gezien. Nu kon ze al dat vroolijke feestgedoe om het Christuskind heen niet volgen in zijn leven als Man van Smarten. Hier, in het rozenhuis met de herinnering aan Moeder zoo dichtbij, kon ze toch niet anders zien dan de donkere, eenzame gestalte, die weent over de witte stad Jeruzalem.

Daarom was het zoo heerlijk, dat klein-Keesje

vanzelf het middelpunt van de feestvreugde werd. Een kind, om een kind, dat kon! Klein-Keesje voelde zichzelf jarig en voerde het hoogste woord aan tafel. Hij ging op zijn stoeltje staan, wat anders nooit mocht, klein broekemantje sedert een paar weken, met zijn eene handje in zijn zak, net als vader, en zijn wijsvingertje tegen zijn neusje, en kraamde, zijn half-verstaanbare, oolijke, pas-gevonden gezegdetjes uit over de tafel.

Allemaal klaptten ze heel onpaedagogisch in de handen; klein Keesje klapte zelf mee, en liet zich eindelijk schaterend uit zijn stoeltje glijden om in moeder Phine's armen te kruipen.

Hij was toch wel een beetje verschrikt over zijn succes, klein-Keesje!

- Het werd nu een tijd van heen-en-weer trekken voor Erie. Op Wybo's verjaardag, half Februari, kwam ze al vroeg in de Helmersstraat met haar armen vol bloemen: rose en donkerroode anjers, en witte sering en tulpen!

Het oude, Nordensche huis met zijn donker gezicht moest maar eens leeren lachen. Voor alle vensters, van beneden tot aan het bovenste dakvenster zette Erica bloemen. De voorbijgangers keken er naar en glimlachten: 'Daar is vast een bruid!'

Maar dat had Erie zichzelf dan ook beloofd: als ze eenmaal Wybo's vrouw was, zou ze altijd zorgen, dat er bloemen waren, dat er altijd iets was, dat licht gaf.

Wybo had zich voor dien avond vrijgemaakt,

en Erie had gekozen in zijn studeerkamer te zitten, enkel met het licht van de schemerlamp. Mevrouw Norden had er in toegestemd, toch even zuchtend. Ze kon bij die schemerlamp niet goed zien en er was nog zooveel te doen. Voor andere menschen leek het leven altijd lichter dan voor haar. Zij zag bergen van zorgen, die uit den weg geruimd moesten zijn, eer de groote dag voor Wybo kwam; en Erie's vader, die toch zijn dochter ging verliezen, scheen alles zonder eenige moeite te aanvaarden. Zeker was alles goed geregeld. Barta was getrouwd met een vroegeren knecht van de kweekerij. Ze zouden het achtergedeelte van het huis op de Kerkhul betrekken: Barta zou voor Mijnheer Brand blijven zorgen, en Mijnheer Brand zou voor Hendrik een stukje grond koopen, dat aan den tuin grensde, om er groenten op te gaan verbouwen voor de markt.

De oplossing was prachtig en Erica scheen ook heelemaal gerust, maar Mevrouw Norden wist, dat zij niet zoo gemakkelijk Wybo los had kunnen laten, en suste haar tobkend hart met de armelijke triomf van zich de meerdere in liefde te kunnen wanen.

‘Wat ben ik toch blij, kind, dat je vader zoo goed afstand van je kan doen,’ zei ze ook nu weer, terwijl ze in haar grooten stoel dicht onder de schemerlamp gezeten, ijverig de pennen van haar breiwerk liet klakken.

Erie zat op een laag bankje bij den haard naast Wybo, met haar hand in de zijne. Het plekje was zóó veilig en zóó rustig, en toch deed de vreemde

klank van dit al dikwijls herhaalde, haar pijnlijk aan. Haar hart was te eerlijk om er de eigenlijke beteekenis van te vatten, de armzalige leugen, waarmee tobberige menschen soms hun moeite dekken.

Gemakkelijk? Maar vader en zij hielden zooveel van elkander. Daar was toch geen sprake van afstand doen! En vaders krachten keerden terug, dat was duidelijk te merken aan de belangstelling, waarmede hij den opzet van dit nieuwe bedrijfje gadesloeg.

Ze was volmaakt gerust over Vader! Wat bedoelde Mevrouw Norden toch? En even viel de stilte van het zoeken over haar, tot Betty in haar lage stoeltje met de ellebogen op de knieën, het hoofd in de handen, ongeduldig overeind kwam. ‘Wat ben je saai! laten we nu verder praten!’

Ja, over de aanstaande groote gebeurtenis, dat was een motief, waarop ze tot in 't oneindige voort konden spinnen; het verveelde nooit, en Betty spon dapper mee. Soms brak de draad plotseling af, en dan was het een wonder zoo gauw als Wybo op zijn eigen rustige manier de draad weer wist aan te hechten.

‘Een groot huisgezin met Moeder heelemaal aan 't hoofd en Erie als oudste dochter, dat zou 't aardigste zijn,’ vond Betty, ‘dan bleef alles bijna zooals het nu is, alleen waren we een beetje rijker geworden, en Wybo zorgde voor allemaal!’

Dat was een prachtig plan! maar Wybo zag Erie's ongerust, naar hem opgeheven gezichtje en wist iets, dat nog veel mooier was. Moeder hield

zich zoo flink en het huis van Oom Norden was zoo ruim. Moeder en Betty konden heel goed een gedeelte voor zich zelf houden, dan bleef er genoeg ruimte voor Erica en hem. Op de feestdagen en bij alle feestelijke gelegenheden zouden Moeder en Betty den heelen dag bij hen komen, ze konden dan altijd nieuwe, prettige dingen bedenken, zoodat ze telkens verlangen konden naar zoo'n feestdag met elkander.

Erie drukte haar hoofd tegen Wybo's knie en streelde zijn hand. Het was heerlijk hem zoo te hooren praten; hij begreep alles zoo goed, het zou uitstekend gaan met Moeder en Betty, en zij en Wybo hielden hun eigen mooi geheim.

Wat zou ze alles blij en licht voor hem maken! De blijdschap moest zóó vast komen te liggen, dat de schaduw week.... voorgoed!

Dat werd nu eigenlijk haar levenstaak, hem daarin te helpen,... en weer was ze zonder het te bemerken door blijven luisteren, toen Wybo al niet meer sprak. Van Wybo's woorden was ze vanzelf overgegleden naar de woorden van den vreemde, over het lied, dat door moest blijven klinken, ook al werd het nacht. Haar heele leven werd vol van dat verlangen.

‘Wat ben je telkens stil,’ hoorde ze Betty zeggen, ‘je bent hier heel anders dan thuis.’

‘Ben ik’?... dacht ze en drukte haar wang tegen den rug van Wybo's hand,... ‘maar ik heb Wybo nu toch ook om naar te luisteren’... ‘Ik dacht aan

den vreemden man, je weet wel, Wybo, en aan wat hij gezegd heeft, dien avond op de heide! Heb je er Betty al eens van verteld?’

‘Neen, ik dacht dat jij dat wel gedaan zou hebben!’

Toen lachten ze allebei, omdat ze er allebei over gezwegen hadden.

‘Wat voor vreemde man?’ drong Betty nieuwsgierig.

‘Wel, dat is een geschiedenis als een sprookje, lachte Erie, ‘en ik zou eigenlijk niet weten, hoe ik het vertellen moest van het begin af; het begin was ergens anders.’

‘Toe vertel,’ vleide Betty.

‘Hoe zou ik dat eigenlijk moeten vertellen.’ weifelde Wybo, ‘ik weet het werkelijk niet.’

Betty trok een pruilmondje. ‘Flauw! jullie hebt altijd geheimen met elkander.’

Toen Erie daarop een haastige beweging maakte, drukte Wybo zachtjes haar hand, zoodat ze weer rustig ging zitten, en opeens voelde, hoe heerlijk het was, dit geheim met Wybo te hebben, dat heel iets anders was dan Betty vermoedde. Honderdduizend dingen zouden ze aan Betty kunnen vertellen, alles, wat ze samen wisten, maar achter alles zou het allermooiste schuilen, dat nooit onder woorden kon gebracht worden, en dat daarom van hen alleen mocht blijven.

‘Stil maar, Betty,’ suste Wybo, ‘ik zal probeeren je te vertellen, hoe een mensch iets beleven kan, zonder er zelf bij te zijn.

Erie zat verleden jaar Januari in den trein, met

een bos hazelaartakken, opgehangen aan een knop van het bagagenet, en was er zelf vlak naast gaan zitten.

Tegenover haar zat een vreemde man, die er verbazend veel plezier in had, dat Erie bij iedere hevige schommeling van den wagen door een hazelaartakje aangehaakt werd. Ze had de heele bank voor zich alleen, en hij begreep niet waarom ze niet een eindje opschikte. Telkens werd ze gepakt en moest ze haar voile losmaken. Toch bleef ze hardnekkig op dezelfde plaats zitten.

De vreemde man zat dat spelletje aan te zien; het werd zoo spannend, dat hij er zijn oogen niet meer af kon houden. Erie zat telkens verdiept in haar boek en merkte daar niets van.'

'Wat komiek,' zeide Betty.

'Vlak bij huis vloog de trein over een wissel, toen schokte de wagen zoo, dat het takje zich met een grooten zwaai vastgreep aan haar hoed; ze kon bijna niet meer loskomen, stel je voor!

De vreemde man had er zóó om moeten lachen...'

'En toen?'

'Ja, nu moet Erie maar verder vertellen.'

'Wel, toen gingen we een paar weken na mijn verjaardag samen de hei op, om de zon te zien ondergaan op een heuveltje vlak bij de boerderij van Beekman, je weet wel, die een schop van zijn paard kreeg op de markt. Toen we daar kwamen, stond er een man met een grooten slappen hoed op.

Hij keerde zich naar ons toe, en zag opeens dat

tooneeltje uit den trein voor zich; hij had mij onmiddellijk herkend.

‘Hazelaar,’ zei hij, ‘dat klonk zoo komiek! Maar toen herkende ik hem ook! We hebben vriendschap gesloten, niet waar, Wybo, en we hebben naar het ondergaan van de zon gekeken en ik heb hem verteld van den schilder, die moeders portret gemaakt had; hij begreep alles zóó goed van zijn strijd en van het ideaal, dat hij in zich omdroeg, alsof hij hem zelf had gekend.

‘Toen we heengingen, zei hij weer: Hazelaar! zijn eigen naam wilde hij niet zeggen, omdat we elkander toch kenden.’

Mevrouw Norden schudde achterdochtig het hoofd.

‘Vreemd, iemand, die zijn naam niet wil zeggen!’

‘Typisch,’ vond Betty, ‘maar het sprookje is natuurlijk nog niet uit, het is pas uit, als je weet, wie die vreemde is.’

‘Ja,’ zei Erie nadenkend, ‘daar heb je gelijk in, het sprookje is ook nog niet uit,’... toen bleven ze een poos zwijgen.

Mevrouw Nordens breipennen klikten onheilspellend regelmatig, als een protest tegen de zonderlingheid van dit gebeuren. Betty leunde achterover in haar stoeltje en keek naar het plafond.

‘Wat beleef je toch altijd wonderlijke dingen,’ zei ze opeens, ‘ik beleef nooit zoo iets.’

‘Ik ook niet,’ zuchte Mevrouw Norden, ‘misschien zijn wij daar veel te nuchter voor, en, eerlijk gezegd, ik houd niet van zulke sprookjes, ik vind ze gevaarlijk.’

Erie had al onder 't vertellen groote spijt gevoeld, dat ze er over begonnen was. Want, zooals ze het nu verteld had, verloor het zijn beteekenis en moest het wel zonderling klinken in de ooren van Mevrouw Norden.

Wybo voelde haar hand trillen in de zijne. Hij begreep zijn moeder wel, maar nu moest hij het toch voor Erie opnemen. Erie's leven was toch niet minder reeël dan dat van menschen, die het sprookje niet kenden, en het was véél mooier.

‘Misschien is het sprookje wel in ieders leven,’ zei hij aarzelend, ‘aan den binnenkant van ieders leven. Het zou wel eens kunnen blijken, dat, wat wij ‘sprookje’ noemen, de eigenlijke werkelijkheid is.

De oogenblikken, dat ik mij vrij voel, geheel vrij, merk ik, dat het in mijn leven ook is.

Hoe volmaakter onze vrijheid is, hoe dichter we zijn bij dat, wat wij gewoonlijk het sprookje noemen, Want het leven heeft duizend mogelijkheden. Als een schatkamer is het leven. Door onze onvrijheid houden wij zelf de deur in 't slot.

Onvrijheid, dat is hetzelfde als vrees. Het is het ergste, ik voel dat in den laatsten tijd als het ergste.’

Erie luisterde overgelukkig. Er was licht in de klank van zijn stem, en licht in zijn oogen. Niemand begreep de dingen zoo goed als Wybo, niemand was zoo eerlijk als hij, en niemand dacht ook zoo gering van zich zelf. Daarom had ze hem misschien nog het meeste lief.

Mevrouw Norden had haar breiwerk op haar schoot laten glippen en zat Wybo ongerust aan te kijken.

‘En toch is Erie's moeder aan datzelfde sprookje ten gronde gegaan,’ dacht ze, en voelde misschien voor het eerst iets van teederheid voor dit kind, dat zich zoo vol vertrouwen aan Wybo gaf.

Betty zat rechtop in haar stoel. ‘Zie je wel, Erie, zoo is Wybo,’ zeiden haar triomfantelijke blikken, ‘jij wist nog niet, dat hij zoo was, ik wist het al lang!’

VII.

De iepen langs de slingerwegen aan den lagen kant van het dorp stonden in vollen bloei. Wonderboomen waren het geworden in tweet drie dagen tijds. Als ragfijne, purperen draden hadden zich de katjes uitgesponnen; tegen bezonde muren droeg de perzik al haar karmozijnroode bloesems, de knoppen aan de heesters wilden zich openen, draalden nog even... Opeens was het Lente, vroege Lente!

Erie's bruidsdagen waren echte Lentedagen. Den laatsten dag vierde ze in het oude rozenhuis. Behalve Mevrouw Norden, die niet tegen de vermoeienissen van het heen-en-weer-trekken bestand was, vonden ze elkander daar allen weer en doorleefden nog eens, wat achter hen lag, enkel schoone herinneringen, waaraan ze zich sterken konden voor de toekomst. Nu kon men wezenlijk merken, dat Phine veranderd was. Ze had geen vrees, voor wat zij droevige gedachten noemde, toen haar sterkheid nog onaangetast was.

Vrees was toch zwakheid. Uit het leed waren haar krachten geboren, die met alle vrees spotten. Want zoo was Phine. Ze had het lijden alleen maar niet gekend, en daarom was ze er voor teruggeschrikt.

Maar nu herleefden ook in het oude rozenhuis de schoone herinneringen met zooveel kracht, dat het Matthijs Brand bijna te veel werd. Hij zwierf door alle kamers met Keesje aan de hand,

Keesje brabbelde met een merkwaardige woordenrijkheid zijn kinderervaringen uit, hij had zooveel te vertellen, dat hij niets te vragen had, zoodat Matthijs Brand zich ongestoord aan zijn denken kon overgeven, blij met het warme knuistje in zijn hand, dat hem verhinderde al te zeer onder den indruk te komen en dat hem af en toe door een ongeduldig rukje tot de orde riep, omdat Keesje nu toch wezenlijk wat gevraagd en Grootvader maar geen antwoord gaf.

Want het heele huis was nog vol van Rita. Hij keek door het slaapkamerraam boven naar de witte muren van het huis, waar ze den schilder opgeborgen hadden, die Rita's portret gemaakt had; hij zag hem dwalen langs de paden van de kweekerij met Erica aan de hand. De boomen waren nu zoo hoog geworden, dat je bijna niets meer van het witte huis kon zien, het blonde kindje van toen was nu de bruid en Rita, zijn dierbare Rita, was niet gestorven, ze leefde.

Dat voelde hij met onaantastbare zekerheid. Het gaf hem een groot geluksgevoel, dat hem weer jonger en krachtiger deed schijnen en bij Wybo en Erica alle bezorgdheid in blijdschap deed verkeeren. Ze waren heimelijk bang geweest, dat het zijn in de oude woning op een feestdag als deze, te veel

het verlangen naar wat hij verloren had in hem zou wakker roepen. Nu gebeurde precies het tegenovergestelde. ‘We hebben niet genoeg vertrouwen gehad in het leven,’ erkende Wybo, toen hij met Erico bij het vijvertje onder den treurwilg in de zon zat, ‘ik tenminste niet.’

‘Ik ook niet, ik was bang! en nu kan je toch ook zien, Wybo, hoe echt het licht was, dat Moeder gezien heeft bij haar sterven. Het maakte ons toen allemaal rustig en blij, maar het zou nooit zijn glans gehouden hebben als het niet levend licht geweest was.

Weet je, dat dit moeders lievelingsplekje is? Hier bracht vader haar dikwijls, toen het lopen al moeilijk ging.

Ik zie haar zoo duidelijk voor mij!

Zie jij haar ook, Wybo? Weet je, ik ben zoo blij, dat dit iets is, dat wij ook samen hebben. Het zou bijna niet kunnen, dat ik bij jou dit heerlijke van moeder alléén had.’

Ze liet haar vingers gaan langs de teere, overhangende, takken van den wilg, ‘Alles goud,... zie je wel? De heele boom lijkt van goud, nu de zon er op schijnt,’ Ze leunde met haar hoofd tegen zijn schouder. Hij had zijn arm om haar heen geslagen, maar gaf geen antwoord. Hij genoot van het zingen van haar stem en van de overvloedige warmte van de glanzen in het vijverwater en het kleuren van het leven op de heesters. Zijn verleden schaduwleven leek een droom, waaruit hij nu ontwaakt

was. Al, wat hij te voren gedacht en gearbeid had, leek hem te zijn gedaan als door een, die droomt. Dit was leven, dit was werkelijkheid, en in dit nieuwe licht zag hij mogelijkheden van ontplooiing zooals nimmer te voren. Er was geen begrenzing van het leven meer, hij zag niet anders dan het leven-zelf: dat beteekende het doorgroeien, het opgroeien, het vrucht dragen in blijdschap; hij voelde voor het eerst de eigenlijke beteekenis van 'leven,' en zij, dit stralende kind, had er hem toe gebracht.

Als een schat zou hij haar beveiligen voor alles, ook voor de schaduw in zijn huis, ja, in het licht van zijn blijdschap kon hij alles liefhebben, zelfs de schaduw. -

- Ze werden in hun rustig samenzijn naar huis geroepen voor den maaltijd.

Harold en Phine hadden de erkerkamer versierd met de eenvoudige voorjaarsbloemen, die op de kweekerij bloeiden: onschuld en primula's en crocussen en een enkele narcis. Keesje, als een sneeuwmannetje in zijn witte pakje, troonde tusschen zijn Grootvader en tante Erica en begeleidde het opgewekte tafelgesprek met de muziek van zijn grappige, naar alle kanten uitgestrooide, onzinwoordjes. Hij zag zooveel nieuws en moois, waar hij nog woorden voor moest vinden, dat zelfs zijn vader en moeder niets meer van zijn redeneeringen begrepen.

Betty zat naast Matthijs; ze droeg een soepele jurk van mat-blauw crêpe-de-chine; haar wangen waren lichtrood getint van opwinding. Matthijs was

vol grappen; hij wierp ze over de tafel heen naar Erica, hij plaagde Wybo, maar voor Betty had hij enkel zachte attenties.

Betty's wangen werden hoe langer hoe rooder, haar stem begon hoog en schrill uit te zingen boven de andere stemmen. Wybo hoorde het met bezorgdheid aan, en ook Phine schudde af en toe het hoofd.

Onvoorzichtige, stralende Matthijs! Zoo vol zon was hij altijd, dat hij niet anders kon dan licht en warmte om zich heen verspreiden. Die in zijn straal kwam, ontving van zijn warmte, dat kòn niet anders!

Hij gaf zich ook geen rekenschap van de gevolgen. Zoo wàs Matthijs, van bijna twee meters lengte, toch altijd kleine-Matthijs, omdat zijn hart zoo kinderlijk was gebleven, niettegenstaande de ruwheid van zijn soldatenbestaan.

Voor dat arme, kreupele, meisje naast hem moest het vandaag een extra feestdag zijn; hij wou haar helpen één oogenblik vergeten, dat ze zoo gebrekkig was. Heelemaal vergeten was toch in ieder geval heelemaal gelukkig zijn voor een oogenblik.

Na tafel verspreidden ze zich weer over de kwekerij. De heerlijkheid van dezen laatsten feestdag samen bestond juist in de afwezigheid van alles, wat op feestvieren geleek.

Wybo en Erica liepen samen langs alle paden van de kwekerij, de oude Matthijs Brand wandelde tusschen Harold en Phine in.

Als ze elkander ontmoetten, glimlachten ze alleen of riepen elkaar een paar vroolijke woorden toe;

het was als of ieder dien dag zijn eigen vreugdegeheim had, dat schooner leek dan dat van de anderen.

Matthijs wandelde met Betty het berkenweggetje op en neer. Hij was na tafel opeens stil geworden; als een snel opgebrand vuurwerk was zijn vroolijkheid geweest.

‘Nu Erie weg is, heb ik nog veel meer dan vroeger 't gevoel, dat je een zusje van ons bent’, zei hij, terwijl hij haar voorzichtig over een diep wagenspoor heenhielp.

‘Ja,’ draalde Betty zenuwachtig, ‘we kennen elkaar ook al zóó lang!’ ... wat bedoelde Matthijs?

Ze voelde een stekende pijn, en tegelijk hoorde ze zulk een liefkoozing in zijn stem, dat ze onwillekeurig zijn arm, waarin haar hand tot steun lag, vaster drukte.

‘Zie je,’ ging hij voort, ‘ik kan tegen jou wel praten over wat mij in den laatsten tijd zoo bezig houdt. Vader en Erica weten, dat ik moeite had, maar nu is mijn besluit genomen. Ik kan geen soldaat blijven, dat kun je wel begrijpen als je me goed kent. Ik heb er zoo lang over nagedacht, maar na dezen laatsten oorlog met zijn vreeselijken nasleep, weet ik, dat ik niet meer kan.

Als officier voel je je een stuk van het raderwerk, dat de oorlogsmachine aan den gang zet. Als je niet meer kunt, dan moet je ook niet meer.’

Betty keek bewonderend naar hem op. Ze had Wybo dikwijls over die kwestie hooren spreken. Wybo zou het prachtig van Matthijs vinden, en

tegelijk voelde ze ook wat spijt om de mooie, gouden tressen en sterren op zijn fijne, grijze uniform.

‘Maar soldaat-zijn is toch ook mooi,’ bracht ze er tegen in, ‘je kunt als soldaat toch ook wel een goed mensch zijn! Je Grootpapa was het toch ook, en Erie heeft me zelf verteld, dat je moeder een groote bewondering voor hem had, omdat hij zoo dapper was en zoo strikt rechtvaardig. Wat zei Erie, toen je er met haar over sprak?’

‘Och ik deed het maar terloops. Ze was met haar hart bij Wybo en ik voelde, dat ik niet te veel aandacht voor mij zelf mocht vragen, en nu kan ik er natuurlijk ook niet over spreken’.

Betty's hart bonsde van trotsch. Zij, de vertrouwde van Matthijs nog meer dan Erica! het verzachtte de pijn, die even haar heele lichaam fel doorschokte.

‘Wat zou je moeder er van gezegd hebben?’

Matthijs gaf niet dadelijk antwoord, Hij streed met een hevige ontroering; het was kinderachtig, het had met de zaak zelf niets te maken; het was zóó kinderachtig, dat hij er nooit mee voor den dag zou durven komen en toch wist hij heel zeker, dat geen ding hem zooveel moeite gegeven had, dan die eene herinnering aan haar. ‘Zal je altijd mijn dappere soldaatje blijven?’

‘Haar dappere soldaatje te zijn,’ dat had hem geholpen eerlijk te leven, dat had hem door duizend verzoeking en heengeholpen.

Als hij oud geworden was, zou hij nog niet anders willen zijn dan haar dappere soldaatje. Het

woord had een schoonen klank voor hem gekregen, hij had het soldaat-zijn als iets moois leeren zien door haar, hij voelde zich ook nooit officier, hij voelde zich soldaat.

De tranen stonden Matthijs in de oogen. Het had er niets mee te maken, hij bleef toch haar dappere soldaatje, al werd hij ook soldaat-af.

‘Ik hoop, dat moeder het weten zal,’ zei hij.

‘Den laatsten keer, dat ik bij haar was, heb ik lang met haar gesproken.

Niemand had zóó lief als zij, en daarom droeg ze, al klinkt het bijna belachelijk, mee aan de schuld van den oorlog, van al dat gruwelijke en gemeene. Stel je voor, die teere moeder! Denk het je toch eens in, Betty!’

De gereede tranen liepen hem weer over de wangen, hij trok zenuwachtig met zijn schouder, ‘ik heb gesidderd,’ ging hij hartstochtelijk voort, ‘ik ben niet godsdienstig, maar als dat de beteekenis van christendom is, dat je zóó de menschen lief kunt hebben, dat je je nooit van hen los kunt maken en al de slechtheid meedraagt, dan... dan... och, ik kan er niet verder over praten, ik zie de moeilijkheden wel, ik vraag niet wat een ander doet, maar ik moet het doen, omdat zij...’

‘Ja natuurlijk dan houdt alles op,’ gaf Betty edelmoedig toe, toen ze zag dat Matthys niet verder kon, ‘Wybo zal je wel heelemaal gelijk geven,... ik... vind het 'n beetje jammer.’

... Matthys had zijn zelfbeheersching terug en

begon over Wybo en Erica, tot ze het bruidspaar op het berkenweggetje ontmoetten, en met elkander naar het rozenhuis teruggingen, omdat het tijd werd voor den trein.

Matthys zou met Wybo naar de stad terugkeeren om den volgenden morgen met Mevrouw Norden naar de Kerkhul te komen.

Betty zou bij Erica en haar vader blijven.

Harold en Phine brachten het heele gezelschap langs den Kanaaldijk naar den trein.

Erie werd stil toen ze van Wybo afscheid genomen had, haar vader was moe van den dag vol emotie en leunde met gesloten oogen in zijn coupéhoekje, Betty zat na te denken over haar gesprek met Matthijs.

‘Zou ik het aan Erie vertellen?’ dacht ze, en toen opeens doorschoot haar weer de pijn, die zij niet wilde voelen: Wat ben ik voor Matthijs?

‘Neen, ik vertel het niet,’ besloot ze, ‘ik wil iets voor mij zelf alleen houden; iets mag ik toch ook wel hebben, Erie heeft alles!’

Toen ze dien avond samen op hun kamertje voor het open venster geknield, naar buiten keken en luisterden naar de geluiden van den nacht, zei Erie opeens: ‘De laatste avond! ik kan bijna niet naar bed gaan; aan zoo'n avond moest geen einde komen en toch verlang ik onuitsprekelijk naar morgen.’

‘Wat ben je toch wonderlijk, Erie, ik zou hunkeren naar het einde van den dag, ik zou als een kind, vroeg naar bed kunnen gaan om het maar

gauw morgen te laten worden, ik zou bang zijn, dat het me op het laatste oogenblik nog ontglipte.'

Erie lachte. 'Ontglippen?!... maar ik heb het! en wat ik vandaag heb, is al zóó heerlijk, het kan bijna niet heerlijker!'

'Ja, dan is 't iets anders, maar ik had nooit gedacht, dat jij zoo gauw tevreden zou zijn, ik had gedacht...'

'O, maar dan begrijp je er niets van,' weerde Erica ietwat heftig af.'

'Ik begrijp meer dan je denkt, en ik weet ook meer dan je vermoed,' bitste Betty.

Erie sprong op, schudde energiek haar hoofd.

Vanavond kibbelen? Als Betty zoo was, miste ze iets heel erg, dat zei Wybo altijd; daarom sloeg ze haar arm om Betty heen. 'Kom Betty, we gaan slapen; morgen ben je heelemaal mijn zusje geworden. Ik heb nooit een zusje gehad, denk eens, wat een mooi, nieuw gevoel, dat voor mij zal zijn!'

Betty was verteederd. Ze stond ook op.

'Ja, morgen begint het.'

...'Morgen begint het,' herhaalde Erie zacht voor zich heen.

Den volgenden middag stonden Erica en Wybo nadat ze van de formaliteit op het gemeentehuis teruggekeerd waren, hand in hand tusschen de bloemen onder het portret in de groote tuinkamer.

De deuren stonden open, de Lente keek lachend naar binnen.

Betty en Matthijs hielpen de enkele bezoekers ontvangen.

‘Is Wybo niet een schat?’ fluisterde Betty Matthijs in 't oor.

Matthijs lachte tegen haar en begreep haar en zei dat ze gelijk had met trotsch op Wybo te zijn.

Hij was trotsch op Erica!

Niemand behoefde te twifelen aan het geluk van die beiden. Matthijs Brand vergat de komende eenzaamheid in de blijdschap, dat trouwe, sterke armen zich om zijn lieveling hadden heengeslagen. Het huwelijk werd niet kerkelijk ingezegend, hoewel Mevrouw Norden het graag gewild had.

Maar Wybo had er zich tegen verzet. Hij vond het niet eerlijk, omdat hij nooit in de kerk kwam en Erie stond te veel buiten het kerkelijk leven om er voor zichzelf op aan te dringen; al zou ze er wel iets voor gevoeld hebben om den kleinen, eerlijken Dominé en om de wijding van het kerkje, en omdat ze zooveel van de oude klokken hield, die dan voor haar zouden luiden.

Maar de Dominé kwam toch zelf gelukwenschen.

Hij feliciteerde onhandig en voelde zich niet op zijn gemak, omdat hij dacht, dat er iets van hem als Dominé verwacht werd.

Matthijs Brand noodigde hem aan tafel, en gaf hem een plaats naast Matthijs.

Ze werden goede vrienden, die lange, verlegen jongen nog, en stralende kleine Matthijs zoo zelfs, dat Betty zieh weer even door jaloerschheid aan-

getikt voelde, omdat Matthijs zich niet zóó uitsluitend met haar bezig hield als den vorigen dag.

Al de verlegenheid van den Dominé zakte weg, en toen de maaltijd afgeloopen was, stond hij op en keek Erica's vader aan. Die knikte hem vriendelijk toe, alsof hij begreep dat de Dominé iets goeds in 't midden wilde brengen.

‘Mag ik het reislid opzeggen, voordat het bruidspaar heengaat’, vroeg hij eenvoudig.

Het reislid.... zijn gezicht was zoo feestelijk stil en bevrijd, terwijl hij dit zeide, alsof hij opeens een sterke aanraking gevoeld had met een andere, schoonere wereld.

Er gebeurde toen ook iets wonderlijks, het gebeurde vanzelf, dat iedereen opstond, terwijl toch niemand wist, wat hij ging zeggen.

Toen kwam het, heel rustig;

‘Ik hef mijne oogen op naar de bergen,

Van waar zal mijne hulpe komen?

Mijne hulpe komt van den Heer,

Die hemel en aarde gemaakt heeft,

Hij maakt, dat uw voet niet wankele,

Uw bewaarder sluimert niet.

Neen, Israëls bewaarder

Sluimert niet, noch slaapt!

De Heer is uw schaduw aan uw rechterhand, zoodat de zon u des daags niet steekt, noch de maan des nachts.

De Heer bewaart u voor alle kwaad,

Hij bewaart uwe ziel.

De Heer bewaart uwen uitgang en uwen ingang van nu aan tot in eeuwigheid....

.....

....Stil! .... de klokken luiden toch!... neen. er is niemand, die het klokketouw beweegt, de bronzen klokken hangen roerloos in den ouden toren.

Toch muziek! een oude, sterke stem, die de harten beweegt, zoo krachtig als de stem van de bronzen klokken. Zóó heftig, dat Wybo en Erica elkanders handen vaster grepen, en Betty schuchter haar hand legt in den arm van kleine-Matthijs. Harold en Phine kijken elkander ontroerd aan en mevrouw Norden staat met de handen gevouwen alsof ze in de kerk was.

De oude Matthijs Brand heeft zijn oogen met zijn hand bedekt. Hij ziet iemand, hij ziet Rita.... Dat lied moet toch wel zoo bij de menschen behooren, dat degene, die voor 't eerst van zijn leven den echten klank er van verneemt, het onmiddellijk herkent.

Want er was niemand in de kamer, die het niet herkende, die er zich niet aan vastgreep, al was het misschien maar voor een oogenblik. Voor Wybo en Erica was dit de inzegening van hun huwelijk.

‘Van nu aan tot in eeuwigheid’, luidden de klokken.

Toen werd het vaarwel stil gezegd, want het rijtuig waarmee het bruidspaar zou vertrekken, stond voor de deur.

En het was voor hen beiden, alsof er geen tijd-

ruimte was tussen den dag van gisteren en dit schoone oogenblik.

‘Kijk, moeder’, zei Erie, met haar hand op Wybo's arm nog eens voor 't laatst omkijkend.

‘Ja, lieveling, toen was het een schoone herfst en nu een nieuwe lente... zie je het lichten van haar oogen?’

‘Ja, precies als toen...’

‘Precies als toen...’

Zoo gingen ze heen.

VII.

Het was toch goed van Wybo gezien, dat hij voor zijn moeder en Betty een gedeelte van Oom Norden's groote huis ingeruimd had, om samen te bewonen, met een huishouding, afgescheiden van de hunne, terwijl ze toch van elkanders bijzijn konden genieten zooveel ze wilden.

In één gezin leven had te groote bezwaren.

Hij mocht Erie niet den ganschen dag blootstellen aan den druk, dien zijn moeder zonder het te willen of te weten op de heele omgeving legde. Hij had haar lief en begreep als dokter hoe moeielijk haar strijd was, en toch kwam telkens nog zijn heele ziel in opstand tegen haar onevenwichtig tobben, dat een langzame vergiftiging van het leven werd.

Heelemaal opgelost waren de moeilijkheden niet, want Wybo had Betty verwend! Nu voelde Betty pas dat Wybo niet meer voor haar alleen bestond, en haar jaloerschheid op Erie streed met haar liefde voor Wybo.

Mevrouw Norden voelde zich ook wat teruggezet, omdat Wybo niet den moed gehad had, alles te laten zooals het was! Had Wybo dan zoo weinig vertrouwen in zijn moeder?

Want zij begreep wel, dat Erica als Wybo's vrouw nu de voornaamste plaats innam. Het tobben daar-

over bracht weer schaduw over Betty en zoo bleven ze in een cirkel rondtobben, zonder te begrijpen, dat van dit verdriet zij zelf de oorzaak waren.

En Betty was niet meer het kleine, schreiende zusje, dat bij Wybo troost kwam zoeken en zich, o zoo gemakkelijk door hem liet troosten! Een misdeeld wezentje zooals Betty over haar vernielende jaloerschheid en haar verbittering heenhelpen was ongelijk veel zwaarder. In de schaduw groeide dat onkruid weliger dan in de zon en om zijn Erie deed het hem nu veel meer pijn dan vroeger, ook omdat hij de leelijkheid en slechtheid nu veel scherper zag.

Erica was het heelemaal met Wybo eens, en ze voelde zich sterk in haar taak om het licht in huis brandende te houden, dit groote, oude huis, dat niets gemeen had met hun zonnige Kerkhul.

Het licht, dat ze droeg was moeders lamp; het vaste geloof, dat het onaantastbaar bestond, de schoonheid, die door geen schaduw verdonkerd kon worden, in de liefde van Christus, die haar moeder zoo klaar gezien had, vóór ze ging sterven.

En zij had dit geloof immers bevestigd gezien door haar aanraking met den vreemden vioolspeler! Dit was het groote zoeken en het groote licht tegelijk dat door de heele wereld ging.

De vioolspeler had gesproken van het lied, dat door bleef klinken ook al werd het nacht. Dat lied zou voor ieder misschien wel een verschillenden klank hebben, maar een levenslied was het in ieder geval.

Misschien klonk het voor den kleinen Dominé wel altijd als een reislied, want ze had zoo heel sterk gevoeld, toen ze hem op dien middag vóór hun vertrek met zijn gezicht opgeheven, dat lied hoorde zeggen, dat dit er voor hem altijd was, en dat hij niet leven kon dan met zijn oogen naar de bergen. Zeker had hij 't ook moeielijk. Maar het was zoo wonderlijk, dat dit heel moeielijke het leven zoo heel schoon maakte, bij alle menschen, die ze ontmoet had. Waarin de moeite bestond, wist ze niet, maar dat deed er ook niet toe; en ze had een gevoel, alsof zij nu naast Wybo ingedeeld was in een troep dappere strijders en dat ze een schat droeg, waarvan ze de waarde nog niet heelemaal kende; al gaande en strijdende zou ze de beteekenis en de kracht van wat ze ontvangen had, wel gaan begrijpen, de parel zou in donker gaan glanzen, want een weg vol schaduwen moest ze volgen, dat had ze wel begrepen van het eerste oogenblik af, dat ze als Wybo's vrouw hier in huis was gekomen.

Elken dag ontmoette je hier de schaduw. Waar ze eigenlijk school, en hoe haar naam was, had ze nog niet kunnen uitvinden, ze wisselde onophoudelijk van gedaante; als je haar wilde grijpen, tastte je natuurlijk in de lucht! Dat was de moeilijkheid!

Daarom was het zoo heerlijk dat ze den dag met Wybo alleen beginnen mocht. Als hij van zijn vroege spreekuur binnenkwam en de ongerepte ontbijttafel zag, altijd met bloemen, werd de dag voor hem tot een feest.

Mevrouw Norden vond het geldverspillen al die bloemen!

Mevrouw Norden vond, dat je wel zien kon, dat ze een kweekersdochter was, gewoon met bloemen te spelen.

Zij lachte maar wat, als ze bedekte aanmerkingen daarover hoorde. Alsof een kweekersdochter ooit met bloemen speelde! Die wel het allerminst! Maar dat kon Mevrouw Norden niet weten en in dit opzicht had ze Betty gelukkig tot bondgenoot. De dagen in het oude huis gingen dan ook veel sneller voorbij dan ze gedacht had, want de wachtensuren waren te kort voor al haar zorgende liefdegedachten en in Wybo's bijzijn voelde ze zich gedragen door zulk een sterk geluk, dat het was alsof de tijd zich uit ging spannen tot eeuwigheid.

De avonden, als Wybo tenminste niet weggeroepen werd, waren het heerlijkst.

Dan zaten ze meestal in Oom Nordens studeerkamer, met zware gordijnen en een mollig kleed, waar je alles heel stil kon doen, en waar iedereen vanzelf wat zachter praatte, terwille van de oude boeken, die hier aan 't woord mochten komen, en waar je zelfs met Mevrouw Norden en Betty stil kon zitten, zonder dat 't pijn deed, zoals je met Moeder had kunnen doen. Hier had de schaduw bijna nooit toegang, of, als ze er kwam, kon je ze hier het gemakkelijkst verdrijven.

Toch, eens op een Zaterdagavond in Juni drong ze binnen en liet zich bijna niet afwijzen.

Mevrouw Norden en Betty hadden zich bij hen gevoegd, ze zaten voor de opengeslagen ramen, die het uitzicht hadden op een met klimop begroeiden pakhuismuur, die hun tuintje afsloot. Het regende zachtjes een echte milde zomerregen. Er stegen geuren omhoog van de bloeiende jasmijn beneden. Mevrouw Norden en Betty handwerkten, Erica leunde in haar stoel met de handen achter haar hoofd gevouwen. Ze zag wat bleek. Dien heelen middag was ze bezig geweest voor een arm patiëntje van Wybo, dat naar buiten moest. Nu zat ze met Wybo te overleggen, hoe ze dat kind het beste over konden brengen.

Toen kwam opeens de schaduw binnen met een brief van Matthijs voor haar.

Ze las hem haastig door, haar wangen kleurden zich onder 't lezen hoogrood.

‘Matthijs heeft het gedaan,’ zei ze, terwijl ze den brief aan Wybo overreikte, ‘hij heeft zijn besluit genomen, hij gaat uit den dienst.’

‘Dat wist ik al lang,’ triomfeerde Betty.

‘Wist jij het? Hoe wist je dat?’

Betty genoot van Erie's verwondering. ‘Van Matthijs zelf natuurlijk, hij heeft het me verteld op den dag vóór je trouwen, toen we allemaal bij Harold en Phine waren.’

‘Daar begrijp ik niets van,’ zei Erie, ‘dat is niets voor Mat! Hij heeft nog nooit iets voor me verzwegen, we waren altijd bij elkander en we vertelden elkaar alles.’

‘Geloof je me niet?’ snibde Betty, ‘je denkt zeker, dat alles 't zelfde blijft, als je trouwt, je was natuurlijk zoo met Wybo bezig, dat Matthijs je niet wou storen. Natuurlijk voelt hij, dat je nu in de eerste plaats van Wybo bent,’

‘Maar wat maakt dat voor verschil? Dat heeft toch tusschen Mat en mij niets veranderd, wat heeft dat er mee te maken?’

‘Lievaling,’ suste Wybo, ‘ik denk, dat het Matthijs veel gekost heeft, eer hij tot die beslissing kwam, en daarom spreekt het toch vanzelf, dat hij er jou op dat oogenblik niet mee wilde bezwaren.’

‘Maar Betty moet ook niet zoo... zoo...’

‘Zóó... zóó,’ prikkelde Betty, ‘wat doe ik nu weer? ik vind het heel natuurlijk, dat Matthijs behoefte had er met iemand over te praten.’

‘Dat je er niets van verteld hebt, kind’ viel Mevrouw Norden in.

‘Ik kan zwijgen als het moet,’ genoot Betty.

‘Mòcht je er dan niet over spreken?’

Er was zulk een pijnlijke trilling in Erie's stem, dat Wybo's voorhoofd zich fronsde; hij keek ongerust van haar naar Betty.

‘Dat niet bepaald, maar ik zie niet in, waarom ik, wat Matthijs mij vertelt, aan de groote klok moet hangen.’

‘Betty...’ waarschuwde Wybo.

‘Nu, dat is de zuivere waarheid! maar jij kiest natuurlijk partij voor Erica’.

‘Och wat, partij kiezen,’ zei Wybo verdrietig.

‘Maar Wybo, wat heeft dat kind nu weer gedaan?’ begon Mevrouw Norden zenuwachtig te verdedigen, ‘laten we er toch niet meer over praten! We waren immers aan 't overleggen, hoe we Dirkje het best weg konden krijgen.’

‘Ja, over Dirkje waren we aan 't praten.’ Erie kwam overeind, terwijl ze dit zeide, ze spande alle krachten in om door de stilte heen te breken, die haar plotseling omsloot.... ‘Dirkje, me dunkt, ik moest haar zelf maar even wegbrengen, Maandag-morgen, dan kan ze den Zondag nog rustig thuis zijn, en.... we....’ toen raakte ze, zonder dat ze 't merkte weer in dien cirkel van stilte, en zat zwijsend voor zich uit te staren, haar handen gevouwen in haar schoot.

‘Ja, dat lijkt mij ook 't beste,’ hielp Wybo, ‘Maandag dus, dan ga ik er morgen even aan.’

‘Wat zijn jullie vervelend,’ pruttelde Betty; het beviel haar alles behalve, dat ze zoo weinig genieten kon van haar overwinning, ‘ik vind het toch nog al een gewichtig besluit, dat Matthijs genomen heeft.’

‘Dat is het zeker. Maar Betteke, we zullen wachten met er over te praten, tot Matthijs hier komt, dan kan hij zelf vertellen, hoe hij er toe gekomen is. Wat helpt het, of wij hier gissingen zitten te maken’.

Betty werd boos. ‘Ik begrijp 't al weer,’ insinueerde ze.

Erica zat maar stil voor zich uit te staren, haar pijnlijke aandacht gericht op iets, dat zich beangsti-

gend aan haar opdrong: een gevoel, alsof ze door haar zijn in dit huis afgesneden was van het leven waar ze in wortelde, een leven van volop vrijheid en zonneschijn, dat door geen droefheid of lijden arm gemaakt kon worden, en dat ze overgeplant was in een kleinen armoedigen tuin, waar jaloezie haar bittere wortels had geslagen, die alles wat er verder leefde, dreigde te verstikken.

Ze schrok zoo hevig van de gedachte aan zulk een mogelijkheid, dat ze Betty's hatelijk-doen er door vergat. Ze wou opstaan en voor het open venster knielen om frissche lucht in te ademen, er was frissche lucht in overvloed.

In plaats daarvan bleef ze gebannen op haar stoel.

‘Afgesneden, beteekent langzaam doodgaan,’ voltooide haar snelle intuïtie.

Maar door den geweldigen overslag, herstelde zich tegelijk weer het evenwicht. ‘Dat was onmogelijk, belachelijk.’

‘Maandag dus....’ hoorde ze zichzelf zeggen, ‘ik zal zorgen, dat alles in orde is,’ .... nu was ze weer heelemaal thuis,.... ‘ik zal zorgen, dat alles gemakkelijk en goed gaat, laat het maar gerust aan me over, Wybo,’ zei ze en haalde diep adem. Toen kon ze opstaan en naar het venster gaan, er uit leunen en de zachte regen op haar gezicht laten vallen. ‘Kom, Betty,’ zei ze hartelijk, ‘je weet niet hoe heerlijk het buiten is,.... even.... voor we naar bed gaan.’

‘Wat ben jij een type,’ lachte Betty opeens

verteederd, en kwam naast haar voor het venster knielen.

Ze lei haar handen met uitgespreide vingers op het kozijn. 'Zacht hé? echte zomerregen! Wat ruikt de jasmijn sterk!'

'Ja, en je moet eens opletten hoe vreemd de witte bloemen lichten tegen dien donkeren klimopmuur, kijk toch eens, Wybo!'

Wybo kwam achter haar staan. 'Prachtig,' zei Wybo, maar hij keek niet naar den jasmijn, hij keek naar het blonde hoofd buiten het venster en vatte de hand, die op de vensterbank steunde.

'Heerlijk, hé....! ademhalen en nog eens diep ademhalen. Met haar hand in die van Wybo was het leven toch oneindig wijd en oneindig licht!

Hoe was het mogelijk, dat er zoo even zulk een vreeselijke gedachte in haar opgestaan was.

Neen, over hun liefde had de schaduw geen macht.

VIII.

Matthijs kwam een week later op een avond binnenstormen. Wybo en Erica zaten alleen in de tuinkamer. De deuren naar buiten stonden open, de lang-lichte Juniavond was stil en warm; donker-paarse heliotropen geurden in het enkele perkje tusschen breede grasranden.

Toen kwam Matthijs binnen, als een frissche windvlaag. Wybo klapte het boek dicht, waarin hij verdiept zat. Erica's handwerk vloog op den grond. Matthijs raapte het op en hield het bewonderend in de hoogte. 'Je bent net als moeder,' lachte hij, en omhelsde haar onstuimig; 'wat moet dat worden!'

'Och jongen.' Toen begon Erica ook te lachen, onbedaarlijk te lachen. Matthijs liet zich lui in een stoel vallen tusschen Wybo en Erica in. 'Waarom lach je toch zoo?'

'Het is niets,' probeerde ze te zeggen, terwijl ze de tranen van haar wangen veegde; ik zal je een kop thee geven, Mat, dan gaat het over.' Ze sprong op en hield zich even langer dan noodig was bij de theetafel bezig. Ze was zoo blij, ze moest even op adem komen, de angst van dien avond was toch wel groot geweest. Natuurlijk was er niets veranderd! natuurlijk had ze niets verloren, Matthijs en zij behoorden bij elkander, precies als vroeger.

De schaduw was zoo gemeen als een schaduw zijn kan, een ding zonder bestand van onnatuurlijke afmetingen; ze maakte de dingen bespottelijk groot, of bespottelijk klein, en nam den schijn aan van het heerlijke leven zelf.

Want Mat met zijn strijd en zijn moeite van dit oogenblik, met zijn rimpel tusschen de oogen, waardoor hij opeens heel gewichtig een beetje op vader leek, stond in het volle leven, was zelf een stuk prachtig leven.

Wybo zag het ook!

Ze kwam met een kop geurige thee voor Mat en schonk ook nog eens in voor Wybo en voor zichzelf. Toen vleide ze zich in haar lage stoeltje, vouwde de handen achter om haar hoofd, heimelijk blij toch, dat Mevrouw Norden en Betty er nu niet waren.

‘Waren jullie erg verwonderd?’ vroeg Mat tusschen twee langzame teugen in.

‘Neen, niet erg, is 't wel, Wybo, en je was er toch al lang mee bezig!’

‘Ja, op jou verlovingsdag heb ik er voor 't eerst iets van tegen vader gezegd.’

‘Op mijn verlovingsdag,’ knikte Erie, ‘toen heb je er even over gepraat en ze werd zich vaag bewust van een lichte voldoening, dat Mat er toch bij hen het eerst over gesproken had.

‘Je was dus niet erg geschokt?’

‘Waarom geschokt?’

‘Wel, om de traditie, de lijn, die ik breek, omdat

we uit zoo'n oud soldatengeslacht stammen; moeders vader, onze overgrootvader, het gaat nog veel verder terug, dan heb je het in 't bloed en moeder voelde zich toch altijd een echt soldatenkind, anders had ze me nooit met zooveel blijdschap dien kant uit zien gaan. Ik was bang, dat je het als ontrouw zou voelen.'

'Jij en ontrouw, dat is niet denkbaar! maar hoe ben je tot een beslissing gekomen in een nooddijd zooals we nu hebben?'

'Juist door den nooddijd....

Waarvoor hebben we gestreden?

Waarvoor zijn al die duizenden in zulk een wreeden dood gejaagd?'

'Maar als het nu eens werkelijk gegaan was om goederen, die waard waren dat men er zijn leven voor gaf?'

Matthijs draalde even met zijn antwoord. Een gloeiend rood overtoog zijn gezicht. 'Dan nog niet,' zei hij zacht, 'om moeders wil. Tenminste niet op deze wijze. Men kan ook op een andere manier zijn leven geven.

Moeder heeft het gedaan, zooals zij kon!'

'Maar Mat, vind je het soldatenleven dan niet meer mooi, zooals vroeger?'

'O ja, ja! Moeder zei dikwijls: Je zult toch altijd mijn dappere soldaatje blijven!

Dat had ze nooit zóó kunnen zeggen, als het soldaat-zijn op zichzelf niet iets moois kon beteekenen. Ze voelde zoo zuiver, haar intuïtie was zoo scherp.

En nog als ik naar den klank van het woord luister, hòòr ik muziek, de muziek van het sterke leven, dat trouw is tot den dood toe.

Moeder wist natuurlijk niet heelemaal hoe mooi en hoe moeilijk het was! De oudere broeder van zijn jongens te mogen wezen, voor hen te zorgen en voor hun rechten op te komen en niemand te ontzien.

Moeder was mijn levend geweten, en ik heb mij gesterkt aan het voorbeeld van mijn ouden generaal Ulrich, je weet wel, hij is kort geleden gestorven. Die heeft den moed gehad zoo onder zijn soldaten te leven. Fijner en zuiverder mensch heb ik nog nooit ontmoet. Maar alles is veranderd, ik spreek er liever niet over, hoe ik tot dit besluit gekomen ben; voor mij was het nu tijd. Als men niet meer kàn, dan is het laatste woord gezegd, ik kan mijn liefde geen geweld aandoen.'

'Wanneer ga je er uit?'

'Ik heb mijn ontslag gevraagd. Ik zou het binnenkort natuurlijk toch gekregen hebben, men wist wel hoe ik er over was gaan denken.'

'Hoe namen je superieuren het op?'

'Ze hebben het mij niet te moeilijk gemaakt', ontweek Matthijs, maar Wybo zag, dat zijn gezicht, nu de eerste opwinding voorbij was, bleek en smal was geworden.

Toen hij zweeg, bleven Wybo en Erica ook een tijdlang zwijgen. Onwillekeurig zochten hun gedachten in dezelfde richting, als wandelaars, die op een kruispunt stilstaan en speuren naar den rechten weg.

De avond begon diep en stil te worden; een krekel sjirpte, even werd de rust verbroken, door het overgaan van de schel. Betty kwam thuis en trok regelrecht naar boven.

Erie maakte een beweging van opstaan om haar nog binnen te roepen, maar zat toen weer doodstil; de tuinkamerdeur knerpte; Erie's meisje keek om den hoek, zei vaag in 't schemerdonker goeden nacht; ze hoorden haar voetstappen op de trap, toen werd alles stil.

De drie beneden volgden in diep stilzwijgen den loop van hun gedachten, het had geen zin te redeneeren over een in het geweten genomen besluit.

Wybo was ditmaal de eerste, die woorden vond.

‘Je bent een echte zoon van je moeder, Mat?’

‘Denk je dat wezenlijk?’ Matthijs kwam verrast rechtop in zijn stoel, ‘dus jij geloofd ook, dat zij nu ‘ja’ zou zeggen, het helpt me zoo als ik jou hoor bevestigen, wat mijn eigen hart mij ook gezegd heeft. Waarom denk je dat?’

‘Je moet niet vergeten, zei Wybo rustig, dat ik verscheidene jaren ouder was dan jij en ik bij haar als dokter kwam juist in dat eerste oorlogsjaar. Ik heb toen zooveel gelegenheid gehad haar gade te slaan, en ik ben toen ook wel eens verwonderd geweest.

Maar dat ik zoo zeker meen te weten, dat zij nu ‘ja’ gezegd zou hebben, ligt in een typische herinnering uit dien tijd.

Ik wachtte in den erkerkamer, je moeder rustte nog; toen vond ik op haar tafeltje een bundel gedichten van Walt Whitman.

Ik keek ze in en was geweldig geïnteresseerd.

Later heb ik veel van hem gelezen, en als ik aan Walt Whitman denk met zijn liefde voor al wat er leefde, begrijp ik haar enthousiasme voor het eerlijk soldaat-zijn, en haar daarmee gepaard gaande liefde voor de mensen, er is geen tegenspraak.

Maar nu zou ze 'ja' gezegd hebben op je besluit en daarin is ook geen tegenspraak. Het bundeltje is boven, ik zal het halen en er jullie wat uit voorlezen. Je moeder was een dappere vrouw, wat de mensen ook van haar zwakheid mochten denken.'

Hij stond op en draaide het licht aan.

'Wonderlijk,' dacht Matthijs, zoo heb ik Wybo nog nooit gezien, nu begrijp ik toch, dat onze Erie...' en Erie keek naar Wybo's gezicht.... en toen lei ze haar hand op den arm van Matthijs.

Matthijs knikte haar toe,.... ze spraken geen woord ook niet, toen Wybo de kamer uit was om het boek te halen.

Hij kwam spoedig terug, ze schoven wat dichters bij de schemerlamp en zaten gespannen te kijken, terwijl hij zocht.

'Dit eerst!' Hij reikte het boek aan Erica over.

'Lees jij, lieveling, ik doe het zoo slecht, dat zou te jammer zijn.'

Erie las. Het was niet gemakkelijk!

Maar na de eerste, haperend voorgelezen regels, voelde ze zich in geestdrift vrij worden, toen kwamen de woorden, als een wilde alles omverwerpende bergstroom;

*)....Beat! beat! drums! - blow! bugles! blow!

Through the windows - through doors - burst like a ruthless force,

Into the solemn church, and scatter the congregation,

Into the school where the scholar is studying;

Leave not the bridegroom quiet, - no happiness must he have now with his bride,

Nor the peaceful farmer any peace, ploughing his field or gathering his grain.

So fierce you whirr and pound, you drums - so shrill you bugles blow.

Beat! beat! drums! - blow! bugles! blow!

Over the traffic of cities - over the rumble of wheels in the streets;

Are beds prepared for sleepers at night in the houses! no sleepers must sleep in those beds,

No bargainers' bargains by day - no brokers or speculators, - would they continue?

Would the talkers be talking? would the singer attempt to sing?

Would the lawyer rise in the court, to state his case before the judge?

Then rattle quicker, heavier drums - you bugles wilder blow.

Beat! beat! drums! - blow! bugles! blow!

Make no parley - stop for no expostulation,

*) Zie vertaling laatste bladzijde.

Mind not the timid, mind not the weeper or prayer,
 Mind not the old man beseeching the young man,
 Let not the child's voice be heard, nor the mothers' entreaties,
 Make even the trestles to shake the dead, where they lie awaiting the hearses,
 So strong you thump, o terrible drums, - so loud you bugles blow....

 Niemand sprak een woord, toen het lied uit was, na een oogenblik wachten nam
 Wybo alleen het boek van haar over en zocht een ander lied, dat hij haar even stil
 voorlegde:

....A sight in camp in the daybreak grey and dim,
 As from my tent I emerge so early sleepless,
 As slow I walk in the cool fresh air the path near by the hospital tent,
 Three forms I see on stretchers lying, brough out there untended lying,
 Over each the blanket spread, ample brownish woollen blanket,
 Grey and heavy blanket, folding, covering all.

Curious I halt and silent stant,
 Then with light fingers I from the face of the nearest the first just lift the blanket;
 Who are you elderly man, so gaunt and grim, with well-grey'd hair, and flesh al sunken about
 the eyes!
 Who are you my dear comrade?

Then to the second I step - and who are you my child and darling?
 Who are you sweet boy with cheeks yet blooming?
 Then to the third - a face nor child nor old, very calm, as of beautiful yellow - white ivory;
 Young man I think I know you-I think this face is the face of the Christ himself,
 Dead and divine and brother of all, and here again he lies.

De tranen stonden beide mannen in de oogen, toen Erie met haar ontroerde stem zei:

‘....Young man, I think, I know you,
 I think this face is the face of Christ himself,
 Dead and divine and brother of all....
 And here again he lies....’

 Ze lei het boek neer en zat met de ellebogen op haar knieën, het hoofd in haar gevouwen handen, bleek en ontroerd.

Matthijs staarde stil voor zich heen.

Wybo’, zei hij eindelijk, ‘mag ik dit boek een poos meehebben, dit boek van moeder?’

Wybo gaf het hem zwijgend.

Hij streek met zijn liefkoozende hand over den grijzen omslag. ‘Ik benijd je bijna, dat jij toen de rijpheid had om moeder zoo goed te kennen.’

‘Ik had die vreugde noodig, om niet onder te gaan,’ bekende Wybo eenvoudig.

Toen stonden ze op en gaven elkander de hand.

Matthijs ging het eerst naar boven,.... ‘Moeder....’ Zijn hart was zwaar van vreugde en pijn om dezen eenen dierbaren naam. Als een boom, waarvan de takken te zwaar met vrucht geladen, zich buigen, alsof ze zullen breken, zóó ging Matthijs. Wybo en Erica draalden nog even. Ze liepen arm in arm de kamers door om te zien of alles in orde was. Erica dacht niet aan Matthijs en niet aan haar Moeder.

‘Wybo! Wybo!’ dat was de jubel, die uit het diepste van haar wezen omhoog steeg, zóó krachtig, dat ze zich geweld aan moest doen om niet uit te barsten; maar in haar stil naast hem gaan met haar schuchtere hand op de zijne, lag al haar liefde en bewondering voor dien man, die zooveel ouder was dan zij en zoo stil leefde, maar in wien het leven zich toch zoo krachtig openbaarde, dat je telkens weer verwonderd moest staan over zijn hoogheid en sterkheid.

Hoe was het mogelijk, dat hij uiterlijk telkens nog zoo gebonden scheen door zijn schuwheid, zijn gebrek aan zelfvertrouwen.

IX.

Matthijs reisde den volgenden morgen vroeg af. Betty was teleurgesteld, toen ze hoorde, dat hij er geweest was, zonder dat zij bij het gesprek over de brandende kwestie tegenwoordig had kunnen zijn. Ze voelde zich te kort gedaan en nam wraak door naar niets te vragen en geen nieuwsgierigheid te toonen. 'Een staaltje van Betty's jaloersheid', begreep Erie, want Betty was eigenlijk brandend nieuwsgierig, al deed ze ook nog zoo onverschillig.

Erie lachte er om; na gisteren avond kon ze wel om alles lachen. Als de bui overgedreven was, zou ze Betty alles vertellen, ja, en het lachen in haar werd blijer, terwijl ze dit besluit nam, want vertellen van Matthijs, was vertellen van Wybo; Betty zou daar natuurlijk niets van bemerken, het was haar teere geheim met Wybo, dat ze met niemand anders behoefde te deelen.

Ze kon er om lachen, dat mevrouw Norden het huis vol klachten zaaide over Geertje, haar meisje, dat door Erie's meisje in den grond bedorven werd en de dingen niet meer wilde doen zooals zij het gewoon was, ze lachte zelfs om de wolk op Wybo's gezicht, toen ze naar zijn meening wat al te luchtig die klachten op zij schoof. Wybo vond, dat ze zijn moeder hierin wat meer tegemoet moest komen.

Maar in dit opzicht bleef ze met hem van gevoelen verschillen.

Zij aanvaardde de schaduw, zooals ze dat donkere tobben noemde, onder geen voorwendsel; ze mocht haar geen enkel recht geven, omdat Wybo's en Betty's jeugd er zoo droevig door versomberd was; iets daarvan aanvaarden, zou haar strijdkracht breken. Het was heel begrijpelijk, dat Wybo anders dacht, en ze had er hem niet minder lief om, maar zij moest doen, zooals bij haar aard paste.

Betty werd eindelijk ook door haar opgewektheid aangestoken. Een loot van een van de vreugde-bloemen uit haar zonnige leven had hier toch wortel kunnen schieten naar het scheen.

Ze voelde dat Mevrouw Norden haar af en toe al met andere oogen begon aan te zien; dat maakte haar strijd lichter.

Een moeielijk punt bleef de kerkgang.

Na enkele vergeefsche pogingen om zich in Mevrouw Nordens denksfeer te voegen, trok Erie zich terug. Ze wist zelf niet goed wat haar zoo benauwde in die groote, kille kerk, ver van de menschen en ver van het leven. De zekerheid, waarvan daar gesproken werd, leek haar onreël; ze hielp Mevrouw Norden ook niet de rust en de klaarheid te vinden, die toch uit deze zekerheid geboren moest worden.

In den kleinen Dominé, wanhopig strijdend, zooals ze hem in haar verbeelding altijd zag, voelde ze meer klaarheid en zijn lot leek haar meer benijdenswaard.

Toch, telkens als ze Mevrouw Norden over háár zekerheid hoorde spreken, ving ze een oude klank op, die ze bij Grootje Bikkers ook wel gehoord had, en bij moeder in haar heengaan. Dat de Man van Smarten, Christus al het leed en al de boosheid van de mensen gevoeld en gedragen had, alsof het zijn eigen last geweest was, kon ze wel begrijpen, maar het maakte niet alles ‘klaar’. en dat Hij door de liefde tot den dood de wereld overwonnen had, dat maakte ook niet alles ‘klaar’. En als Mevrouw Norden over verzoening sprak, begreep ze van die klaarheid nog veel minder.

‘Maar kind, je moet toch zekerheid hebben,’ had Mevrouw Norden na zoo'n gesprek eens angstig uitgeroepen.

Toen was Erica hartelijk gaan lachen; ze had haar arm om Mevrouw Norden heengeslagen en haar op het voorhoofd gekust. ‘Zekerheid?’ had ze gezegd, ‘maar moeder, zekerheid is toch niet hetzelfde als wat u de rust noemt dat alles voor je is klaargemaakt.’

En ze had toen bij zichzelf gedacht: ‘Zoo is het in het lied van de bergen ook niet, het lied was vol beweging, er was uitgang en ingang, er was een gaan bij dag en bij nacht, er was rusteloze beweging in het lied, daarom leefde het zoo geweldig. En de rust er van bestond toch hierin, dat er bij dit rusteloos bewegen van het leven Iemand was, die je ziel bewaarde, die altijd waakte! Daarom kon ze zoo verlangend uitzien naar een

Zondagmorgen in het oude kerkje, naast Vader in de hoge bank.

Wybo begreep dat zoo goed en liet haar gaan zoo dikwijls het kon.

Als hij zich vrij kon maken, vergezelde hij haar. Ze reden dan vroeg weg en kwamen nog juist bijtijds voor het klokkengeluiden. Met hun drieën luisterden ze er naar in de open tuindeuren. Erica gevoelde zich dan precies als een soldaat, die na een vermoeienden marsch een oogenblik zijn zwaren ransel af mag gespen en zijn geweer neerzetten om uit te rusten.

Als je uitgerust was, nam je alles dapper weer op, want het soldaat-zijn was toch een vreugde. Ze had zelf ook soldatenbloed en het leven werd nu pas strijd voor haar. Als de klokken uitgeluid hadden, gingen ze in den tuin, de uitgesleten tredjes op, het bemoste kerkhofmuurtje op, het ijzeren hek door, en dan midden tusschen de zerken langs het smalle voetpad, naar de zijdeur, waardoor je bijna ongemerkt in vaders bank kon stappen.

Wat luisterde het daar rustig en wat voelde ze zich veilig met Vader naast zich, die haar strijd zag en begreep en er nooit met een enkel woord aan raakte, zoodat het volkomen feest voor hen kon zijn, als Wybo ook tegenwoordig was.

Vijf minuten vóór het slaan van tienen kwam de Moeder van den Dominé binnen, een kleine, oude dame in 't zwart. Ze schoof stil in de Domineesbank en sloot de oogen; ze hield ze gesloten tot

haar zoon op den preekstoel kwam. Dan keek ze op en met altijd nieuwe belangstelling zag Erica dan hoe de oude dame nauw merkbaar met het hoofd knikte en hoe er iets als een glimlach over het gezicht van den Dominé gleed. Hij zag er in zijn toga niet zoo jongensachtig uit, maar veel hulpeloozer. Misschien hield zijn moeder wel zoo lang de oogen gesloten tot hij op den preekstoel was, omdat ze den weg van de pastorie naar de kerk en het kleeden in de toga en het komen onder de oogen van de gemeente en op den preekstoel gemakkelijker voor hem wilde maken.

Als ze die moeder zag, moest ze altijd aan Grootje Bickers van den brugwachter denken en aan Peer, haar zoon, waarvan moeder zoo dikwijls verteld had.

Ze voelde zich thuis in dit kerkje, bij dezen eerlijken, jongensachtigen Dominé, en zelfs het bewustzijn dat de menschen die hier zaten van iets genoten, waar zij de waarde niet heelemaal van voelde, maakte haar niet eenzaam, zooals in de kerk, waar Mevrouw Norden en Betty heengingen.

Als ze onder het gehoor van den kleinen Dominé zat, zooals ze hem bij voorkeur bleef noemen, moest ze denken aan het reislied:

‘Ik hef mijne oogen op naar de bergen;
Vanwaar komt mijn hulp?.....
Hij maakt, dat uw voet niet wankele,
Uw bewaarder sluimert niet.....
De Heer bewaart uw ziel.’

Dat reislied was zeker altijd bij hem, hij zag altijd

uit naar de bergen, om zich te sterken aan iets, dat buiten hemzelf lag.

Zoo voelde zij het nu af en toe ook in haar strijd: Je moest worstelen, tot je er bij neerviel, maar er was Iemand, die je ziel bewaarde.

Thuis, uit de kerk spraken ze met elkander over het gehoorde, en wonder! steeds in het herzeggen van wat hen 't meest gegrepen had, wisten ze zich niet meer met hun drieën alleen; een vierde had zich bij hen gevoegd, de Moeder, de vrouw van het portret, met het schoone ooglicht, dat de schaduw, die over het voorhoofd dreigde, verslond.

Zij verdreef voor dat oogenblik tenminste, uit Wybo's hart de schuwheid, die hem soms zoo in de verte hield, ze maakte hem vrij.

‘Ik heb al de verhalen over Christus gehoord, al van klein kind af,’ zei hij eens, toen ze na zoo'n kerkgang bij elkander zaten, ‘ze zijn oud geworden en doodgegaan, vóórdát ze ooit tot werkelijk leven konden komen, maar als ik aan háár denk, dan is het of ik ochtendschemering zie, of er een graf opengaat.’

‘Ja,’ knikte Matthijs Brand, ‘mij heeft ze bij mijn moeder teruggebracht; mijn moeder was een vrome vrouw, tot haar terugkeeren, was hetzelfde voor mij, als terugkeeren tot God.’

Erica zat peizend voor zich uit te staren. ‘Ik moet telkens aan moeders lamp denken’, zei ze eindelijk, ‘Ik zie het licht soms zoo helder branden! Vroeger, toen ik nog zoo onbezorgd leefde, dacht

ik wezenlijk, dat ik moeders lamp droeg, dat weet ik nu wel beter, ik....' Ze zweeg opeens, haar gezicht begon te gloeien, ze had iets aan Wybo en aan zichzelf verraden, dat ze zorgvuldig verborgen had gehouden.

Wybo streelde haar blonde haren en deed alsof hij niets merkte, stil de pijn verbijtend, die ze hem onwillens deed, want de pijn was toch om haar; met al zijn zorgen kon hij de zorg niet uit haar leven houden.

Erie voelde de plotselinge stilte in hem.

'Zeg, Wybo', smeekte ze, toen ze later samen op de wandeling waren, 'je moet het niet erg vinden!'

'Wat lieveling?'

'Dat mijn leven niet meer zoo onbezorgd is als vroeger! Het is goed! Ik zou laf zijn en ongelooflijk zelfzuchtig, als ik mijn deel van den last niet wou dragen. Je moet zelf goedvinden, Wybo, dat ik mijn deel draag'. Ze had haar hand liefkoozend op de zijne gelegd.

Wybo's oogen schoten vol tranen.

'Je kent mij nog niet, Erie, je weet niet, hoe zwaar de last is, ook mijn eigen last. Soms denk ik, als ik jou zie.....'

'Houd op, Wybo', smeekte ze, 'ik wil geen woord meer hooren, jij bent toch sterker dan ik, en jij helpt toch mij, al weet je 't niet. Denk het nooit meer, ik weet, wat je wou zeggen, laat het nooit meer bij je opkomen, hoor je'. Er was zoo'n hartstochtelijke smeeking in haar stem, ze was nu heele-

maal haar moeder, ze was het kind en ze was de vrouw, die door de kracht van haar liefde zelfs het sterkere beschermt.

Hij sloeg zijn arm om haar heen.

‘Dat ik jou heb, dat ik jou heb!’ zei hij alleen.

Toen wandelden ze een langen tijd zwijgend voort.

Het was een eerste stille, grijze Novemberdag, een wachtdag aan het einde van het jaar, waarop het leven nog in fijne, matte kleuren zingt, of staat te luisteren...

‘morgen kan het opeens winter zijn!’

‘Ze weet niet, wat ze zegt,’ dacht Wybo, blij en bedroefd tegelijk. ‘Ze kan het niet weten, zoals ik. Wat ons leven drukt, is maar niet de schaduw van een wolk, die langs de zon drijft, het is het groote tekort, de armoede van een zinkend geslacht. Wat is er van ons over?’

En hij voelde het op dat oogenblik weer als een groote schuld dat hij Erie's leven aan het zijne had gebonden.

Maar Erie drukte zich vaster tegen hem aan en voelde zich blij en sterk in haar liefde.

Wybo en zij leefden na dat eene, groote gesprek dichter bij elkander dan ooit te voren.

Was Wybo zacht en toegevend tegenover zijn moeder en verdroeg hij van Betty duizend dingen, die geen ander zou verdragen hebben, Erica kwam nu vlak naast hem staan en trachtte te begrijpen, zoals hij begreep.

Ze ruimde moeilijkheden uit den weg, of ging er in een grooten boog omheen, zoodat ze menige

botsing voorkwam en was onuitputtelijk in 't bedenken van kleine verrassingen om Betty in haar humeur te houden.

Wybo toonde zich kinderlijk dankbaar, en zij leefde in Wybo's liefde, als in een sterke vesting.

Wat raakten haar dan per slot van rekening Mevrouw Norden's tobberijen; ze kon ze met een glimlach aanhooren.

Als ze zich een oogenblik onaangenaam beroerd voelde, behoefde ze zich maar terug te trekken in haar vesting.

Daar was de schatkamer van hun liefde; ze had niet anders te doen dan met voorzichtige handen de eene heerlijkheid na de andere aan het licht te brengen, om zich weer volmaakt gelukkig te gevoelen....

Nu werd ze omstreeks Kerstmis plotseling opgeschrikt. Mientje, haar trouwe Mientje liep niet meer te zingen door 't huis. Mientje's gezicht werd als een onweerswolk, en toen Erica naar de oorzaak van haar ontstemming vroeg, schudde Mientje haar pittige hoofdje, waarop het glanzend-witte strikje als een vlindertje neergevlogen zat. Ze kon het zoo niet uithouden en was van plan geweest met Nieuwjaar haar betrekking op te zeggen. Mevrouw zag niets meer in den laatsten tijd. Mientje zou willen weten, wie meesteres in huis was, Mevrouw, óf de oude Mevrouw en de jonge Juffrouw.

‘Wat bedoel je toch, Mientje,’ vroeg Erie half verschrikt, half geamuseerd.

‘Toen brak er een stroom van klachten los; de schaduw die als een spookgestalte zich verborgen had, ergens in een van de sombere vertrekken van het oude, Nordensche huis, vertoonde zich opeens weer in een geheel vreemde gedaante, terwijl zij in haar vesting geleefd had.

Ze wist niet goed, wat ze moest zeggen of doen.

‘Ik zou je niet graag missen, Mientje, beslis nog niet’, vroeg ze alleen.

En terwijl Mientje tevreden gesteld heenging, overzag Erica opeens den heelen toestand. Klein en gedeemoedigd zat ze 's middags aan tafel.

‘Mientje wou weg’, zei ze toen Wybo vroeg, waarom ze zoo stil was.

‘Mientje!’ schrok Wybo, ‘ik dacht, dat Mientje..’

‘Ja, om Moeder en Betty, het spijt me zoo, Wybo, maar om Moeder en Betty wou ze weg.

Haar gezicht was hoogrood geworden, omdat ze opeens voelde, de scherpheid van haar beschuldiging.

‘Daar begrijp ik niets van! Het ging toch zoo goed, het is goed gegaan van den dag af, dat jij in huis bent gekomen. Ik was er zoo blij om; je weet niet wat het is voor iemand met een druk leven zooals het mijne, om met zulke kwesties lastig gevallen te worden! Je weet niet, wat een gevoel van rust er over me kwam, toen ik daar niet onophoudelijk over aangesproken werd. En wat is dat dan nu opeens met Mientje?’

De ongewone geprikkeldheid in zijn stem ontging Erie niet.

‘Ik ben je toch nog nooit met zoo iets lastig gevallen,’ zei ze ietwat geërgerd.

‘Neen, neen, natuurlijk niet, maar je begrijpt ik schrok er van, ik dacht aan al de ellende van vroeger. Wat had Mientje voor bezwaren?’

Och, een heele reeks van bezwaren, het grootste was wel, dat ik geen meesteres meer in huis was.’

Wybo zat haar verbaasd aan te kijken.

‘Ja, och, ik kan het niet zoo precies uitleggen, maar ik begrijp wel, wat Mientje bedoelt, ik ben geloof ik te toegevend geweest, te gemakzuchtig, te egoïstisch misschien.’

‘Maar lieveling, ik dacht, dat het juist goed was, zooals je het in den laatsten tijd aanvatte.’

‘Och neen, Wybo, neen, natuurlijk niet, het was niet goed,’ streed ze opeens hartstochtelijk, ‘het was niet zooals ik zelf ben, zooals ik zelf zijn moet, en nu is alles veel erger geworden.’

‘En wat heb je tegen Mientje gezegd?’

‘Ik heb haar laten voelen, dat ik haar niet graag zou missen, en nu heeft ze beloofd te blijven.’

‘Gelukkig....’ dat is verstandig van je, toen begon Wybo haastig te vertellen van een schilderijtentoonstelling, die hij met haar wou bezoeken.

‘Wonderlijk,’ dacht Erie en ze voelde zich licht geërgerd, dat het niet tot Wybo's bewustzijn scheen door te dringen, wat het voor haar betekende de teugels weer in handen te nemen en het verloren terrein te herwinnen.

Hij was enkel maar blij, dat zijn bedreigde rust niet verstoord zou worden.

Maar dadelijk daarop verweet ze zich haar ergernis. Hij moest het wel zwaar gehad hebben, dat hij zich nu zoo verlicht voelde.

‘Ja, laten we vanmiddag Mientjes blijven vieren door naar de tentoonstelling te gaan, dat heb je mooi bedacht, Wybo!’

‘Zullen we.... Betty ook meenemen,’ weifelde hij nog even.

‘Ja, natuurlijk, Betty ook,’ gaf ze grootmoedig toe, en voelde zich opeens weer blij en sterk om met de schaduw te strijden.

De glans van blijdschap op Wybo's gezicht, die maakte haar sterk.

X.

Opeens die onverwachte tegenstand van Erica! dat energiek opgrijpen van de teugels!

Mevrouw Norden begreep er niets van. Erica was in den laatsten tijd zoo zacht en meegaand geweest, en nu was het plotseling omgeslagen. Geen geduld met Betty en, bekende ze zichzelf, geen geduld met haar.

Och, ze wist 't wel, ze wàs moeielijk, voor zichzelf en voor anderen! Nauwelijks was de eene zwaarigheid uit den weg geruimd, of een andere kwam haar weer benauwen, en als er geen wolkje aan de lucht was, werd zij gepijnigd door angst voor op handen zijnde gevaren. Ze streed er tegen, ze kon dien angst maar niet meester worden. Wybo begreep het, Wybo wist wel, dat ze het niet kwaad meende, het was alleen de angst, die maakte dat ze zoo moeielijk de dingen over kon geven. Ze had zoo gedacht, dat Erie nu eindelijk begreep en haar wat tegemoet wilde komen. Maar ze begreep niets, daar was ze misschien ook nog te jong voor.

Zoo tobde ze over zichzelf en over Erie's veranderlijkheid; over Wybo tobde ze ook, omdat hij nu toch wel zien moest dat zijn vrouw niet zoo volmaakt was, als hij zich haar gedroomd had.

Maar Erica was weer dapper meesteres en con-

stateerde met groote voldoening, dat Mientje weer begon te zingen, Met al dat kleine, armelijke tobben over niets moest het uit zijn. Ze was er niet aan gewend, ze wilde er ook niet aan gewennen, het leven was te mooi!

Zoo naderde het Kerstfeest.

‘Laten we een Kerstboom nemen,’ stelde Betty voor, toen ze op een morgen een wagen door de straat zag gaan, volgeladen met groote en kleine denneboomen.

‘Wou je dat zoo graag?’ en terwijl Erie het zei, hoorde ze verweer in de klank van haar stem; Zoo was ze er aan gewoon geraakt zichzelf te controleeren, als ze met Betty sprak.

‘Wou jij het dan niet graag?’ hoorde ze Betty snibbig zeggen, ‘iedereen heeft een Kerstboom.’

‘Neen, neen Betty zoo bedoel ik het niet,’ gaf ze haastig toe, ‘ik kan het Kerstfeest alleen maar niet zoo goed navoelen als iedereen, die een Kerstboom heeft, maar als jij het prettig vind, dan vind ik het ook prettig! We zullen er vanmiddag dadelijk een gaan uitzoeken.’

Betty sloeg haar armen onstuimig om Erie's hals. ‘Je bent een schat, hoor, vanmiddag dus!’

Erie had groote moeite haar onverschilligheid te verbergen, toen ze met Betty dien middag door de winkelstraten ging.

Al die bonte kramerij, tot schepen en vliegmachines en luchtballons en harlekijntjes toe, alles kon aan een Kerstboom!

Betty genoot van al het licht en de kleuren van al de grappige, blinkende versierselen. Ze kwamen langs een bloemenwinkel en kochten een paar bossen hulst en mistletoe. Ze bestelden er een Kerstboompje, en toen mocht Betty zelf de versieringen gaan uitzoeken. Enkel wit en zilver koos Betty, maar ze bekeek met kinderlijke pret, het bonte, brooze Kerstboomspeelgoed, met een heimelijk verlangen nog naar al die begeerlijke dingen, zoo als groote menschen, die in hun jeugd te kort gekomen zijn soms in een klein schuilhoekje van hun hart een hunkering verbergen, naar een kindering, dat nooit in hun bereik was gekomen.

Daarna zochten ze nog allerlei geschenken uit en lieten zich, moe van 't dreutelen in een rijtuig thuisbrengen.

Mevrouw Norden ontving Erica buitengewoon hartelijk, daaraan kon Erie het plezier afmeten, dat ze Betty met deze winkeltocht gedaan had. Ze was blij, dat ze haar eigen gevoel op zij had gezet. Misschien was dit wel voor haar de goede manier om Kerstfeest te vieren.

Ze stalde 's avonds alle inkoop in de tuinkamer uit, om ze aan Wybo te laten zien.

Hij bleef lang weg. Onder 't wachten op hem viel ze in slaap en werd eerst wakker door 't opengaan van de kamerdeur. Toen ze zijn bezorgd gezicht zag, sprong ze lachend op. 'Ik heb geslapen, zeker van 't lange winkelen vanmiddag, kijk eens wat we gekocht hebben voor den Kerstboom! We zullen van 't jaar een Kerstboom hebben?'

Het diepe rood van verheuging vloog over Wybo's bleeke gezicht. 'Dat is heerlijk, wanneer heb je dat bedacht?'

'Betty heeft het bedacht en Betty heeft alles uitgezocht, heeft ze geen mooie dingen gekozen?'

Wybo kustte haar, bewonderde en prees, en toen werd alles veilig in een kast geborgen.

'Weet je,' zei Erie, toen ze samen rustig bij den haard zaten, 'ik heb zoo'n moeite met Kerstfeestelijkheden, omdat ik zoo moeielijk mij in kan leven in de eigenlijke geschiedenis. Bij moeder was het iets heel anders.

Moeder deed het vanzelf, het behoorde bij haar, ze had het haar heele leven zoo gedaan, misschien zonder tot het wezenlijke er van door te dringen.

Moeder heeft Christus voor 't eerst gezien, toen ze ziek was; als de Man van Smarten zag ze hem, en daardoor heb ik hem ook eerst zoo gezien, misschien met de oogen van Moeder. Ik was toen nog zoo jong. Wat zij zag, zag ik ook.

En als ik nu op het Kerstfeest aan Hem denk, zie ik Hem niet anders. Begrijp je wat ik bedoel?'

Wybo legde zijn hand op de hare. 'Zeg het nog verder, Erie, wou je Hem liever anders zien?'

'Ja', weifelde ze, ik zou Hem willen zien, als een kindje in een kribbe, met herders en engelen en wijzen uit het Oosten er om heen.'

'Maar Moeder heeft je die geschiedenis toch verteld, toen je nog klein was.'

‘Ja, dat heeft ze ook, maar dat kindje in de kribbe was voor mij nooit hetzelfde als de Man van Smarten.

Die had voor mij veel grooter werkelijkheid. Hij was zoo werkelijk als de vreemde schilder; de geschiedenis van het kind in de kribbe bleef een sprookje.

Daarom begon al dat bonte feestgedoe me zoo dwaas te lijken, al die lichtjes en bloemen en Kerstmalen.’

‘En nu dan, lieveling, nu doe je het toch ook!’

Ze antwoordde niet; ze leunde met haar hoofd tegen zijn schouder, en streekte zijn handen.

Wybo vroeg niet verder, hij begreep. -

- Op Kerstmorgen kwam Harold en bracht Keesje mee als een Kerstmannetje in zijn wit wollen truitje en broekje met slobkousen.

‘Ik ben witte piet, tante Erie,’ zoo begroette hij haar, ‘is de Kerstboom er al?’

‘Maar Harold!’

‘Ja, jij mag Keesje nu eens hebben met Kerstfeest,’ verklaarde Harold, ‘we hadden met ons drieën willen komen, maar Phine is niet in orde, en nu komt Keesje alleen.’

Wybo wist er van, ze zag het aan zijn gezicht, hij wist ook van Vader en Matthijs die een uur later met elkander kwamen opdagen. Maar ze liet niets blijken, het was Wybo's Kerstverrassing.

‘Nu kan je Keesje vanavond de geschiedenis van het kind in de kribbe vertellen,’ zei Wybo, toen Harold vertrokken was.

‘Ik zal het probeeren,’ beloofde ze vroolijk, maar voelde zich den heelen middag beklemd, Waarom vroeg Wybo dat van haar?

Misschien verlangde hij zelf! Wie weet! Toen voelde ze zich nog dieper beklemd en dacht: ‘Wat schiet ik toch te kort! Wat schiet ik toch veel te kort!’

Toen het tijd was om de Kerstboomlichten aan te steken was ze nog niet verder.

Keesje zat in een oud-hollandsch stoeltje, dat oom Wybo voor hem gekocht had. Vader had net zoo'n stoel. Keesje voelde zich net zoo groot als vader. Hij zat met zijn handjes op zijn knieën; zijn voetjes op de sport en volgde sprakeloos de bewegingen van oom Wybo en oom Matthijs. Voor Keesje bloeide het wonder open, voor het eerst.

Hij zuchtte af en toe als een oud vadertje.

Toen alle kaarsen brandden, ging oom Mathijs voor de piano zitten en begon te spelen: ‘Stille nacht, heilige nacht.’

Mevrouw Norden en Betty, Matthijs Brand en Wybo en Erica schaarden zich om hem heen en zongen. Onder 't zingen keken ze allemaal naar klein Keesje.

Keesje keek naar den Kerstboom.

Ze zongen het eene lied na het andere en keken naar het kind.

Toen Matthijs eindelijk opstond, mocht Keesje de geschenken onder den Kerstboom, rondgeven. De touwtjes werden losgeknoopt, de papieren af-

gewikkeld, allemaal keken ze even naar wat het Kerstkind gebracht had, maar toen keken ze weer naar Keesje, die met den ernst van een groot mensch zijn taak opvatte.

Toen alle geschenken uitgedeeld waren ging oom Matthijs weer voor de piano zitten en zong een paar oude, Fransche Kerstliedjes. Keesje klauterde op een stoel bij de piano, en keek naar de handen en naar den mond van oom Matthijs, met zoo gespannen aandacht, alsof hij op 't punt was een belangrijke ontdekking te doen. Hij zag dat er verband was tusschen de handen van oom Matthijs, die muziek maakten en de mond van oom Matthijs, die zong. Op en neer, terwijl zijn mondje de klanken die hij opving, nabootste, spanden zich de draden voor een heel weefsel van kindergedachten. De groote menschen stonden er om heen geschaard en zongen mee, maar ze keken naar het kind en glimlachten onder 't zingen tegen elkander en hadden elkander lief.

Erie zag, hoe Wybo genoot.

Wybo en een kind! En ze voelde het warme levensbloed plotseling golven door haar heele lichaam, haar wangen, haar voorhoofd, over alles trok de roode vlam van het leven. Ze zocht bescherming met haar hoofd tegen Wybo's schouder, en toen het zingen afgelopen was, sloeg ze haar armen om zijn hals en fluisterde: 'Het is eigenlijk niet meer noodig, dat ik de Kerstgeschiedenis vertel, is 't wel, Wybo?'

Hij keek haar onderzoekend aan.

‘Nee lieveling, het is goed zoo. Keesje heeft genoten!’

‘En wij ook!’

‘Ja, wij ook.’

Matthijs bleef nog een paar dagen, toen nam hij Keesje mee naar het rozenhuis naar vader Harold en moeder Phine. Daar wilde hij oud- en nieuwjaar doorbrengen' Erie's vader ging op nieuwjaarsmorgen weer naar huis.

XI

De winter trok langzaam voorbij; een processie van grauwe, toonlooze dagen, omhuifd van vochtigen nevel. Op 't land kunnen zulke dagen nog wel schoon zijn, maar boven de stad heeft men blauwen hemel noodig en tintelende sterrennachten.

Erica voelde zelf, hoe zwaar die grijsheid moest wegen op menschen zooals Betty en haar moeder.

Ze was blij dat er zooveel feestdagen waren, die ze tot haar heimelijke bondgenooten kon maken in den strijd tegen de zware depressie, die zich telkens van Betty meester maakte, nu ze zoo weinig uit kon gaan. Wybo's verjaardag kwam, en vóór de Lente haar intocht deed, wilde ze ook nog den eersten verjaardag van haar huwelijk vieren. Altemaal gelegenheden voor Erie, om Betty en mevrouw Norden te toonen, dat ze wezenlijk haar uiterste best deed om hun leven wat lichter en blijer te maken. Toen de laatste feestdag kwam, bloeiden de sneeuwkllokjes en de crocussen in de stadstuintjes; langs de wegen glinsterden de zilveren wilgenkatjes, de wilde kamperfoelie, stak haar frissche, groene pluimen op. Een vroege Lente werd verwacht.

Erie had met Betty in 't geheim besloten dien eersten verjaardag tot een glanzend feest te maken.

Matthijs was verhinderd er bij tegenwoordig te zijn, maar hij beloofde den dag te voren te komen en zijn verrassing mee te brengen. Alleen vader zou er dus zijn met Harold en Phine en klein-Keesje. Het feest viel juist op een Zondag.

Zaterdagsmorgens al voor het ontbijt maakte Erie vroolijk haar plan de campagne op. Zoodra Wybo uitgereden was zou ze met Betty en de twee meisjes aan den slag gaan.

Aan 't ontbijt vond ze een brief van Matthijs, die haar opgewonden van haar stoel deed springen.

‘Ik weet welke verrassing Mat meebrengt! denk eens Wybo, hij komt niet alleen, hij is verloofd! en het is natuurlijk heel goed! Mat heeft niet voor niets zoo lang gewacht! Wat kijk je ernstig Wybo?’

‘Ernstig, neen, dat bedoel ik toch in 't geheel niet,’ lachte Wybo, ‘ik ben veel te blij voor Mat, hij werd al te wit en te spits in den laatsten tijd.’

‘En ze denkt natuurlijk precies als hij,’ draafde Erie voort, ‘ze zal hem helpen het alles door te maken, ik ben er nu heelemaal mee verzoend, dat hij morgen niet hier kan zijn. ik zal zoo blij zijn, telkens als ik aan hem denk, dat ik hem niet zal missen.’

Ze vergat in de opwinding haar drukken dag, tot Betty opeens het hoofd om den hoek van de deur stak. ‘Zoo luie menschen,’ zei ze, ‘ik dacht, dat er vandaag zooveel te doen was, en dat we vroeg zouden beginnen!’

‘Kom Betty, kom er in,’ wenkte Erie geestdriftig,

‘Mat is verloofd, ik kreeg juist een brief van hem, hij komt vanmiddag hier!’

Betty week met een schok terug, ze had moeite haar wankelend lichaam in evenwicht te houden; een oogenblik werd ze bloedrood, toen kromp de felle vlam tot een roode schijn over haar voorhoofd en hals, er kwam een vreemde, harde schittering in haar oogen. ‘Dan feliciteer ik hem,’ zei ze achteloos, maar haar stem was onnatuurlijk schrill.

‘Hartelijk...’ lachte Erie, toch even verontrust.

‘Nu ja,’ gaf Betty toe, terwijl ze met ijzeren wil het restje van de over-spanning terugdrong, en daarmede ook Erie's gevoel van onrust, je overvalt er me ook zoo mee op den vroegen morgen, ik had juist iets heerlijk bedacht voor het feest!

‘En wat had je dan bedacht, kleintje?’ vroeg Wybo, wien niets ontging van Betty's zielbewegen, ‘laat Wybo eens hooren, of is het een geheim?’

Hij was opgestaan. en sloeg zijn arm beschermend om haar heen, ‘wat voer je in je schild?’

Betty trachtte zich los te rukken, werd weer vuurrood en begon met haar tranen te vechten.

Wybo voelde dat hij de zaak eer erger dan beter gemaakt had en liet haar los. ‘Ik meen het goed, kleintje,’ zei hij hulpeloos. Betty draaide de kamer uit.

‘Wat heeft Betty?’

‘Och, 'n beetje zenuwachtig, misschien kan je haar wat afleiding geven, tracht haar maar wat te helpen!’

Erie ging aan haar bezigheden vol goede voornemens. Deze dagen mochten niet bedorven worden.

Betty voegde zich bij haar, onheilspellend wit en spits en Mevrouw Norden's morgengesprek was een klaagzang over Betty's slecht uitzien, maar Erica liet zich niet van haar stuk brengen. De stemming moest zuiver blijven, vandaag voor vanavond en vanavond voor morgen. Haar dag moest gered worden, de zon moest stralend ondergaan, zoals een jaar geleden.

De strijd was hard, er kwamen telkens nieuwe vijanden opzetten. Vóór twaalven een bericht van Harold dat klein-Keesje de koorts had en dat ze het daarom beter vonden niet van huis te gaan. Hij zond een reuzendoos met bloemen, witte sering en anjers en tulpen en narcissen en kleurige anemonen, een weelde van bloemen.

Erie overwon den vijand door Betty haar huishoudschort af te doen, en haar al de bloemen over te geven. Ze wist, dat Betty het heerlijk vond de kamers rond te drentelen en overal de vazen te vullen.

‘Dat is net een mooi werkje voor jou, Betty,’ zei ze hartelijk, ‘als Wybo thuis komt, gaan we de kamers rond, om te zien hoe mooi je het gedaan hebt.’

Betty kleurde van plezier en strompelde met haar bloemen weg, Mevrouw Norden knikte vriendelijk, en hield op met klagen. Erie klopte ijverig eieren en maalde amandelen en stond met een hoogroode kleur voor het vuur, de strijd was weer gewonnen, maar ze was er zich, toen het middag werd, wel

van bewust, dat dit harde strijden om het evenwicht te bewaren, niet heelemaal hetzelfde was als toebereidselen maken voor een vroolijk feest, maar nu was het moeilijkste voorbij. Mat kwam en als Mat weg was kwam de avond met Wybo, en het zou alles toch nog heel heerlijk zijn.

In de kamer voor het venster zat ze naar Mat uit te zien. Groote, witte seringentrossen bogen zich uit een vaas op een tafeltje vlak naast haar. Bij iedere ademhaling snoof ze de geur op. Ze was blij, en toch was ze zich ietwat pijnlijk bewust, van de verandering die zich in haar voltrokken had.

Als ze vroeger naar iets uitkeek, was het met een groot vreugdegevoel van binnen, omdat ze de verrassing eigenlijk al in zich droeg. Kwam er een enkele maal teleurstelling, dan raakte die haar niet wezenlijk.

Nu werd ze zich bewust van een uitzien in spanning, dat was dus van uit armoede en eenzaamheid, er was een tekort!

‘Als je het oude jaar met een tekort sluit, dan derf je iets van de vreugde over het nieuwe.’

Ze schrok van haar eigen gedachten, ze drong die gedachten met al de kracht, die in haar was, op zij. De glans van haar oudejaarsavond was haar geheim met Wybo, de liefde, die schooner en krachtiger gegroeid was dan ze ooit had kunnen denken. Er was geen verlies, er was winst. Die plotseling opgekomen onweerslucht vanmorgen had haar alleen maar zoo sterk aangegrepen. omdat die háár dag dreigde te verdonkeren.

De bui was nu immers overgedreven!.... en, gelukkig, daar kwám Matthijs.... en naast hem liep een slank meisje, bijna even lang als hij.

Ze droeg een eenvoudigen donkergroenen mantel en een groen vilten hoedje en ze keek zoo blij naar hem op!

Dat zag Erie in een oogwenk vóór ze naar de deur rende om die wijd open te zwaaien, zoo dat Matthijs binnen kon stormen.

Het meisje kwam met een vroolijken lach op haar gezicht achter hem aan. Zoo binnen te mogen stormen dat beteekende iets goeds, het beteekende, dat er nergens hinderpalen waren voor nieuwe vriendschap, en de mooie, jonge vrouw, de zuster van Matthijs, waarover hij nooit uitgepraat raakte, bracht hen veilig, door de lange, huiverkoude gang naar de tuinkamer achter, ineens in de tuinkamer, dat was echt heerlijk!

Iets toch had ze wel gevoeld van de huivering, daar had Matthijs haar ook op voorbereid, maar toen ze Mevrouw Norden en Betty ontmoette, voelde ze enkel een zacht medelijden dat ieder gevoel van koude verdreef, om die twee menschen, die er echt uitzagen als bloemen in een tuintje op het Noorden, waar nooit een zonnestraal kwam.

Maar de dokter was prachtig! en Erica was net een groote, weelderig-sterke chryasant. De mooiste van de drie was Matthijs. Niemand straalde zooveel licht en warmte uit als Matthijs! -

Waarom keek hij Erica zoo onderzoekend aan?

Ja, nu zag ze toch, dat er spanning op Erie's gezicht was, die ze niet heelemaal verbergen kon.

Hoe Matthijs dien middag zijn best deed! Hij was vol attenties voor Mevrouw Norden en over Betty liet hij zijn zachte zonnigheid zoo helder glanzen, dat Betty voor een oogenblik weer vergat, dat ze Betty was en aannam en genoot en in haar verbeelding ieder woord van Matthijs vergrootte en verguldde tot een wonder, het vervolg van haar wondersprookje, waarop ze kon voort-fantaseeren, alsof die ander niet bestond en het heimelijk gedroomde toch nog werkelijkheid was geworden op het oogenblik zelf, dat ze Matthijs zag.

Hij merkte niets, door zijn groot medelijden met Betty, dat door de tegenstelling met zijn geluk, hoe langer hoe intenser werd.

Alleen het meisje en Wybo zagen Betty's opwinding. Ze keken Matthijs af en toe ongerust aan. 'Hij gaat te ver en hij merkt het niet,' dacht het meisje, 'Mat, Mat, voorzichtig toch jongen!'

Erica merkte ook niets, ze was blij dat Betty weer zoo vroolijk was, de zon scheen, Mat redde den dag, Mat kon tooveren!

Ze vertrokken vroeg in den avond. Erica deed hen vroolijk uitgeleide naar den trein en kwam opgewekt thuis. Ze vond de tuinkamer leeg.

Wybo was nog even naar een zieke, Mevrouw Norden en Betty waren naar boven gegaan. Toen nam ze haar viool uit de kist. Dat had ze in lang niet gedaan. Hier kon ze bijna nooit tot vioolspelen

komen. Het was of de viool ook bij haar andere leven behoorde, haar leven thuis,... ze schudde onwillig het hoofd, omdat ze er zich telkens op betrapte, dat haar denken zich begon te bewegen in tegenstellingen. Je mocht aan je vroeger leven toch niet gaan denken als aan een ander leven! de periodes van je leven moesten toch aan elkander sluiten, in elkanders verlengde liggen!

Gelukkig, dat ze nu eindelijk weer spelen kon! Ze kon de viool nemen, ze streeën als een levend wezen, geduldig stemmen zooals vroeger, tot er absolute zuiverheid was, en toen heel zachtjes beginnen, heel voorzichtig, omdat ze het in zoo lang niet gedaan had, alsof ze de viool ontstemmen zou door een verkeerde streek... Maar nauwelijks was ze begonnen of de deur ging open, ze zag Mevrouw Norden's gezicht vol angstig verwijt en ze hoorde haar zwakke, klagelijke stem 'Betty heeft zoo'n hoofdpijn, Betty heeft immers den geheelen dag al hoofdpijn, dat drukke bezoek vanmiddag heeft er geen goed aangedaan, vraag je of Wybo dadelijk bij Betty komt, als hij thuis is?'

De deur ging dicht, nog voor Erie iets had kunnen antwoorden. Ze stond een oogenblik uit het veld geslagen te luisteren naar de slepende voetstappen op de trap, toen lei ze de viool weer in de kist en zocht een boek. Ze was vastbesloten niet aan droevige gedachten toe te geven. Wybo kon ieder oogenblik thuis komen, en als hij dan bij Betty geweest was, begon hun dag!

Na een kwartier hoorde ze den sleutel al in de voordeur en Wybo's stap in de gang. Haastig liep ze hem tegemoet.

‘Betty heeft erge hoofdpijn, moeder heeft gevraagd, of je dadelijk boven wou komen.’

Hij trok vlug zijn overjas uit en hing dien aan den kapstok. Erica dacht, dat hij nog wat zeggen zou over ‘vanavond’, maar hij scheen sterk door iets bezig gehouden, zoodat ze hem niet wilde storen.

Stil ging ze weer naar binnen; maar het boek werd niet meer opgenomen. Het was nu haar en Wybo's avond; ze zou nu blijven luisteren en wachten tot Wybo kwam; het zou zeker niet lang meer duren. De klok tikte iets te luid, dat hoorde ze nu voor 't eerst; iedere tik was een seconde. Er stond geurig gebak op een schaalje en thee onder de witte, geborduurd theemuts, die Wybo zoo mooi vond.

Ze had iets van het gebak met wat bloemen naar boven gebracht, een voorproefje van het feest, maar Mevrouw Norden had haar niet bij Betty toegelaten.

‘Tik... tik...’ met kleine sprongetjes trok de avond voorbij.

Ze stond op en deed de kamerdeur open om nog beter te luisteren. Toen ze niets hoorde, ging ze weer zitten wachten.

Een poosje later stond ze nog eens op en ging de kamer uit tot aan de trap.

Het was zoo stil in huis, dat ze zelfs hier kon hooren, hoe de klok binnen den tijd versloeg van seconde tot seconde.

Een oogenblik kwam het in haar op ook naar boven te gaan, maar ze voelde onmiddellijk dat het geen zin zou hebben, ze zou hinderen. Daarom ging ze naar binnen, wachten... wachten op Wybo, kijken naar de klok, luisteren naar de klok... meedoogenloos voort trok de dag. Maar ze wou zich niet laten verslaan.

‘Misschien moet het wel zoo,’ dacht ze, terwijl ze opstond en met de handen op den rug de kamer rond ging lopen, zichzelf dwingend niet meer op de klok te letten, die haar verhinderde te strijden tegen de depressie, die zich van haar meester dreigde te maken. ‘Misschien kan het zoo pas wezenlijk ‘mijn dag’ worden, mijn avond, als ik hem eerlijk aan Betty geef, als ik goed vind, dat Wybo boven is bij haar, en dat ik hier alleen zit.

Misschien is dat wel iets van wat Wybo en ik laatst samen lazen: ‘Wie achter Christus wil gaan, die moet zijn kruis opnemen en Hem navolgen. Het sprak vanzelf als je Hem gezien had als de Man van Smarten, en als je Hem lief kon hebben als de Man van Smarten. Als je maar zeker wist, dat het voor je zelf en voor de wereld niet anders kon dan zoo als Hij het gedaan had. Want het leven moest ook dan toch het héérlijke leven blijven. Hoe kon moeder anders gesproken hebben van het onaantastbare, en hoe kon de vioolspeler anders spreken van een lied dat door bleef klinken ook al werd het nacht.

In haar moeilijkste oogenblikken ontdekte ze bij

zichzelf een sterk verlangen om dien vioolspeler nog eens te zien en te spreken; hij zou haar zeker helpen het beter te begrijpen.

Toen begonnen haar gedachten zich vast te hechten aan dien wonderlijken man.

Wie was hij toch! en wat was de schakel die hem aan den schilder verbond? Zooals de schilder achter langs hun leven gegaan was en een groote slagschaduw over hun dagen had laten vallen, zoo zag ze den vreemden vioolspeler achter langs hun leven gaan in een grooten lichtglans, onbekend, en toch hadden ze er alles mede te maken. Droeg die vreemde vioolspeler inderdaad een kleinood, dat de schilder in zijn wanhopige worsteling hem stervend overgereikt had? Was het leven wezenlijk zoo?... zoo zwaar en zoo schoon?

Vader uitte zich zoo moeilijk. In Vader lag alles heel stil en heel diep en vast, dat zag ze klaar, maar Vader kon er niet over spreken!...

Al peinzende over dezen samenhang der dingen, was de tijd verraderlijk snel voortgelopen. Het sloeg half elf, de avond was weg.

Nu hoorde ze ook Wybo's stap; hij kwam naar beneden, ze vloog hem tegemoet, blij nog, toch nog blij, ze wachtte nog op hem, dat ééne moment van ontmoeten was toch nog voor haar!

Maar Wybo was afgetrokken, gaf nauwelijks antwoord, toen ze vroeg hoe het met Betty was en ging stil sluiten.

Toen werd ze zich opeens bewust van de pijn

en van het onuitsprekelijk verlangen na den harden strijd van den dag, van al de laatste dagen. Met een enkel woord had Wybo alles goed kunnen maken en nu was het of hij vergat.

‘Wybo, ik heb zoo op je gewacht, vanavond’, zei ze eindelijk onhandig, en wist meteen, dat ze het zoo niet bedoelde te zeggen. Het klonk als een verwijt; er was geen verwijt in haar hart, ze had alleen maar een beetje steun noodig. Wybo's hand in de hare,... dat was al genoeg!

Hij wachtte even met zijn antwoord.

‘Kindje, je begrijpt toch wel, dat ik niet anders kon,... en,... je moet wezenlijk wat geduld met Betty hebben, Betty is zoo ongelukkig! Een bezoek zooals dat van vanmiddag doet haar scherper dan ooit voelen, hoe ze door haar gebrek buiten een stuk van het leven staat. Je moet wezenlijk wat meer geduld met Betty hebben!’ ...

‘Meer... geduld...?’ alleen die laatste woorden bleven haken en veroorzaakten zoo scherpe pijn, dat ze bijna in snikken uitgebarsten was. Ze kon niets antwoorden, en ging al maar strijdend met haar verdriet achter hem aan naar boven.

Hij draaide het licht op; ze had haar armen om zijn hals willen slaan, in plaats daarvan ging ze op den rand van haar bed zitten met de handen in den schoot.

‘Geduld, geduld,’ dat was de klank van haar snikken van binnen, kort en hard.

Wybo liep onrustig heen en weer; hij werd ge-

drongen tot woorden, die hij niet uit durfde spreken.

‘Kan je je indenken, dat in het hart van een meisje dat is zooals Betty, zoo gauw en zoo misvormd, zoo misdeeld, dezelfde verlangens kunnen wonen als in jou bij voorbeeld, die alles voor hebt. Dat ze liefde kan gaan opvatten voor een man, die aan haar op die manier nooit gedacht heeft? Dat haar liefde haar 't recht geeft, 't absolute recht om liefde te hebben, en dat in plaats van geluk alleen maar lijden haar deel kan zijn?’

Wybo merkte niet dat de klank van zijn stem al harder en scherper werd van verbeten pijn.

Erie werd al stiller en angstiger. Zoo had ze Wybo nog nooit gezien; ze voelde voor 't eerst in hem den veel ouderen man; als haar rechter stond hij nu voor haar, ze voelde zich afglijden in een namelooze donkerheid.

‘Wybo,’ fluisterde haar hart nog, maar haar lippen konden zich niet meer bewegen.

Ze gingen naar bed zonder een woord meer te hebben gesproken.

Het duurde lang, voor Erica insliep.

Het waren geen bepaald omlijnde voorstellingen, die haar uit den slaap hielden, het was een vage pijn, een verwondering, een angst, een vermoeidheid van geest, zooals ze nog nooit doorgemaakt had.

Ze durfde zich bijna niet verroeren uit vrees Wybo te storen; hij bleef ook woelen en zuchten.

Een - twee - drie hoorde ze het slaan, toen raakte ze eindelijk weg.

XII.

Den volgenden morgen werd Erie laat wakker, en langzaam, heel langzaam schreed ze door de poort van haar droomland in den nieuwen dag. Zoo zwaar had de slaap haar toch geboeid en terwijl ze met wijd-open oogen de kamer lag rond te kijken en er zich van bewust werd, dat Wybo al opgestaan en naar beneden gegaan was, had ze nog 't gevoel, dat haar handen gekluisterd lagen op haar borst; iemand had in den slaap haar handen gekluisterd, en achter haar voelde ze nog de nevelige gestalten, waar ze met duizend allerfijnste draden aan gebonden zat. En terwijl haar geest benauwd zich trachtte los te rukken en het dagleven met iedere minuut al klaarder door de half gesluisde vensters van haar woning drong, merkte ze opeens, dat ze werkelijk met haar handen stijf gekruist over haar borst lag. Ze kwam haastig overeind en haalde diep adem. Dat was dus de oorzaak van haar benauwdheid. Nog eens... diep ademhalen, toen plotseling viel op haar de geheele werkelijkheid van den dag, als een last!

Ze keek naar Wybo's ledige bed en legde zich toen weer stil, rechttuit, vermoeid en omsponnen door een weefsel van pijnlijke gedachten. Ze had bijna geen moed om op te staan, er kwam een tot

nu toe ongekend gevoel van onzekerheid in haar leven.

Wat gebeurde er toch? Wat zou er vandaag gebeuren. Plotseling leek het haar belachelijk, dat ze den heelen vorigen morgen bezig was geweest met voorbereidselen maken voor het feest. Kon je wel ooit een feestdag máken? Dat deed je voor kinderen, als je zelf geen feest kon vieren.

Zij had geen feestdag noodig! Iederen dag, dat ze Wybo had was feest, en dat eene kleine oogenblik van gemis gisteren avond was een afgrond van verdriet!

Dus moest ze voor Betty en Mevrouw Norden feest maken en arme Betty was ziek van verdriet!

Het was belachelijk, het was om het uit te schreeuwen! Vroeger bij moeder zou zulk een situatie onmogelijk geweest zijn. Nu was het haar taak vandaag de ‘situatie’ te redden! Ze begon hardop te lachen en toen begon ze hardop te schreien. Was Wybo er maar, dan kon ze tenminste met Wybo het, heele eerste begin maken, vóór er iets bedorven kon worden, ze zou hem alles zeggen van gisteren avond en dan zou ze probeeren Betty te helpen. Mientje klopte, bracht thee boven en feliciteerde met een eigenaardige uitdrukking op haar gezicht, nieuwsgierige meewaardigheid gemengd met de brutaliteit van het triomphantelijke alles-begrijpen.

Dat hinderde haar onbeschrijfelijk. Wat vermoedde Mientje?

Ze informeerde naar Betty.

‘O goed,’ zei Mientje opvallend luchtig, ‘Juffrouw Betty is al op!’

Ze liet Mientje gaan, en bedacht met zorg, dat de moeilijke dag dus bij 't ontbijt al zou beginnen. Betty's ongesteldheid had haar de heimelijke hoop gegeven, dat ze tenminste alleen met Wybo ontbijten zou, en niet met Mevrouw Norden en Betty er bij, zooals eerst afgesproken was, dan moest ze haastig opstaan, om te zien of de ontbijttafel in orde was.

Ze wilde het winnen, ze was niet verslagen, ze had gisteren avond eerlijk haar dag aan Betty gegeven en dat zou ze weer doen als Wybo maar dicht bij haar bleef.

Wybo op een afstand, gisteren avond voor 't eerst, Wybo met dat harde verwijt in zijn stem.

Ze streed als een wanhopige, de herinnering aan dat eene moment gaf haar een gevoel van kramp in haar keel; want het was niet het verwijt van gisteren, het was het verwijt van alle dagen, na een jaar van inspanning om het veld te houden, zooals ze nog nooit doorgemaakt had.

Ze wilde er niet meer aan denken. Wybo had het niet zoo bedoeld; het was alleen zijn ongerustheid over Betty, die hem zoo hard gemaakt had.... het baatte niet! Telkens onder het kleeden welden er weer tranen op; toen ze naar beneden ging, zag ze met schrik. dat haar oogleden rood waren en gezwollen.

De ontbijtkamer was leeg. Wybo's vroege spreekuur was nog niet afgelopen. Er was voor twee gedekt,

in plaats van vier zoals afgesproken was. Op tafel stonden witte anjers.

Wat eerst verlichting geschieden had, werd nu een benauwdheid. Als Betty toch goed was, waarom dan niet samen begonnen? Of had Wybo het zoo besteld?

Weer die vernederende onzekerheid!

Aan Mientje kon ze het niet vragen. Ze wilde die uitdrukking van zoo even nooit meer op Mientjes gezicht zien!

Waarom, waarom was alles zoo,... zoo.... als ze vroeger nooit geweten had, dat de dingen zijn konden, zoo gecompliceerd, niet recht, niet eenvoudig meer, zòo recht en eenvoudig als vader was?

Betty gaan halen? Ze schudde het hoofd, die lastige tranen zouden haar verraden. Betty zou het begrijpen en mevrouw Norden zou weer medelijden hebben met Wybo, niet met haar. Al haar vriendelijkheid zou zijn om Wybo.

De schaduw hier in huis was te zwart. Was het dan toch zoo moeilijk je licht brandende te houden! Ja, als de nacht stil is! Maar als er telkens zulke geweldige windvlagen op aanvallen!

‘Kon ik maar met Wybo wegvlugten’, dacht ze, ‘weg uit dit vreeselijke huis, naar een zonnig plekje in de ruimte!’

Ze drukte de handpalmen tegen haar oogleden, ze waren heet van het branden van haar tranen en Wybo kon ieder oogenblik komen. Om afleiding te vinden, ging ze voor de tuindeur staan en keek naar de musschen, die in het klimop lawaaiden, de be-

nauwdheid wilde maar niet wijken... Wybo's stap in de gang en nog was ze zichzelf niet meester.

Ruw veegde ze met de handen over het gezicht, ze beet zich op de lippen, haar keel zat dicht.

Wybo kwam de kamer in, liet zijn blik over de ontbijttafel gaan en lachte tevreden.

Met uitgestóken handen wilde hij op haar toekomen. maar zag opeens de spanning op haar gezicht.... in haar oogen.

Zijn armen vielen slap langs zijn lijf.... Gisteren avond....

Had ze zich nu maar tegen hem aan kunnen drukken en uitschreien! Was hij nu maar niet zoo geschrokken! Had hij maar begrepen, had hij voor één keer zijn schuwheid maar overwonnen, was hij voor één keer maar tot haar doorgedrongen! Altijd week hij terug en nu kon zij niet, ze was te ver van hem af....

Aan tafel was Wybo vol attenties. Hij zag haar verdriet wel en trachtte het door dubbele opmerkzaamheid voor haar te verdrijven, het maakte alleen, dat het verdriet om hemzelf hoe langer hoe scherper pijnigde.

‘Zeg toch wat, Wybo, zeg toch wat’, dacht ze, help me toch om de spanning te laten breken, ik kan zoo den dag niet doorkomen.’ Kon ik maar naar vader vluchten om adem te scheppen, even met volle teugen adem te scheppen en dan terug komen om alles goed te maken voor jou en voor Betty ook, feestvieren was nu toch onmogelijk. Naar Vader! Het werd een angst, een obsessie hier! De gedachten

gingen zich om haar heen sluiten als een dwangbuis waar ze niet meer uit kon.

‘Ik ga zoo straks naar vader’, bracht ze er eindelijk met moeite uit.

‘Naar vader’, schrok hij,... ‘maar zullen we dan niet samen.....’

‘Neen!’

Ze zei het zoo ruw omdat heftige kramp in haar keel haar 't spreken bijna belette. Wybo zag hoe er een zenuwachtige trek over haar gezicht vloog; hij werd eerst rood, toen spierwit.

Zal ik je vanavond dan komen halen?’

Ze schudde het hoofd.

‘Maar lieveling,’ zei hij verdrietig, juist vandaag, ‘je weet, hoe moeder daar weer over tobben zal en het verkeerd begrijpen, en Betty zal het ook zoo onaardig vinden!’

Erie vond opeens haar spraak terug.

‘Ja, moeder en Betty!’ verweet ze heftig, ‘moet ik dan om moeder en Betty in evenwicht te houden....’ toen brak haar stem, ze stond haastig op en liep de kamer uit.

‘Ik ga toch, ik ga toch,’ snikte ze onder 't naar boven gaan, ‘wat je er ook van denken moogt! En wat de anderen denken, daar geef ik niet om! Ik moet bij vader zijn, iemand moet me helpen!’

Op haar kamer kwam ze plotseling tot zichzelf.

‘Mijn dag, Wybo's dag!’ Ze hield op met snikken en begon gespannen te luisteren, alsof ze nog hulp verwachtte. Beneden was Wybo's stap in de gang;

hij deed de deur van de spreekkamer open, even later weer dicht..., nu hoorde ze hem op de trap, hij kwam naar haar kamerdeur, hij had zijn hand aan den knop.

‘Erie’, hoorde ze hem zeggen, meteen deed hij de deur open. Ze stond haastig op van haar bed, waarop ze zich had laten neervallen.

‘Je moet me laten gaan, Wybo, zeg niets, toe zeg niets, als je me laat gaan, zal ik me beter voelen. Zeg maar niets en kom me ook maar niet halen, vanavond ben ik er weer.’

Ze sprak zoo hartstochtelijk, ze zag er zoo oververmoeid uit, dat hij voelde zich niet te mogen verzetten.

‘Verzetten!’ hij schold heftig het woord, de gedachte weg.

Het zou zijn glanzend vertrouwen breken, een smet leggen op hun schoone liefde zelf, die hij nu plotseling op zag staan achter haar verdriet.

Heelemaal begrijpen, wat haar zóó verward had, deed hij niet, en hij voelde wel, dat het nu geen tijd was voor vragen. Hij voelde alleen de groote gaping tusschen nu en gisteravond laat, toen ze hem zoo blij tegemoet gekomen was; als een echte doktersvrouw had ze hem op zijn post laten blijven! Dat schoot door hem heen, terwijl hij haastig een trein opzocht en haar hoed en mantel voor haar gereed legde.

‘Wat ben ik arm!’ dacht hij, te arm voor haar! Die 't meeste geven kan, heeft misschien ook 't meeste behoefte veel te ontvangen.

Ik ben te arm, mijn Erie!

‘Blijf hier maar wat rusten’, zei hij zacht, ‘ik zal om een rijtuig telephoneeren, ik wil niet hebben, dat je naar 't station loopt’.

Toen kuste hij haar op het voorhoofd en ging heen. Zijn zachte bezorgheid bracht weer een stroom van tranen, ze kon maar niet ophouden, ze kon maar niet begrijpen, dat het nu wezenlijk zoo gelopen was, dat ze niet had kunnen overwinnen,

Nu was hun feestdag reddeloos verloren. Eerst, toen ze het rijtuig aan hoorde rollen, kreeg ze haar zelfbedwang terug, greep haar hoed en mantel en vluchtte naar beneden, de voordeur uit, nog voor de koetsier tijd gehad had om te bellen. Niemand van de huisgenooten had haar gezien.

Onder het rijden zat ze moedeloos met de handen in haar schoot voor zich uit te staren, zonder bepaalde gedachten. Maar in den trein kwam ze tot besef hoe verschrikt haar vader zou zijn als hij haar komen zag, terwijl hij er op gerekend had dien middag bij háár te zijn. Hij zou het niet begrijpen en zich doodelijk ongerust maken; ze wist niet meer wat te doen.

Er hing een dicht mistgordijn, er kwam iets verkeerd in haar leven, iets onklaars, dat er vroeger nooit geweest was.

En op dat onklare tuurde ze zich blind, terwijl ze door het coupéraampje in den bleeken Februaridag keek, zonder het te kunnen herkennen.

Het onklare was erger dan leed, of schuld. In onklarheid zat iets van bederf....

De trein stopte in haar geboorteplaats, daar moest ze overstappen. Als er nu maar niemand van haar familie op het perron was. Harold, Matthijs en Ida... De trein, waarin ze moest overstappen, stond gereed, ze wipte er vlug in over en school weg in den hoek van een coupé. Een gevaarlijk kwartier oponthoud.

Maar even later dreef de ergernis over haar angst haar voor het neergelaten coupéraam, om het perron af te zien.

Er was niemand.

Toen leunde ze met haar armen op den rand en liet de koele wind langs haar voorhoofd en wangen strijken.

‘Het moest toch heel heerlijk zijn, moeder’, hoorde ze zich zelf hardop zeggen en moest weer strijden met opwellende tranen.

In Gods naam geen tranen meer!

Terwijl ze zoo streed, kwam er iemand langzaam over 't perron met een vioolkist in de hand, iemand, die klaarblijkelijk den tijd had en geïnteresseerd alles in zich opnam, wat daar langs hem heen schoot en drentelde en zocht en wachtte; zijn oogen gleden langs alle vensters van den tot vertrek gereedstaanden trein, niet alsof hij iemand zocht, maar enkel uit gewoonte van zien. Hij had dicht, grijzend haar en liep blootshoofd.

Toen hij langs Erica's coupéraam kwam en vluchtig naar binnen keek, stond hij opeens verrast stil.

‘Hazelaar...’ hoorde Erica zeggen en herkende den vreemden vioolspeler.

Even schrok ze, toen klaarde een lichtstraal haar bewolkt gezicht. Ze kon geen woord uitbrengen, daarom stak ze hem haar beide handen toe.

De vreemde zette zijn vioolkist neer; hij was ontsteld van de ledigheid en de hulpeloosheid van die handen en vatte ze haastig in de zijne.

‘Waar ga je heen, hazelaar?’

‘Naar huis,’ bracht ze moeilijk uit.

‘Gaat het goed met je vader, en met den dokter?’ waagde hij, en zag hoe ze worstelde met opstijgende tranen, daarom wachtte hij geen antwoord.

‘Hazelaar’, zei hij hartelijk, ‘ik heb zoo dikwijls aan je gedacht, nadat ik je voor 't eerst in den trein ontmoette, je bracht mij bij mijn eerste jeugd, omdat je in mijn dorp woont. Ik ben maar een oude vioolspeler zooals je ziet, mijn grootvader was het ook, maar als je ooit hulp noodig hebt, als je iets verloren hebt, dat ik je zou kunnen helpen terugvinden, dan kan je op mij rekenen.’ Hij gaf haar haastig zijn adres, de trein zette zich in beweging... toen bleef hij terug.

Erica stond roerloos, zonder iets van het voorbijschietende land te zien, voor het venster; ze keek naar den man, die een licht droeg achter-langs-haar-leven, den man, die een lied zong, achter-langs haar leven, een lied, dat hij zelf gevonden had. Ze kon de woorden niet verstaan, maar het was een soort van troost te weten, dat er iemand was, die zulk een lied kende, misschien háár lied.

En was zijn grootvader de oude, blinde vioolspeler geweest, die ze in haar verbeelding zoo dikwijls langs de paden van den tuin op de Kerkhul had zien gaan, luisterend met zijn opgeheven gezicht?

Het moest wel zoo zijn!

Wonderlijk, na gisteren! Het sprookje van den vreemden man begon werkelijkheid te worden, en tegelijk werd de werkelijkheid schooner en geheimzinniger dan het mooiste sprookje.

Wat was de samenhang?

Hoe waren de draden van zijn leven door het hunne heengeweven? Was hij geroepen of gezonden? Och, het deed er niet toe! Hij had 'hazelaar' gezegd, en het woord riep een herinnering op, die haar blij maakte en bedroefd tegelijk. 'Als je ooit iets verloren hebt'!... kon een ander, een vreemde nog wel, je dan helpen terugvinden. Wybo was er dan toch.

'Ik heb niets verloren, ik heb nog niets verloren', streed ze, 'en ik zal het ook nooit verliezen.'

Ze voelde opeens iets van onwil tegen dien vreemde, alsof hij zich een recht aanmatigde, dat hem niet toekwam en toch was er een soort van rust in haar gekomen. Ergens moest toch een vast punt zijn!

Eindelijk was ze zich zelf weer zoover meester, dat ze rustig kon gaan zitten met gesloten oogen totdat de trein stopte in haar oude woonplaats.

Ze kon op den stillen dorpsweg lachen tegen de kinderen, die daar speelden, ze kon nu haar vader ontmoeten.

Matthijs Brand was in zijn tuin bezig. Hij liep de jonge vruchtboomen langs, haalde het dorre hout er uit en stak de wilde uitloopers af; voor twaalven wilde hij met alles gereed zijn. Onder 't werken dacht hij aldoor aan Erica. Heelemaal gerust was hij niet, toch eigenlijk ook niet ongerust. Met een man als Wybo kon er nooit sprake zijn van ongerustheid.

Hij stond gebukt over een heestertje, dat verleden jaar geplant was. In 't voorjaar zou het vreemde, witte bloemen dragen, een verrassing voor Erica... toen opeens vlugge stappen over het grint, een hand op zijn arm.

‘Vader!’

Hij schrikte, maar hield een uitroep van verwondering terug, toen hij haar opgewonden gezicht zag met roode vlekken onder de oogen.

‘Ik had zoo'n verlangen om vandaag hier te zijn’, verklaarde ze zenuwachtig.

‘Dat is goed, kom gauw naar binnen. Barta zal blij zijn. dat ze vandaag weer eens voor twee mag dekken. Wat een verrassing!’

Ze legde haar arm in de zijne, en aldoor onder 't gaan dacht hij: ‘Mijn dappere Germaantje moet ze toch blijven, dat moet ze toch altijd blijven’.

In de tuinkamer was Barta bezig met dekken. Ze hief allebei haar handen omhoog, toen ze Erica zag en liep met heel veel onnoodige bewegingen naar het buffet om een bordje voor Erica bij te zetten. Barta wist geen raad met zich zelf, ze had wel willen vluchten, het was niet richtig met haar juffrouwtje,

maar haar juffrouwetje mocht niet merken, dat Barta het zag.

Eindelijk stommelde ze voorgoed de kamer uit. Matthijs Brand en Erica zaten bij den haard. Hij gooide het eene houtblok na het andere op het vuur en wist niets te zeggen.

Erica zat doodstil, haar keel was opgezwollen, het verdriet wilde naar buiten en mocht niet. Haar hart had op dezen dag het heel-heerlijke verwacht; nu dreef haar hart zijn onstuimig verdriet uit zijn schuilhoek.

Maar haar verstand drijft het terug. Ze heeft diepe rimpels over het voorhoofd getrokken, het lijken stevige grendels.

Ze heeft er niet op gerekend, dat het verdriet nu toch met zooveel geweld naar buiten zou willen breken, dat ze bijna geen kracht zou hebben het tegen te houden.

Zelfs niet na haar ontmoeting in den trein nu het oude huis haar dubbel lief is geworden, sedert de vreemde zijn sprookjesmantel had afgedaan.

Niets helpt nu ze tegenover haar vader zit.

‘Zeg toch niets, vader, zeg toch niets,’ denkt ze aldoor.

Matthijs Brand zegt ook niets; hij is te geschokt en hij begrijpt te goed.

Daar wordt hevig aan de deur gekrabbeld. Pittah heeft het vrouwtje geroken.

Matthijs Brand gaat de deur opendoen.

Pit-tah vliegt bij het vrouwtje op schoot, ver-

fomfaait haar kleedje en brengt heur haren in de war met zijn wilde liefkozingen. Pit-tah breekt de spanning.

Goddank, nu kan ze weer ademen, de grendel is voor de deur gebleven, het verdriet zit nog opgesloten en moet ook opgesloten blijven, al zou het al de levende blijdschap in haar hart doden. En ze begint opgewekt te vertellen, van het bezoek van Matthijs en Ida, van Betty's ongesteldheid, waardoor ze vandaag toch geen feest konden vieren, van de prachtige anjers op haar ontbijttafel, vast en zeker van Betty, denk eens aan vader, van Betty! is dat niet aardig?

En Wybo had goedgevonden dat ze vandaag toch maar naar huis ging. Hij had het zoo druk! morgen zouden ze het feest dubbel vieren.

Wybo had haar met een rijtuig naar den trein laten brengen, heel feestelijk! echt iets voor Wybo!

Ze vertelt maar door en smeedt met iedere heerlijkheid die ze opsomt een nieuwe grendel voor de deur. Het doet gruwelijk pijn, er komt iets in haar leven, dat er vroeger nooit in geweest is, maar het kan niet anders.

Matthijs Brand hoorde den onnatuurlijken toon in haar spreken en toen ze zweeg en eindelijk stil, al stiller werd, op 't laatst heelemaal vergat, dat ze dóór - door had willen praten, begon hij te vertellen van de goede zorgen van Hendrik en Barta en van de plannen met den tuin. Een echt Alpenhoekje wilde hij maken, prachtige varens waren er

hier voor te vinden, hei en blad en veenaarde, van alles had je hier. ‘Edelweisz en saxifraga en Alpenpapavers en struisvarens zouden er komen; het werd háár hoekje, zooals moeder ook haar hoekje gehad had’

Toen schoten toch weer de tranen naar boven, zóó snel, alsof er in 't geheel geen grendel geweest was. Ze waren er en Vader zag ze. Schuilen, voor Moeders portret gaan staan en Moeder aanzien. Moeder hielp altijd! -

Matthijs Brand keek naar Erie, terwijl ze daar stond, met pijn in zijn hart. ‘Herhaalt de geschiedenis zich? Gaat het bij haar ook om het héél heerlijke, dat door geen schaduwen verdonkerd kan worden? Kan je de lamp niet overnemen uit de handen van een ander? moet ieder het weer voor zichzelf vinden?.. ik had toch gedacht, dat Wybo...’

Het was of Erie zijn gedachten ried. ‘Wybo weet het wel, vader, Wybo begrijpt het’, barstte ze uit, ‘vraag maar niets, zeg maar niets, u weet niet half hoe goed hij voor mij is, u moet niet ongerust zijn!’... en toen kwam ze dicht naast hem zitten en liet het verdriet maar naar buiten komen, zooals het wilde. Hij streelde haar hand en Pit-tah lei zijn kop op haar schoot en keek haar met zijn verstandige, bruine oogen vragend aan.

Het was heerlijk thuis, vader begreep er alles van, vader was zoo'n beetje als moeder geworden in den laatsten tijd.

Toen ze eindelijk uitgeschreid was, keek ze op en lachte door haar tranen heen.

‘Ziezoo, nu ben ik klaar, en nu moet vader niet ongerust meer zijn, want het is niets!’

Nu kon ze rustig vertellen van Wybo, eigenlijk vertelde ze precies hetzelfde als even te voren, hoe goed hij was en welk een strijd zij samen hadden tegen de somberheid van Moeder Norden en Betty's prikkelbaarheid; ze vertelde van Matthijs en Ida en den verongelukten avond en nu wist Matthijs Brand dat het waar was, hij had niet vergeefs op Wybo vertrouwd. Al maar verder vertelde ze, van Wybo's drukke leven, van haar ontmoeting op het perron met den vreemden vioolspeler en hoe hij zelf als kind hier gewoond moest hebben; maar vader sneed onderwijl brood en maakte voor haar de sneedjes klaar, zooals vroeger toen ze nog een klein meisje was. Zoo aten ze samen bij den haard en Pit-tah kreeg zijn deel van het vrouwtje zelf.

Toen haar vader 's middags naar zijn kamer ging om te rusten, zwierf Erie door het huis en door den tuin om het sprookje nu overal werkelijkheid te zien worden.

Ze liep door alle kamers en keek door alle vensters, ze ging langs alle paden in den tuin. Ze keek naar de oude kerk, naar de klokken, verwachtend het sprookje te ontmoeten, maar nu met de oogen van een bekende,... het sprookje was nergens meer te vinden. Het leek, of er toch geen contact was tusschen het sprookje en de werkelijkheid, de onbekende geschiedenis van den man, die hier als kind geleefd had, en de geschiedenis van den vreemde, die haar ‘hazelaar’

noemde en haar scheen te begrijpen, zooals bijna niemand, tot ze eindelijk weer in de tuinkamer kwam en voor het portret van haar moeder bleef staan.

Toen voelde ze opeens, wat ze hier al meer beleefd had, dat er iemand naast haar stond, die zacht haar schouder beroerde.

En nu begreep ze, dat hier het contact moest liggen, de geestelijke gemeenschap. Dan was het dus heelemaal waar, wat de vioolspeler gezegd had op dien avond op de heide van de groote zoekers en strijders in het leven, die in hun opgeheven handen een schat dragen hoog boven de hoofden der menigte. Stervend reiken ze dien schat over aan een ander, die er de waarde van heeft herkend en verder worstelt met opgeheven biddende handen.

De schilder... smartenmensch als hij was, haar moeder de vreemde, het was alles zoo bekend en zoo nabij, er werden sluiers weggevaagd, ze had weer vergezicht, het leven was weer groot en prachtig, zooals dien avond op de heide.

Haar oogen straalden nog van den glans van schoone dingen, die ze gezien had, toen haar vader weer binnenkwam.

Het was dus toch nog een feestdag geworden, want ze zou Wybo nu beter kunnen helpen dan ooit te voren. Wybo, die het vandaag zoo eenzaam zou hebben. En toch was het goed, dat ze gekomen was, Wybo zou het zien en ondervinden.

Maar toen de schemering viel, werd ze weer stil. De gedachte aan Wybo's onrust en aan zijn eenzamen

dag begon haar toch te overmeesteren. Had ze hem ten minste maar toegestaan haar te komen halen. Ze kende zijn schuwheid, zijn overgrote angst om zich op te dringen.

‘Vader,’ zei ze, ‘kon Wybo mij maar komen halen!’

‘Misschien doet hij 't wel,’ troostte Matthijs Brand, ‘hij doet het zeker, hij begrijpt wel, dat je erg naar hem verlangt.’

Het spreken wilde niet meer vlotten, ze wachtten samen op Wybo.

Nog vroeg in den avond werd er gebeld,

Matthijs Brand zag, hoe Erie's gezicht zich ontspande; het was toch zeker niet Wybo's aarzelend overhalen van de schel, het was een vroolijke, zekere trek. Ze luisterden scherp, en wisten tegelijk....

Opeens zijn stem in de gang, tegen Barta, klaar en krachtig: ‘Ik kom mijn vrouw halen,’

Erie vloog op, ze vloog hem tegemoet, het klonk zoo sterk en zoo innig, het maakte haar opeens tot iemand anders, niet meer het kind, dat Wybo beschermde, maar de vrouw, die hij liefhad.

En toen ze arm in arm bij Matthijs Brand in de kamer stonden, hadden ze samen dien dag hun groote feest.

XIII.

De vreemde vioolspeler was op weg naar huis, toen hij voor het neergelaten coupé raam van dien gereedstaanden trein, Erica zag.

Hij had den vorigen avond een concert gegeven in een van de groote steden en voelde zich afgemat en zeldzaam neergedrukt, achtervolgd door het wilde handgeklap van de menschen in de zaal.

Als een scherpe hagelbui was het striemend tegen zijn hoofd, tegen zijn heele lichaam aangeslagen. Als de menschen toch eigenlijk hadden moeten weenen!

‘O God,’ bad hij, ‘zoo te spelen, dat de menschen niet meer klappen, dat ze weenen, òf lachen, het mooie, stille gelukslachen. Zoo spelen, dat ik de menschen “thuis” breng.

Kan dat niet in een concertzaal? Het moet toch kunnen!

Zoo zuiver worden, zoo deemoedig worden, dat de menschen “thuis” komen.’

En terwijl in zijn hart dit bidden omhoog steeg, was vòòr hem dat wonderlijk-mooie meisje, die vrouw verschenen en ze had haar handen naar hem uitgestoken, ledige handen, weenend van leegheid. En die hadden het visioen van wild zich bewegende, luide handen verdreven. Deze handen

waren schoon geweest van leven, van verlangen.

Wat kon er gebeurd zijn!

Toch, er behoefde niets gebeurd te zijn, van wat de menschen over 't algemeen 'gebeuren' noemden.

Voor een menschenkind, wiens handen zich zoo vast en liefdevol om het leven heensloten, moest de groote smart wel komen.

In welke gedaante ze kwam, deed er eigenlijk niet toe. Misschien wel als lijden, zooals er in de ziekenhuizen geleden wordt.

Was haar man geen dokter?

Hij dankte haar in zijn hart om wat ze hem in dat moment gegeven had, en weende tegelijk om haar hulpeloosheid. In zijn hart was het weenen en het lachen tegelijk, als een gezang, als een lied van liefde. Heel de lange treinreis zat hij er naar te luisteren, hij durfde zich nauwelijks verroeren. 'Met dit lied zou ik de menschen kunnen bereiken,' dacht hij, 'gisteren heb ik hen niet bereikt. Ik heb mij ook geen oogenblik de illusie gemaakt, dat ik hen bereikte bij hun stormenden jubel.

Ze dachten, dat ik bij hen was, en ik was nog heel ver af.

Ze hebben mij toch hun liefde gegeven, terwijl ik zoo veraf was.

Ik zal trachten hen naderbij te komen in liefde en deemoed, misschien mag ik hen eindelijk helpen thuisbrengen.'

En hij zegende in zijn hart de uitgestoken ledige handen, die hem hadden doen weenen en lachen,

die de lamp van liefde voor de menschen weer helder hadden doen branden. En zijn zegenen, was zingen.

‘Nu beginnen we weer van voren af aan.’

Ja, nu begonnen ze weer van voren af aan. Want zoo is het leven; een telkens van voren af aan beginnen; maar de handen, die elkander in de hevigheid van het strijden even losgelaten hadden, sluiten zich nu vaster in elkander.

Door al wat achter is, wordt in dit dappere herbeginnen een streep gehaald.

Heelemaal van voren af aan, dit is moeielijk, dat is heel ver terug, dat is beginnen als de kinderen, die nog niets veroverd hebben van het leven. Dat is, het met zooveel moeite veroverde, laten varen, opdat er niets overblijve, van het kleine, overschroepelde, dat in zijn onwaarachtigheid de kracht had, het leven te verstikken.

Maar zoo komt men nooit verder!

Neen, zoo komt men ook nooit verder, zoo blijft men het kind....

Ja, maar die iets van het kind-zijn voor God, waar Christus van spreekt, heeft kunnen doorgronden, dié weet, hoe rein hoe sterk een mensch van God kan worden, als hij kind wil zijn, en telkens, al moest het elken dag gebeuren, als een kind aan 't begin van 't leven durft gaan staan en al zijn schoon veroverde bezit durft prijs te geven om dit eene.

Ja, nu begonnen ze weer van voren af aan, Wybo en Erica. Ze hadden geen vergeefschen strijd gestreden. Het resultaat van hun strijd, hun over-

winning, was, dat ze weer van voren af aan konden beginnen blij en zuiver als kinderen, omdat ze hun huwelijksdag nu konden vieren, schooner dan ze ooit hadden kunnen droomen.

Want er was geen tikje verlies, zooals dikwijls te constateeren valt op zulk een eersten verjaardag, een 'niet heelemaal zoo heerlijk,' een 'niet zòò dicht bij elkander,' misschien een angst alleen voor zulk een mogelijkheid. Het was zuivere winst.

Nog nooit hadden Wybo's handen zich zoo vast om die van Erica gelegd.

Nog nooit had zij haar handen met zoo sterk vertrouwen in zijn handen laten rusten.

Het leven was zoo heel heerlijk alleen anders, dan Erica het zich als kind gedroomd had, zwaarder, kostbaarder, als Wybo's vrouw!

XIV.

En in Wybo's vrouw moest wel het wonder schuilen, waarvan Erica de heerlijkheid nog nooit had kunnen doorgronden.

Want het was of haar leven, met het voortschrijden van de allerschoonste Lentedagen, die er sedert menschenheugenis geweest waren, lichtglansen om zich heen begon te spreiden, waarvoor de schaduw van het Nordensche huis toch eindelijk moest vluchten, zooals de nacht vlucht voor den dag.

Wat was dat toch? Het kwam vanzelf, het kwam zonder verdriet en zonder strijd! Het licht glansde, sparkelde. Mevrouw Norden en Betty leefden er in, werden er door getransformeerd.

Het was een wonder!

Als Erica op straat liep, hielden haar een voudige moeders staande of riepen haar binnen, om haar hun kleintjes te toonen. 'Mevrouw herinnert zich nog wel, die en die ben ik, de dokter heeft mijn kleintje gehaald.'

Even rimpelde zich Erie's voorhoofd in scherp nadenken, dan glansde het plotseling weer effen en open in blij zich-herinneren, Ze knikte en lachte.

'Natuurlijk weet ik het nog, het was in dien nacht, of op dien dag,' en altijd was er een klein herkenningsteeken voor de moeders, dat het wezenlijk hùn nacht, of hùn dag geweest was.

Meestal kwamen de kleintjes in den nacht, in het veilig donker, of tegen den morgen, als de moeder uren lang gestreden had voor haar bezit en juist wou gaan denken. dat ze nu niet langer kòn,

‘Hindert het Mevrouw niet, als de dokter zoo dikwijls bij nacht en ontij weggeroepen wordt?’

‘Neen, neen, dat hindert mij nooit, ik ben blij als ik weet, dat mijn man er bij is, dan gaat het altijd goed.’

Als ze dat zeide, begon het licht zoo sterk te glanzen, dat de moeders haar kinderen dichter tegen zich aandrukten en opeens zich dieper bewust werden van de kostbaarheid van haar bezit.

De mooie, jonge doktersvrouw met haar bleeke wangen en haar oogen als sterren had het gedaan, waardoor, dat wisten ze niet goed, en ze wisten ook niet goed, waarom ze tegelijkertijd zoo sterk moesten denken aan hun mannen die op de fabriek of in het veld aan den arbeid waren. Als ze heenging, keken ze haar na tot aan het einde van de straat en schudden het hoofd over haar bleekheid en haar langzame gaan; het was nog zoo vroeg!

Erica leefde die maanden in het wonder. Een groote, veilige cirkel van liefde scheen zich plotseling om haar heen getrokken te hebben, en ze begreep soms niet, dat zij het zelf was, die in dien cirkel leefde.

‘Ben ik het wezenlijk,’ dacht ze, ‘Ben ik dat, de moeder en het kind, waaromheen zich deze cirkel van liefde heeft getrokken? Of is het enkel de sterkuitglanzende liefde van Wybo in mijn hart?’

Het was een wonder! En dit, wat zij nu ontvangen had, deze groote blijdschap bleek de macht te bezitten om alles in haar omgeving van gedaante te doen veranderen.

Mevrouw Norden, zelfvergeten, was vol rustige zorgzaamheid, en Betty vergat haar verdriet, haar bittere jalouzie voor het heerlijke, dat nu gebeuren ging. Erie kon er nu echt om glimlachen, dat alles zulke vroolijke kleuren aangenomen had, omdat het Wybo gold, Wybo's geluk! Ze was nu immers Wybo's vrouw!

Het leven was feest, niettegenstaande de pijn en de moeite van het zware dragen. Het sprak toch vanzelf, dat het moeilijker werd naarmate de tijd vorderde.

Ze verdroeg alles met blijdschap en streek Wybo's zorgenrimpels glad. 'Ik ben sterk, jongen, dat merk je toch wel,' en ze lachte heimelijk, omdat dit 'jongen' haar ontsnapt was voor het eerst.

In haar hart had ze 't al wel honderdmaal gezegd.

'Foei, zulke rimpels heb je niet als 't andere vrouwen geldt, voor mij mag je ze dus ook niet hebben. Ik weet, dat er gevochten moet worden, maar ik zal dapper zijn; je zult eens zien, hoe flink ik mij kan houden! Vader heeft mij niet voor niet zijn dappere Germaantje genoemd, toen ik nog een kleine spring-in-'t-veld was. Ik blijf Vaders dappere Germaantje, zooals Matthijs, Moeders dappere soldaatje gebleven is.'

Haar vader kwam dikwijls over. Als Erie zijn

teedere bezorgdheid zag, dacht ze: 'Vader en Moeder,' en herinnerde zich duizend kleine dingen, die nu plotseling beteekenis voor haar kregen.

Matthijs en Ida, Harold en Phine, beurt om beurt kwamen ze haar de geschenken van hun liefde brengen in deze dagen van wondervol verwachten.

Het maakte haar klein en deemoedig en onuitsprekelijk blij.

Eind October, begin November... als de dagen grijs en kort werden, dan werd het oude Nordensche huis weer jong. Geen enkele kamer zou meer donker zijn, want overal zou je iets ontdekken van het lichtende geluk, dat bij hen zijn woning had gemaakt.

En in deze groote vreugde zouden ze dan met elkander het Kerstfeest tegemoet gaan.

Het was merkwaardig, zoo dikwijls als haar gedachten, wanneer ze alleen was, verwijlden bij het Kerstfeest. Het scheen plotseling vlak bij gekomen, nu zou ze het kunnen vieren, vandaag en morgen en altijd opnieuw. Er ging haar een licht op; de heerlijkheid van de Moeder en het kind, waarom zich het heele leven samen ging trekken, de eeuwig-schoone geschiedenis, waarop ze zelf met ootmoedige verwondering zat te staren.

Hoe had ze ooit zulk een grooten afstand kunnen voelen tusschen den Man van Smarten en het Kind in de kribbe?

Het sprak vanzelf, dat engelen en herders en wijzen zich om die Moeder en dat Kind schaarden.

De Man van Smarten was niet vreemd aan het Kind in de kribbe en zijn Moeder; zijn leven van liefdevol zich geven lag al besloten in dien cirkel van liefde om zijn kribbe.

Ze dacht in die dagen veel aan haar moeder, aan het onbeschrijfelijk zonnige, en het onbeschrijfelijk lijden. ‘Die de heele wereld tot zijn koninkrijk wil maken, moet veel lijden,’ had Wybo eens van haar gezegd! Zij was onder 't lijden bezweken, maar ze was blijven liefhebben.

Was zij niet werkelijk een van degenen geweest, die den Man van Smarten nagevolgd was? ‘Die de heele wereld tot zijn koninkrijk wil maken,’ dat werd immers ook gezegd van den Man van Smarten.

Het was of de vreemde, donkere figuur uit haar platenbijbel, die ze altijd lief gehad had van klein kind af, al wist ze zelf niet waarom, zijn raadselachtigheid verloor, nu Hij zoo dicht bij het Kind in de Kribbe kwam staan.

De heele wereld tot zijn koninkrijk! en het was of ze de heele wereld zich zag samentrekken om dat kind: herders en wijzen uit het Oosten, koningen, engelen al wat er maar leefde en zong en aanbidden kon, precies zooals de oude Italiaansche meesters, den tijdsafstand vergetend, het op hun geboorteschilderijen uitgebeeld hadden.

‘Nu kan ik eindelijk Kerstfeest vieren,’ dacht ze, ‘met Wybo en ons kindje.’

De vreemde vioolspeler kwam in die dagen geheel op den achtergrond.

Als hij een enkele maal even naar voren trad, schudde ze het hoofd, als tegen een onbekende. Ze had niemand nodig, die een licht droeg achter langs haar leven,

Haar heele woning was vol licht. -

- En wat een zomer werd het!

Elken dag zon, 's nachts af en toe een regenbui en 's morgens weer zon, die een vrolijke schittering lei over de nog vochtige aarde.

Iederen dag wandelden Erica en Betty in het nabije park; ze genoten van de kleurige bloemen en van de kleine vogeltjes, die ze voorzichtig trachtten te naderen om hun vrolijk leventje van schijnbare nietsjes gade te slaan. Zij spraken vertrouwelijk met elkander over de groote, aanstaande gebeurtenis, en Betty begon eens rustig te praten over Matthijs en Ida, zoodat Erie zich verwonderd afvroeg of Wybo zich ook vergist kon hebben en Betty in haar diepste hart altijd wel geweten had, dat het zoo komen moest; haar opwinding bij de verloving van Matthijs was dan niet anders geweest, dan het gewone verzet tegen haar leven van gebondenheid.

Ze kwamen in die dagen zoo dicht bij elkander, dat Erica werkelijk van Mevrouw Norden begon te houden, en zag dat haar leven eigenlijk was als een opgestopte bron.

De steenen behoeften maar weggeruimd te worden om het water met volle kracht te voorschijn te doen springen.

Wondervolle dagen waren het. Ze leefden buiten.

Het tuintje werd overdag in een kamp herschapen. Daar vierden ze hun naaifeesten voor Baby. Ze bleven buiten tot het te koud werd voor Mevrouw Norden, dan kwam Mientje en tooverde met haar rappe bewegingen alles naar binnen. Daar werd dan het feest voortgezet. Als Wybo vrij was kwam hij bij hen zitten en las voor.

Al het babygoedje werd geborgen op een kamertje naast Erie's slaapvertrek, in een wit gelakt kastje met blauwe randjes.

Het kastje raakte heelemaal vol, maar het naaifeest nam nog lang geen einde, want toen kwam de oproep om hulp van de moeders uit het groote buurland, waar de nood door den oorlogsnasleep klom met den dag. Wat hadden ze opeens veel te geven en wat kwam er veel voor den dag uit de kisten en koffers op den zolder van het Nordensche huis, sprookjesachtig veel!

Je zou er het oude, sombere huis om liefkrijgen!

Ook om dat kleine, lichte kamertje, waar naast het wit-gelakte kastje op een goeden dag een babybadje stond, wit geëmailleerd, met blauw afgezet en een rieten wiegje met een prachtig geborduurd overkleed, een geschenk van Matthijs en Ida.

Iederen morgen, vóór Erie naar beneden ging, rustte ze even in dit kamertje. Dan bekeek ze haar schatten en liet haar handen zachtjes gaan over het gladde, glanzende wit, ze hield de plooiën van het wiegekleed breed uit tegen het licht en fluisterde: 'mijn kindje, mijn kindje, wat wordt er toch op je gewacht!

Wie zou er wel het meest naar je verlangen, vader of moeder!

Vind je het niet heerlijk, dat we allemaal even blij zijn met je komst?

Want het leven moet haast wel zonnig worden voor jullie kleintjes als vader en moeder heel sterk naar jullie hebben verlangd. De liefde moet toch bij het begin beginnen! Arme kleintjes, die aan komen kloppen, zonder dat vader en moeder naar jullie hadden uitgezien!

Dan komt jullie wiegje al dadelijk op een schaduwplek te staan, en jullie hebt zooveel zon nodig!

Op een anderen morgen was het: 'Wat hebben we toch véél zon, kleintje! en wat een bloemen! Je heele leventje is een feest van zon en bloemen.

Nu moet je ook een blij kindje worden, dat dapper vecht tegen alles wat het leven donker wil maken!

Je moeder is nog lang niet dapper genoeg, al denkt vadertje dat ook!

Vadertje weet er niets van!' -

Al haar spreken op dat kamertje, alleen, was eigenlijk bidden, blijdschap en kracht verzamelen voor den dag, voor al de dagen, die nog komen moesten, eer de lange reis van negen maanden ten einde was gebracht, en ze eindelijk haar kindje in haar armen zou mogen drukken.

Op een morgen, toen ze wat vermoeid was opgestaan, bleef ze er langer dan gewoonlijk. Er stond een stoel bij het venster, daar zette ze zich op neer en keek in de straat, waar het al leven en

beweging was. Toen voelde ze zich opeens zoo angstig ver van dat alles verwijderd, alsof er niets meer in de wereld was dan zij en het kind.

Ze vouwde de handen in haar schoot en zat lang in gedachten.

Veel hulp had ze nodig vandaag, en ze dacht opeens aan den kleinen Dominé en aan het reislid, het lied van de bergen. Zoo moest zij nu ook leeren uitzien en wachten. Het stil zitten deed haar goed. Toen ze eindelijk opstond, zei ze met een glimlach: ‘We worden nu wel een beetje moe, maar toch niet héél erg, een beetje maar; jij ook, kleintje! Je wordt onrustig, we zijn ook al zoo lang onderweg, laat eens zien, zes. zeven maanden!

Maar we komen nu gauw thuis! Wat zal vader blij zijn, als hij ons ziet!

Ik zie je al, ik heb je al wel honderdmaal gezien in een bloemkelkje, in een vogeltje, in een glinsterenden regendroppeel.’

Den volgenden dag voelde ze zich weer veel beter. Ze keek naar de blauwe randjes en lintjes. ‘Blauw of rose, blauw of rose, wat moet het eigenlijk zijn?’ lachte ze.

‘Wordt je een Wybo, een flinke, sterke Wybo, net zoo goed als Vader,.... of een kleine Rita, zoo mooi,.... zoo mooi,.... als....

Kleintje, kleintje, zoo mooi als moeder is niemand, verbeeld je dat maar niet! maar zooals je komt, is het goed...’

De tijd kortte nu toch op, de bladeren geelden.

Op een morgen had de eerste nachtvorst de daken wit gebleekt.

Toen zat Erie bij het wiegje, ze had de gordijnen teruggeslagen en keek naar het gereedgemaakte bedje met tranen in de oogen.

‘We worden nu erg moe, niet waar kleintje, we moeten ons dapper houden tot het laatste toe. Nog maar een klein eindje, dan zijn we thuis.

Vader mag geen droevige gezichten zien. Hij mag van ons niets dan vreugde hebben. We zullen samen dapper zijn; ik denk, dat je een Wybo bent, want je lijkt zoo groot en zoo sterk... nog maar even... morgen zijn we misschien al thuis -’ maar onderwijl ze het zeide, vielen haar tranen zonder ophouden in het wiegje. Toch, toen ze Wybo's stap hoorde, herstelde ze zich dadelijk. Het was geen verdriet, het was enkel ontroering en vermoeidheid.

Ze kon zich heel gemakkelijk inhouden, als Wybo bij haar was.

Maar hij zag toch ook, hoe sterk ze naar het einde verlangde.

Erie werd dien dag zoo pijnlijk, dat ze moest gaan liggen en rust houden zooveel ze maar kon. Wybo liet een bed voor haar in de tuinkamer zetten. Zelf sliep hij op een rustbed naast haar. Als hij uit moest, kwamen Mevrouw Norden en Betty bij haar zitten, maar ze trokken naar hun kamers, zoodra Wybo weer verscheen.

Vlak bij het einde van den tocht zag ze opeens de zorg opstaan. Wybo rimpelde zijn voorhoofd

niet meer, zoals in 't begin, maar och, ze kende hem zoo goed. Ze voelde opeens weer iets van de oude schuwheid over hem komen, alsof hij zichzelf verweet, dat ze zoo'n moeilijken strijd tegemoet ging. Alsof zij niet graag den prijs wou betalen voor haar kostbaar geschenk.

Ze was jong en krachtig van gestel, ze zou Wybo niet noodeloos pijn doen met klachten.

Op een avond in October lag ze op haar ruststoel en voelde zich buitengewoon pijnlijk en afgemat.

Wybo zat naast haar en hield haar hand in de zijne. Hij kon zijn kommer niet meer verbergen.

‘Ik denk, dat het nu gauw zal gebeuren, Wybo,’ zei ze, ‘je moet niet bezorgd zijn, ik ben heel sterk en ik voel me heel rustig.’

‘Ja jij,...’ barstte hij opeens uit, ‘maar ik...!’

‘Jij moet ook rustig zijn, jongen,’ zei ze, terwijl ze zijn hand tegen haar wang drukte, ‘er is immers geen nood, die we niet samen door zouden kunnen maken? Als jij maar bij me bent, heb ik geen angst! Moet ik, je eigen vrouw dan minder zijn dan al de moeders die je geholpen hebt, en die al rustig worden als ze jou stap maar hooren?’

Hij gaf geen antwoord. Zij zag aan zijn buitengewone bleekheid, dat hij worstelde met een angst, dien hij niet uit kon spreken.

‘Wat heb je toch Wybo?’

‘Zou je het erg vinden, Erie, om naar het ziekenhuis te gaan,’ bracht hij er eindelijk haperend uit, ‘zou je het willen doen om mij gerust te stellen?’

Hij zag, hoe ze even ontstelde.

‘Zie je, we zouden je veel gemakkelijker kunnen helpen, als er eens...’

Ze had zich al weer hersteld. ‘Natuurlijk, jongen, natuurlijk wil ik het, als jij het beter vind. Dat is toch een stuk van mijn vertrouwen in jou.’

‘Mijn lieve, lieve...’

Het ziekenhuis werd dien avond niet meer genoemd; ze zaten hand in hand en spraken elkander moed in als twee kinderen, die langs een donkeren weg moeten gaan en voor elkander hun vrees trachten te verbergen.

Den volgenden morgen vroeg, belde Wybo het ziekenhuis op.

Mevrouw Norden en Betty stonden aan de voordeur, het rijtuig na te zien.

Ze hadden tranen in de oogen. ‘Erie is sterk,’ zei Betty. ‘Ja, maar wat zag Wybo wit,’ zei Mevrouw Norden, toen ze het rijtuig om den hoek zag verdwijnen. Zuchtend ging ze weer naar binnen.

XV.

Misschien nooit meer... Erica ving het woord op; een onvoorzichtige mond liet het glippen op de gang van het ziekenhuis, toen haar gehoor door pijn en spanning tot het uiterste gescherpt was. En plotseling was het voor haar alsof er deuren dichtgingen en blinden gesloten werden.

De dagen, die volgden zag ze voortdurend het oude, Nordensche huis met de schaduw, die er in rondspookte. Hoe kon iemand daar het licht brandende houden!

Ze zag Wybo's gezicht, schuw van zelfverwijt. Waarom al dat zelfverwijt, dat hem van haar verwijderde! Alsof hij haar niet alles was!

Ze zag Mevrouw Norden en Betty zichzelf en Wybo beklagend, over hun te kort aan leven, zonder dat ze de kracht hadden háár te beklagen.

Och, ze behoefde ook niet beklaagd te worden, als ze haar maar 'n beetje wilden liefhebben om haar zelfs wil.

Dat was de vorm, die in haar hart de klacht aannam.

Vroeger had ze zich soms geërgerd over dit gemis aan liefde, bijtijden er om gelachen, in de dagen van haar hoogste geluk had ze zich zoo één met Wybo gevoeld, dat hun liefde voor hem in haar

leven was overgevloed. Nu voelde ze zich weer ver en vreemd van hen.

Met haar snelle intuïtie overzag ze den toestand, en het was of zij ook geen kracht meer had, geen schat om uit te putten zooals vroeger.

O dat vreeselijke thuiskomen met ledige handen! den strijd opnieuw te moeten beginnen, zoo hopeloos onmachtig!

Ze was te ellendig om veel aan Wybo te kunnen denken, aan zijn teleurstelling en aan al de angst, dien hij doorgemaakt moest hebben.

Wel wist Erie, dat ze maar ternauwernood aan den dood ontsnapt was; als in een droom had ze gezichten over zich heengebogen gezien, Vader, Matthijs, Ida, Harold en Phine!

Ze had Wybo lange nachten naast zich geweten, maar haar afgrond was zoo diep geweest, dat ze hen niet had kunnen bereiken, en nog.... nog.... voelde ze zich ver van iedereen, van het leven zelf af.

Het bewustzijn van Wybo's leed kwam pas later, toen hij op een morgen in het ziekenhuis naast haar zat voor het opengeslagen venster. De zon scheen in den kleinen aan alle kanten ingesloten tuin, een enkele herstellende zieke wandelde langzaam de perken rond.

Toen zei Wybo opeens 'Je bent veel beter, lieveling, de pols wordt goed, ik had gedacht je morgen naar Vader te brengen, ik geloof, dat je bij Vader gauwer aan zult sterken dan hier.'

Daar was iets in de klank van zijn stem, waarmee hij ‘Vader’ zei, dat haar schrikkelijk ontroerde. ‘Vader’, Wybo greep zich aan dat woord vast, het was als een noodkreet.

Haar hart begon te bonzen in haar keel, ze drukte haar hoofd tegen zijn schouders, ze zou willen schreien, dat verre, doode gevoel wegschreien om dicht bij hem te zijn, maar ze kón niet.

De deuren waren dichtgevallen en de blinden waren gesloten, maar ze doorvoelde in donker toch zijn nood.

‘Hoe goed van je, hoe goed van je,’ zei ze alleen, en had plotseling zijn schrikkelijk verdriet gezien.

Wybo en het kind, Wybo en klein Keesje, Wybo met al de kindertjes, die hij geholpen had, in de wereld te komen!

Het heele leven was voor hem al getransformeerd alleen in de verwachting van het kind, hun kind. Blij en sterk zou hij geworden zijn, alle ingeboren schuwheid zou hij afgelegd hebben, voor goed. En nu, misschien nooit meer.....’

Ze had wel kunnen schreeuwen van angst voor hem en voor zich zelf.

‘Morgen dus, lieveling,’ zei hij, bij het heengaan, ‘ik zal de zuster waarschuwen.’

En zoo ging ze den daarop volgenden dag in een gemakkelijke ziekenauto naar de Kerkhul.

De rit duurde maar kort. Haar vader stond al naar haar uit te zien; hij hielp haar uit den wagen en langzaam aan zijn arm schreed ze naar binnen.

Wybo was haar al vooruitgelopen. Ze vond hem in de tuinkamer bezig met schikken en herschikken van de kussens van haar rustbed.

Toen hij haar veilig zag liggen, nam hij afscheid. Hij sloeg zijn arm om haar schouders en kuste haar op het voorhoofd, er was een voorzichtige teederheid in zijn aanraking, die haar pijn deed.

Hij legde haar weer terug in de kussens van het rustbed, zoals men de een of andere broze kostbaarheid neerlegt in een foedraal.

Wat zag hij bleek! wat zag hij bleek!... en ze was toch zijn vrouw!

Hij zag er uit als iemand, die zijn wapens neergelegd heeft, als een overwonnen mensch; het was of hij haar door deze daad overgegeven had aan de zorg van haar vader omdat hij gefaald had.

‘O Wybo... Wybo...’ Nu was hij de deur uit. Ze richtte zich op haar elleboog op, en keek hem na. Hij keerde zich nog even om, wuifde met zijn hand... O, die bleeke, droeve glimlach van hem!... O!... O!...’ kreunde ze, en strekte de armen naar hem uit. Ze zag het langzaam zwenken van de auto, den heuvel af,... ‘waarom kon ik bij jou niet genezen! Ben ik dan zoo zwak? Hebben we dan zoo weinig geloof?’

‘Is alles een mislukking?’

Ze liet zich weer neerzakken in de kussens en sloot de oogen, toen haar vader binnenkwam. Hij dacht, dat ze oververmoeid was van de reis en bewoog zich zachtjes door de kamer.

Eindelijk was Erie dit pijnlijke gevoel weer meester. Ze keek op en ontmoette zijn oogen. Hij kwam naar haar toe en boog zich over haar heen.

‘Hoe gaat het, mijn dappere...’

‘Stil, stil, vader,’ zei ze, en trok zijn hoofd naar zich toe en kuste hem.

XVI.

Weg!... vóórdat Erie thuis zou komen van haar lange rustkuur op de Kerkhul.

Wybo heeft er haar den vorigen dag pas gebracht!

Wil hij nu al beginnen met het ontruimen van dat kamertje vol schatten voor het kindje?

Waarom maakt Wybo zooveel haast?

Klein-kindergoedje neemt niet veel plaats en niet veel tijd.

Wat bij klein-kinderleven behoort kan men o zoo gemakkelijk verbergen, dat er geen schemertje meer van te voorschijn komt. Op den zolder van het Nordensche huis is rommel genoeg, oude lakens en lappen en bonte kleedjes, nog lang niet versleten. 'Eén middag, één avond, dan is er niets meer te zien van al dat kleine, witte. Er is ook ruimte genoeg op den grooten zolder. Waarom maakt Wybo toch zooveel haast? Is hij bang, dat hij er niet op tijd mee gereed zal komen?

Mevrouw Norden en Betty vragen het elkander af met bedrukte gezichten.

Iederen avond vragen ze het elkander af, zonder woorden.

Als Wybo niet naar Erica is gegaan, kan men hem boven vinden; ieder vrij oogenblik is hij boven,

bezig met inpakken. Ze mogen hem niet helpen. Niemand mag hem helpen.

Eens toen hij buitengewoon lang wegbleef, is Mevrouw Norden zachtjes de gang overgeslopen, om aan de kamerdeur te luisteren. Eerst heeft ze niets gehoord. Toen opeens een gemompel en daarop lange, harde snikken. Mevrouw Norden heeft den moed niet gehad de kamerdeur te openen. Daarvoor is haar schuwheid tegenover Wybo te groot. Allemaal zijn ze schuw tegenover elkander, die tobbede menschen, door hun gebrek aan zelfvertrouwen, en daarom lijden ze zoo eenzaam.

Mevrouw Norden is toen weer naar beneden gegaan en heeft op Betty's vragenden blik alleen maar het hoofd geschud. Ze is weer stil en bedrukt gaan zitten... breien. Er is altijd wel wat te breien, de groote hulpactie voor het buitenland is in vollen gang. Als Wybo weggeroepen wordt, is er nooit iets aan hem te merken. Dan is hij weer de zorgzame arts, alleen zoo mogelijk wat bleeker nog en wat stiller.

De menschen durven hem niets vragen. Als je ook zoo verlangd hebt, als de dokter. Misschien zijn er niet veel menschen, die zoo naar een kindje verlangd hebben als de dokter.

Mertens, de oude Grootvader schoenmaker uit de Brugstraat, wiens dochter door Dokter Norden geholpen is, bij een moeilijke bevalling, zat, toen hij van het ongeluk hoorde, een langen tijd stil

voor zich heen te kijken. Opeens kwam hij overeind en reikte naar den Bijbel op de plank.

Zijn trillende vingers bladerden naar een hoofdstuk heel in 't begin. Toen ze er aangekomen waren, bleven ze rusten bij een wonderlijken tekst: 'En hij noemde zijnen naam, Noach, zeggende: Deze zal ons troosten over ons werk en over de smart onzer handen, vanwege het aardrijk, dat de Heer vervloekt heeft. "Dat was 't voor den dokter," zeide hij, daar hebt ie naar uitgezien.'

Matthijs en Ida kwamen in die dagen zooveel ze konden. Dikwijls kwam Ida ook alleen en bracht wat vroolijkheid in Mevrouw Norden's en Betty's eenzame dagen. Want Wybo ging zooveel hem mogelijk was naar Erie. Ze zagen hem daardoor weinig en wisten alleen dat hij gruwelijk leed, zonder dat ze hem verlichting konden geven.

Ida bracht altijd wat mee; vroolijke, bonte lappen voor jurkjes, geld, dat ze ingezameld had, allerlei schatten, die ze bij Betty deponeerde.

'Jij hebt het grootste huis,' zei ze vroolijk, 'alle schatten van Egypte breng ik bij jou, dan moet jij, net als onderkoning Jozef, maar zien dat ze in goede handen komen.'

Zoo hield Ida er Betty en Mevrouw Norden bovenop, in den tijd dat Wybo voor 't eerst scheen te vergeten dat hij een zusje had en een moeder, die hem niet konden missen.

XVII.**Bij vader!**

Erica begon zich rustiger en sterker te gevoelen, nadat ze veertien dagen op de Kerkhul geweest was. Ze begon te merken dat er nog een groote reserve was aan krachten, die in haar worstelden om leven, leven zooals ze het vroeger gekend had; het was een pijn en een vreugde tegelijk, zooals elk beter worden meestal zwaarder pijn meebrengt, dan de ziekte zelf, en grooter vreugde dan die men in gezonde dagen smaakt.

Toch was er ook iets dat haar genezing tegenhield; het sterk verlangen naar huis dat streed tegen de zekerheid, die als een stevige deur haar angst achter slot en grendel hield, dat Wybo haar niet naar huis zou halen voordat het kon.

Wybo kwam zoo dikwijls mogelijk overvliegen, korte, kostbare bezoeken waren het; dan trachtte Erie met geweld den angst te dooden. Ze stelde zich voor, dat ze nu, nu met hem mede zou gaan. 'Ik heb maar één woord te zeggen,' dacht ze,...; nu,... om Wybo,...' maar telkens bleef het woord haar in de keel steken.

Met haar vader sprak ze er niet over; hij begreep te goed. Als ze rustig bij elkander zaten, keken ze naar het portret en dan vertelde hij van

haar moeder, hoe hij haar voor 't eerst gezien had, toen ze bij de oude, statige Grootmoeder in het witte huis op de brug logeerde, en met haar naar de kweekerij kwam rijden om bloemen te koopen, verschgesneden bloemen. Hoe eenzaam hij geweest was, na zijn moeders dood, en hoe zij zijn hart verwarmd had door haar eenvoudig meevoelen.

Ze was als de bloemen, als de vogels, als de Lente! als je haar eenmaal zóó dicht bij je gezien had, kon je haar niet meer missen. Hij vertelde van den schilder en hoe die in haar wakker geroepen had het rusteloos zoeken naar onaantastbare blijdschap.

‘Zie je, Erie, door haar groote liefde, nam ze zooveel schaduw in zich op, daarom was het vinden voor haar zoo moeielijk.’

Hij vertelde maar voort, hij werd het nooit moe en Erica begreep alles; haar eigen verlangen, haar afkeer van wat ook maar eenigszins op schaduw geleek; maar tegelijk voelde ze, dat háár leven anders was dan dat van haar moeder, dat ze toch haar eigen antwoord zou moeten vinden.

Vroeg op den eersten Kerstmorgen kwam Wybo met Matthijs en Ida. Hun gezichten waren rood van de ochtendfrischheid, de eerste sneeuw was in dien nacht gevallen, licht en zacht lag de tuin overspreid, de denneboomen droegen lange, witte baarden, de heele wereld was wit. Daarover ging de winterzon op.

De klokken begonnen te luiden, de tuindeuren werden wijd opengezet, Matthijs Brand trok met

zijn twee vroolijke feestgangers naar de kerk.

Erica was nu zoover dat ze in den tuin wat op en neer kon wandelen. Aan Wybo's arm volgde ze de drie tot aan het ijzeren hekje in den kerkhofmuur, toen sloegen ze een van de boschpaadjes in. De zon schoot glanzende lichtstrepen over het blauw-blanke van de sneeuw, de meesjes kwetterden, het was er mild als op een laatsten winterdag, als de Lente eigenlijk al in aantocht is. Ze konden het zingen in de kerk hooren, af en toe drong zelfs de stem galm van den Dominé tot hen door. Door een van de vensters konden ze zijn gezicht op den preekstoel zien.

Ze keken er naar en luisterden af en toe en lachten en deden opgewekt voor elkaar, maar beiden dachten ze aan hetzelfde.

‘Is dit nu Kerstfeest-vieren?’ vroeg Erie zich aldoor wanhopig af. Dan moest je toch blij kunnen zijn met de blijden, met de engelen en de herders en de wijzen, met het leven, dat zich in vreugde samen ging trekken om de moeder en het kind.

Feestvieren was blij zijn en waar was hun blijdschap? Erica had gedacht bij de kribbe te staan met Wybo en haar kindje...het kindje was weg.

Wybo stond wel naast haar, maar in de eenzaamheid van zijn eigen verdriet dat ze doorvoelen kon, zonder de kracht te hebben hem te troosten.

Hij was opeens weer de veel oudere man, die ze niet kon naderen.

‘Ik heb u niets te brengen, klein kindje,’ dacht

ze aldoor, 'wat zou ik u kunnen geven! Ik had u mijn blijdschap willen brengen, mijn leed kan ik toch niet in Uw teere handjes leggen?

Dat kan men leggen in de handen van den Man van Smarten. Als Gij dezelfde zijt, dan zou ik het nu moeten kunnen doen, maar Gij ontglipt me telkens als ik meen, iets van U te zien.'

En naast haar stond Wybo, even arm en even eenzaam.

Ze martelde zich af met vragen, hoe het toch zoo geworden kon zijn. Ik heb je toch zoo lief! Ik heb je toch mijn heele hart gegeven, en ik heb jouw heele hart ontvangen!

Waar ligt het aan?

Ben ik te bang voor de schaduw?

Maar als ze er over peinsde om dit duistere te aanvaarden, als behoorend bij haar leven, vluchtte ze verschrikt terug.

'Neen Wybo, het behoort niet bij jou en niet bij mij, bij niemand, we behooren in de zon.'

Ze zei het, plotseling, hardop met een hevigheid die hem deed ontstellen.

Dat had Erie ook gezegd op den dag van hun verloving, maar toen klonk het anders, o, heel anders!

Toen had zij hem bij de hand genomen en op een open plekje gebracht, in de volle zon. Licht en warmte en veiligheid, opeens!

O, hoe veilig had hij zich toen gevoeld met haar!

Nu zei ze het weer, maar het was een klacht en een verweer tegelijk, en hij kon haar niet bij de

hand nemen en in het licht brengen. Hij voelde het trillen van haar hand op zijn arm.

‘Kom, mijn lieveling,’ zei hij en voerde haar zachtjes naar binnen.

‘Het is nu genoeg; terwijl jij rust zal ik koffie zetten; dat kan ik immers zoo goed!’

Ze glimlachte en stak hem haar beide handen toe.

‘We hebben elkaar,’ zei ze met bevende lippen.

‘Ja, we hebben elkaar meer dan ooit,’ zei hij.

Toen het laatste zingen uit de kerk overklonk, had Erie zich weer zoover hersteld, dat ze in de open tuindeur kon staan en met een vroolijk gezicht de kerkgangers thuis wachten.

Daar brak de kerkdeur open.

Ze zag een paar mannen naar buiten komen, toen de dominé's vrouw, en achter haar, Vader. Ze praatten nog even met elkander...over haar natuurlijk,... toen zag ze ook Matthijs en Ida.

Daar komen ze het paadje tusschen de grafzerken langs en het trapje af. Daar stormt Matthijs den tuin door.

‘Alles behalve plechtig gestemd lijkt Matthijs,’ dat roept ze lachend terug in de kamer, waar Wybo nog met zijn koffie bezig is.

Daar heeft Matthijs Erie al met zijn gewone onstuimigheid omhelsd.

‘Wat zie jij er fleurig uit,’ roept hij verheugd, ‘nu zie ik pas, hoeveel je gewonnen hebt!’

‘Ik heb ook veel gewonnen,’ verzekert ze, en terwijl ze 't zegt, voelt ze, hoe dichtbij en hoe veraf

ze nog is. Ze mist alleen nog maar de blijdschap, dat laatste, eerste, eenige noodige om te kunnen leven.

‘Blijf toch, Mat,’ dacht ze, heel dien vroolijken Kerstdag, ‘kan je niet blijven? We begrepen elkaar altijd zoo goed! Hoe heb jij jouw nieuwen weg zoo klaar gevonden?

Of wat praat ik van ‘nieuwe’ weg, het is je levensweg. Al wat je daarop ontmoet, was er al, lag al besloten in je wezen.

Daarom ken je geen vrees, van wat komen kan.

Mijn angst ontspringt uit mijn gevoel van gebrokenheid.

Waarom praat ik aldoor, zonder het te willen, over mijn ‘vroeger’ leven, alsof de lijn niet doorloopt?

Wat beteekent dat? Waar heb ik gefaald?’...

Toen Matthijs dien avond vertrok, was zijn heengaan als een afscheid voor lang. Erica wist, dat ze hem niet terug zou zien vóór ze thuis was, en thuis leek nog ver, zou ver blijven, zoolang ze een breuk voelde tusschen ‘vroeger’ en ‘nu’.

Ze leek een schip, dat averij bekomen heeft in den storm en nu op de werf ligt om gekalefaterd te worden. Strak zou het schip van stapel moeten loopen voor de groote reis, en ze was niet klaar. Hoe moest ze ooit weer klaar worden? met dit gevoel van vervreemding en van verlangen tegelijk?

Den tweeden Kerstdag kwam Erie laat beneden. Het was doodstil in huis. Wybo had ook moeten

vertrekken; er waren te veel ernstige zieken. Haar vader was weer naar de kerk, hij zat er zoo gaarne in zijn rustige bankhoekje en hij hield zooveel van den kleinen Dominé, daarom had ze hem verzocht toch vooral niet op haar te wachten, ze was blij, dat ze een poos alleen kon zijn. Nog nooit hadden het verlangen en de twijfel zoo heftig met elkander gestreden, ze had geen oogenblik kunnen slapen, dien nacht. Verdrietig ging ze de tuinkamer binnen.

Pit-tah lag voor het haardvuur op de grijze vacht met den kop op de voorpooten het lijf lang gestrekt. De vlammen wierpen een gouden schijn over zijn glanzenden, bruinen rug.

Ze liet zich naast hem neerglijden. Pit-tah hief den kop omhoog en keek haar oplettend aan. Als hij zijn geknakte ooren op had kunnen steken, zou hij het nu zeker doen, want hij luisterde.

Hij luisterde ook met zijn verstandige, bruine oogen en liet af en toe een zacht, ronkend geluid van zaligheid hooren, omdat hij het vrouwtje zoo goed begreep.

Hij merkt wel dat het vrouwtje verdriet heeft.

‘Pit-tah,’ zegt Erie eindelijk, terwijl ze hem over den opgeheven kop streelt, ‘je kunt niet helpen, dat je leelijk bent, je ooren zijn dubbel gevouwen en je staart heeft een krul, die er niet in hoort, maar verstandig ben je, het vrouwtje houdt evenveel van je, alsof je het mooiste hondje van de wereld was.’

Pit-tah ging rechtop zitten, hij lei een poot op haar arm en knipte met de oogen.

‘Maar je kunt niet met het vrouwtje mee, als ze weer teruggaat, je moet hier blijven en op den baas passen.’

‘Het vrouwtje zou je zoo vreeselijk graag meenemen!’ .... en aldoor, terwijl ze aan 't praten was, liepen haar de tranen over de wangen, zonder dat ze 't wist.

Eerst toen ze haar vaders voetstap op het grint hoorde, bemerkte ze het, en veegde ze haastig weg.

Haar vader schrok even, toen hij haar naast Pit-tah op den grond zag, maar ze lachte hem toe. ‘Even lui als Pit-tah, vader, hebt u iets moois gehoord, van morgen?’

Hij knikte afgetrokken, hij had toch iets gezien van haar verdriet, dat ze zoo dapper poogde te verbergen.

Ze zag zijn gezicht opeens zóo oud en zoo moe, dat ze er van schrok. Zoo kon het niet langer. Vader was gewend buiten te leven! hij liet zich door haar zwakke toestand binden, en dat terwijl er zooveel zon was, prachtige winterzon over de besneeuwde velden!

‘Vader, vanmiddag blijf ik baas in huis en u gaat op uw oude wandeling, ik geniet al als ik er aan denk!’

Matthijs Brand keek haar onderzoekend aan. ‘Ik dacht....’ aarzelde hij. ‘U dacht verkeerd.... wezenlijk vadertje, nu is het beter, dat u langzamerhand weer gaat doen, alsof ik er niet ben. ‘Dokter Wybo zou het ook zeggen,’ voegde ze er lachend

aan toe, 'ik ken Dokter Wybo....' 'Ja, ja,' gaf hij vroolijk gelijk.

Ze zag, hoe zijn gezicht opklaarde, en liet hem dien middag gaan in groote ontroering. Als een kind was Vader, zoo mooi als een kind, zoo eenvoudig en zoo goed!

Geen wonder, dat moeder.... ze stond voor het portret met de lichtende oogen, toen de Dominé een bezoek kwam brengen. Hij draaide ietwat verlegen zijn hoed in zijn handen, toen hij zag, dat Matthijs Brand er niet was, en vroeg naar haar gezondheid. Ze maakte zich zoo kort en afwijzend van het antwoord af, dat hij verlegen zweeg. Toen begon ze zelf wat te praten over 't weer en over 't mooie sneeuwland onder de hooge, zonnige lucht van vandaag.

Hij luisterde, knikte af en toe en aldoor, terwijl ze sprak, was het of in hem zelf gedachten zich bewogen, die met haar woorden niets te maken hadden.

Ze keek in zijn oogen als door twee vensters, waarachter in ongestoorde opeenvolging de gedachten voorttrokken.

Het interesseerde haar, maar ergerde haar meteen, zoodat ze opeens zweeg en hem zoo bewust maakte van zijn afwezigheid, dat het felle rood van verlegenheid over zijn voorhoofd joeg.

Nu vestigden zijn oogen zich strak op haar, vlak bij was hij nu en toch opeens heel ver af. Ze verweet zich onmiddellijk haar kleinzielige ergernis,

zoo kleinzielig was ze in den laatsten tijd geworden.

De vensters hadden zich opeens gesloten, ze moesten weer open, al zou hij haar dan ook geen enkele maal meer aanzien.

Door deze kleinzieligheid zou een arm mensch een rijke arm maken, tot zijn eigen armoede neerdringen, als dat kon.

Ze moest hem helpen en in eerlijken deemoed vond ze opeens het rechte woord. 'Matthijs....'

.... Matthijs en de Dominé stonden dicht bij elkander.

'U weet, dat mijn broer Matthijs hier geweest is,' begon ze dapper, 'hij was gisterenmorgen in de kerk.'

Ze zag het gezicht van den Dominé opklaren, de vensters gingen open, hij stond er zelf voor, en sprak tegen haar.

'Ik zag hem,' zei hij, 'wat een stralende verschijning!'

'Weet u van zijn besluit om uit den dienst te gaan?'

'Ja, hij heeft het mij zelf verteld. Wat zegt de dokter er van?'

'Interesseert u dat zoo,' lachte ze nieuwsgierig, 'ik had eerder verwacht, dat u vragen zou: wat zegt zijn vader er van, of zijn zuster?'

'Neen, de dokter,' hield hij rustig vol.

Mijn man is het heelemaal met Matthijs eens, maar daarom lang niet met alle dienstweigeraars, ik bedoel natuurlijk de principieele, de andere tellen

niet mee. Wybo zegt, dat misschien alleen zij, die uit liefde voor het recht het zwaard in de hand zouden durven nemen, ook gerechtigd zijn het zwaard neer te leggen,..... uit liefde.

....Misschien ....' zegt Wybo altijd voorzichtig, en terwijl ze het zeide, begon ze helder op te lachen om den trek van verbazing op het gezicht van den Dominé.

'Wat denkt u?'

'Ik denk, dat de dokter gelijk heeft.'

'Hebt u gediend?'

'Neen, u weet, vroeger, studenten in theologie.... het was niet eerlijk en niet goed ook. Als ze hadden moeten dienen, zouden misschien veel predikanten anders zijn gaan preeken.'

'Tegen den oorlog?' vroeg ze haastig.

'Ja, maar in de eerste plaats vóór het recht, dat is hetzelfde als voor de liefde.'

'Precies hetzelfde?'

'Ja, precies hetzelfde.'

'Dus u zoudt ook dienstweigeraar zijn?'

'Ja, als ik voelde dat ik mocht, als ik zoover was als uw man zegt. Kent u de psalmen?'

'Kennen, dat durf ik niet zeggen, ik heb ze samen met mijn man gelezen. U houdt er veel van?'

'Waarom denkt u dat?'

'Om het lied van de bergen.'

Er toog een donkerrood over zijn gezicht. Ze had bijna berouw van haar vrijmoedigheid,.... 'en

omdat u vroeg, of ik de psalmen kende,' voegde ze er haastig aan toe.

'Ik dacht aan enkele verschrikkelijke uitspraken in de psalmen, en toch acht ik het levensgevaarlijk aan de liefde te raken van de mensen, die ze schreven, alsof iedere principieele dienstweigeraar hen vooruit zou zijn in liefde.

Denk aan het lied van Mozes; Zingt den Heer, want Hij is hoog verheven, het paard met zijnen ruiters stortte hij in de zee. En toch werd hij de zachtmoedigste man van de wereld genoemd, hij zou willen omkomen in God-verlatenheid als hij daarmee zijn volk kon redden.

Ik vind het op zijn zachtst gezegd angstig, als jonge mannen, wier liefde nog nooit is op proef gesteld, een held als Mozes van achterlijkheid in de liefde zouden beschuldigen.

Die kan haten uit liefde, die kan branden van liefde, die mag het zwaard neerleggen, die is er aan toe, die is voorbij het zwaard gekomen, die heeft iets ontvangen van de heilige liefdekracht van Christus, die heeft het zwaard niet meer nodig om het kwaad te keeren.

Wat daar vóór staat heeft geen liefdekracht. En gekeerd moet het kwaad toch worden, men mag het geen ruimte geven in de wereld.

Die daar nog niet aan toe is, maar het kwaad laat voortwoekeren op grond van een woord van Jezus, dat hij daarvoor meent te mogen gebruiken loopt gevaar een leugen in zijn leven te brengen,

de leugen van zich te verbeelden een liefdemensch te zijn, zonder dat in hem nog ooit de liefde voor wat recht en goed is, als een vuur heeft gebrand.

Voorbij het eerlijke zwaard, staat de eerlijke dienstweigeraar, niet er vóór.

Daarom kon Christus, die het zwaard voorbij was, het geloof van den hoofdman over honderd aanvaarden, als liefdekracht, waardoor het wonder van genezing kon plaats vinden.

Eigenlijk hebben we maar één ding te vragen:

Is iemand een liefdemensch, ja, of neen! Of iemand de haat tegen het kwade zijn hart heeft voelen doorscheuren, of iemand den dood zou kunnen kiezen boven het kwaad!..., En .... ik denk, dat ik dienstweigeraar zou mogen zijn,....' stamelde hij.

Toen stilte, een lange stilte.

Erie had het zelfde gevoel, dat ze als kind had op den avond voor Paschen, met vader en moeder en de jongens om een reuzenpaaschvuur.

Hoog, hooger stegen de vlammen, ze stond er bij te jubelen, de heele omtrek werd er door verlicht.

Opeens doofde het .... opeens allemaal in donker! Maar dat hinderde nooit, je ging toch blij naar huis.

Het Paaschvuur kon natuurlijk niet eeuwig blijven branden, maar de vreugde ging mee naar huis.

Nu ook was even de heele omtrek verlicht geweest.

De Dominé werd ónrustig toen ze niets meer zei en stond verlegen op.

'Wat is dat nu voor een bezoek! Ik vergat, dat u ziek geweest bent, of pas hersteld,'

verbeterde hij onhandig, 'neem me niet kwalijk.'

'Maar ik vond het juist heerlijk,' verzekerde ze, 'ik wou alleen, dat Vader en Wybo en Matthijs er bij geweest waren, want weet u, wat zoo eigenaardig is? Ik ben zeker, dat Mat zuiver staat, maar van deze redeneering weet hij toch niets! Hij redeneert nooit, hij volgt alleen zijn intuïtie.'

'Uw broer kan wel door zijn geslacht van eerlijke strijders voorbij het zwaard gekomen zijn. Dan breekt hij de lijn niet af, hij zet haar voort. Hij behoeft zijn voorgeslacht niet te verloochenen, hij kan hen liefhebben en eerbiedigen.'

'Ja, ja, natuurlijk, zoo kan ik het aanvaarden, daar ben ik blij om.'

Hij reikte haar de hand en ging heen met lichtende oogen.

Toen hij weg was, deed Erie de tuindeuren open; heerlijk, heerlijk was het geweest. Door een opening in de beukenhaag kon je een tipje zien van de blauwe verten. Hendrik was op zijn landje bezig, altijd kon je hem op zijn landje vinden.

Het leven arbeidde altijd voort; je voelde Gods winden waaien over je hoofd, over je handen, heerlijk! heerlijk! iets van de oude heerlijkheid!

Natuurlijk was hier geen plaats voor armzalige tobberijen, het leven was te mooi! De wind woei ze weg in de oneindige ruimte; binnen hooge stadsmuren bleven ze gevangen.... Maar als je daar nu wonen moest, en als er een kamertje was met een ledige wieg.... ze schrok hevig, van dezen

snellen terugkeer, na de vreugde van het hoogopvlammende Paaschvuur, tot de oude, armoedige gedachten. Waar waren al haar schatten toch gebleven?

Hoe was ze vroeger zoo met uitgestrekte handen door het leven gegaan? Want dat was hetzelfde. Je moest toch een zekeren rijkdom hebben, om je er van bewust te kunnen worden, dat er nog oneindig grooter heerlijkheid te vinden is!

Ze had Wybo toch!

In wien datzelfde vuur brandde!

Neen, neen, haar leven mocht niet verschrompelen. Met Wybo kon het niet verschrompelen, al zou ze ook in een gevangenis moeten leven.

XVIII.

Zooveel ruimte had haar toch het bezoek van den Dominé gemaakt, en zoo krachtig had ze de frissche wind door haar levenstuin voelen waaien, dat ze eindelijk wat dieper kon gaan ademhalen en merkte hoe sneller haar krachten nu begonnen toe te nemen.

Ze had haar wandelingen nog nooit verder uitgestrekt dan tot even voorbij de pastorie, nu waagde ze zich verder, tot daar waar de weg den heuvel op begon te klimmen, tot ze er eindelijk bovenop was, en over de groenende winterakkers der boerderijen kon zien, met hun bronzen daken in een grooten, halven kring in de laagte om het, als een vloedgolf opgestuwde land. Toen ze dat voor de eerste maal gedaan had, kwam de moeder van den Dominé naar buiten en wenschte haar geluk. Zoo had ze haar dus gevolgd en met haar meegeleefd, zonder dat Erie het bemerkte had. Het ging nu snel vooruit, en ook haar gedachten begonnen zich te bewegen .... naar huis toe.... toch altijd nog met angst.

Ze maakte er zichzelf een hevig verwijt van, ze durfde het noch aan haar vader noch aan Wybo bekennen, als hij haar zoo vragend hoopvol aanzag, Dan kon ze hem alleen maar toeknikken en zeggen:

Het komt terecht, het komt heelemaal terecht, dat heb je toch ook altijd gezegd!' ....

En eindelijk, op den laatste Januaridag, toen hij haar terug zag komen van haar wandeling den heuvel af, durfde hij het zeggen: 'Nu, Erie, nu kan het.... ik zou zeggen, de volgende week.'

'De volgende week,' herhaalde ze, en sloeg haar armen om zijn hals, opdat hij haar gezicht niet zou zien.

Want ze verlangde.... o, hoe verlangde ze, om weer bij hem te zijn, en hoe streed de twijfel tegen dat verlangen!

Toch, het feestelijk gevoel behield de overhand, dien dag en de daarop volgende dagen.

Harold en Phine kwamen vóór haar vertrek nog eens over om haar beterschap te vieren. Ze brachten klein Keesje mee.

Erie bleef lang met Phine boven op haar kamer, terwijl Harold met zijn vader de voorjaarsplannen van de oude kweekerij besprak en Keesje bij Barta en Hendrik rondsprong.

Erie en Phine spraken over het doode kindje en hielden elkanders handen vast. Het was voor 't eerst, dat Erie zich zoo rustig uitte. Het kwam door Phine's veranderde houding tegenover haar; voor Phine was ze nu toch de moeder, al had ze haar kindje niet.

'Je begrijpt het zoo goed,' zei Erie.

'Ja, ik begrijp het volkomen, ik weet ook, wat het voor Harold was; hij liet nooit iets blijken, maar ik wist het toch. Gelukkig, dat we Keesje hadden!'

‘Ja, gelukkig dat je Keesje had... Zie, als ik terugkom, dan vind ik alleen het wiegie, en alles wat er bij behoort, alles van mijn kindje...’

‘En dan moet alles weggeborgen; maar Erie, je zult zien, dat je dan de kracht hebt, om het te doen.’

Erie bleef een poosje zwijgend voor zich uitzien. ‘Weet je, Phine, het wordt, weggeborgen, dat voel ik, niet begraven! Het is bewaren en blijven leven. Eerlijk bewaren, en eerlijk blijven leven. Ik zou nooit kunnen begraven, jij?’

‘Ik ook niet.’

‘Hoe wonderlijk, dat we elkaar nu toch zoo goed begrijpen.’

Hand in hand bleven ze zitten, tot Harold hen riep.

Toen ze binnen kwamen, was het, of ze hand aan hand gingen. Er kwam een glans van sterke verheuging op Harold's gezicht. Hij zei eerst niets,.. toen opeens, ‘weet je wat, Phine, we laten Keesje nog een paar dagen hier, één dag is toch wat al te kort!’

Toen Harold en Phine heengingen, had Erie hetzelfde gevoel als bij het vertrek van Matthijs en Ida. Zij nam afscheid van hen voor langen tijd, tot na haar keer naar huis de volgende week; want ze voelde zich nòg ver.

‘O Wybo,... waarom is de weg naar huis zoo lang geworden? waarom trilt en siddert alles in me, alsof mijn schip nu van stapel gaat lopen, en de laatste stutten weggenomen worden?’

Ben ik dan niet klaar voor de vaart?’

Als Keesje er niet geweest was in die dagen! Keesje, die haar den ganschen dag naliep! Ze moest spoortreintje met hem spelen, tot in 't oneindige, want van buitenzij was geen sprake, het winterde te fel.

Conducteur en wisselwachter en machinist, van alles tegelijk was Keesje, en zij moest geduldig in den trein zitten, den heelen dag reizen van het rozenhuis aan het kanaal, naar het huis van Grootvader op de Kerkhul, en van de Kerkhul naar het huis van Oom Wybo in de Helmerstraat. Ze knipte spoorkaartjes voor hem van oude briefkaarten en betaalde met pepernoten; Pit-tah reisde natuurlijk ook mee.

Tusschenbeide vloog hij luid-blaffend van zijn zitplaats, omdat de kleine conducteur zoo hard op zijn fluitje blies, dat Pit-tah wel denken moest dat het signaal op onveilig stond.

Grootvader moest af en toe ook instappen en eindelijk werden zelfs Barta en Hendrik geroepen omdat de trein niet vol genoeg was naar Keesjes zin.

O, o! als Keesje er niet geweest was! Hij commandeerde het heele huis, en maakte de laatste dagen licht.

Zijn bedje stond naast dat van tante Erie net als vroeger, en iederen morgen wekte hij haar met zijn grappige verzinsels.

Den laatsten morgen vóór hij naar huis ging, had hij een schoen van tante Erie met een langen veter vastgeknoopt aan een ouden wandelstok van Groot-

vader, dien hij in een hoek achter een gordijn gevonden had.

Daarmede stapte hij triomfantelijk op zijn roode, wollen pantoffeltjes in zijn hansopje de kamer rond.

‘Keesje, het is veel te koud,’ riep tante Erie uit haar bed!

‘Neen, maar tante Erie, ik heb een visch gevangen! ik heb een visch gevangen!’

Tante Erie was te slaperig om te koopen.

‘Je bent ook zoo vroeg, koopman!’

Het alleen-spelen begon Keesje te vervelen. Hij werkte den veter uit de schoen, klauterde in zijn bedje en stak den hengelstok over den rand in tante Erie's bed. De kleverige veter kriebelde haar over 't gezicht.

‘Nu zal ik jou eens uit je bed hengelen, tante Erie.

‘Och... moet het heusch? maar Oom Wybo wil niet hebben, dat ik zoo vroeg opsta.’

Keesje keek ietwat verbijsterd de kamer rond.

‘Oom Wybo is er niet eens!’

‘Ja maar Oom Wybo heeft het toch gezegd!’

‘Ga je morgen weer terug naar Oom Wybo?’

‘Misschien morgen, misschien overmorgen, als Oom Wybo tijd heeft me te komen halen.’

‘Zal ik je bij Oom Wybo brengen, tante Erie?’

Maar toen sprong tante Erie op, en liet klein Keesje in haar bed duikelen en knuffelde hem tot hij 't uitschaterde van pret. ‘Ik zal jou thuisbrengen, schelmpje, moeder heeft al twee keer geschreven, dat ze zoo naar haar Keesje verlangde.’

‘Ik heb je toch lekker uit het bed gehengeld,’ zei Keesje voldaan, en toen begonnen ze samen te wedijveren, wie 't eerste klaar zou zijn.

‘Jij kan lekker niet zoo gauw als moeder,’ critiseerde Keesje.

‘Ja maar, moeder is ook zoo vlug,’ prees Erie.

‘Moeder heeft zoo'n groote kam,’ triomfeerde Keesje, ‘die heb jij lekker niet!’

‘Neen, natuurlijk niet, maar moeder is ook ‘moeder.’

‘Gaan we straks, tante Erie?’

Keesje was opèens met zijn hartje thuis. Nu gauw, gauw! vóór het verlangen het plezier de deur uitjaagt.

‘Natuurlijk gaan we straks! eerst een lekkere boterham eten met Grootvader, en dan Barta en Hendrik goedendag zeggen...’

‘En dan Pit-tah,’ voltooide Keesje, ‘en dan in den trein!... Tuut! Ik heb nog een spoorkaartje, tante Erie.’

‘Goed vent! wat maken we hard voort!’

‘Ja we maken erg hard voort, Moeder is al zóó lang alleen!’

...‘Zou het niet te vermoeiend voor je zijn,’ vroeg Matthijs Brand bezorgd. Zijn Erie zag zoo bleek, en haar oogen hadden een ongewonen glans.

‘Neen vader, neen, laat me maar, ik moet mijn krachten toch ééns beproeven!’

Zoo ging ze met hem heen. ‘Dag Keesje’... Heel de korte treinreis heen en terug, herhaalde ze het; Dag Keesje! dag mijn klein manneke!’... als ik weer thuis ben..., maar nu kromp de afstand

toch wezenlijk in, Keesje bleef dichtbij, ze voelde hoe haar schip langzaam vlot raakte, nu ze dit gewaagd had.... vader... de laatste stut, nog even,... dan ging het in de groote vaart... 'Dag Keesje!'

XIX.

Wybo kwam Erie halen op een koudenstormdag in Februari.

Geen spoor van Lente nog, maar Erie zat met haar vader in de tuinkamer voor het venster! samen amuseerden ze zich met het kijken naar een lijster, die het grasveldje met den taxis als arbeidsveld gekozen had.

Hij schoffelde wat door het verwaaide bonte blad, en rukte doode takjes op zij. Tusschenbeide kwam er een felle windvlaag, die al zijn pluimen opblies. Dan wachtte hij even, om, zoodra het weer rustig werd, met wilden ijver voort te werken. De musschen joeg hij weg als er iemand voorbij kwam, trok hij den vleugel aan den wegkant in, als een bang mensch, dat zich klein probeert te maken om niet gezien te worden; hij boog den kop op zij en wachtte tot het gevaar voorbij was.

Soms tripte hij opeens naar den taxis en keek aandachtig omhoog. Plots,... na een, twee vergeefsche sprongetjes, had hij een laatste karmozijnroode napje in zijn snavel, en draafde er een eindje mee weg, alsof hij het geroofd had.

Nu kwam er een hond het open tuinhek binnenvliegen.

Wip, vloog de lijster naar den overkant van den

weg op een boom en loerde verlangend naar zijn kostbaar werkterrein, tot opeens een geweldige stormvlaag hem van zijn wachtpost afblies, ze konden niet zien, waar heen.

Terwijl ze nog aandachtig zochten, in de boomen aan den overkant, kwam Wybo den heuvel op. Matthijs Brand ging vlug de kamer uit, Erie trok zich iets terug. Ze wist zelf niet, waarom ze dat deed, ze gaf ze er zich op dat oogenblik geen rekenschap van, maar ze zag hem het hek binnenkomen, met zijn gespannen blik, zijn doktersblik alsof hij door de muren heen wilde zien.

En toen hij naderkwam, lag de schaduw van den ouden twijfel over zijn gezicht; tegelijkertijd wist ze, dat haar terugtrekken onbewuste angst geweest was voor dien twijfel. Ze drukte de handen tegen haar borst, en voelde zich opeens nog zwak. Even te voren had ze zich nog sterk gevoeld.

In Wybo was de schaduw ook! ze zag het duidelijk. En hij wist niet, dat ze hem zag. Grauw was zijn gezicht, van twijfel aan zichzelf en aan het leven.

Ze zag de schaduw oprijzen zooals nooit te voren, hoog en donker, en zich uitbreiden over haar leven, zooals de schaduw van den schilder zich over haar moeders leven uitgebreid had.

Ze werd ijskoud, wilde vluchten, omdat ze hem bespied had, hem een geheim ontfutseld had, waarvan hij de smart uit liefde voor haar zoo dapper trachtte te overwinnen, maar ze voelde zich ver-

lamd, omdat de schaduw, omdat Wybo daar stond om haar in den strijd te betrekken, terwijl ze nog niet kon. Het ‘misschien nooit meer...’ stond tusschen hen, Het kind had Wybo kunnen bevrijden, zij had er de kracht niet toe, en ze bemerkte met diepe ontsteltenis, dat ze nog even ver was als in het begin.

Daar was Wybo's voetstap in de gang; hij deed de deur open, ze zag het plotseling licht worden van zijn oogen... en het even plotseling terugkomen van de schaduw, ze had geen tijd gehad om zich te herstellen.

Wybo bleef staan.

Waarom kwam hij niet naar haar toe.

Waarom die wanhopige aarzeling?

Zag hij dan niet, dat ze niet kon, dat ze van iets geschrokken was?

De schaduw werd uiterste pijn op zijn gezicht.

‘Hoe gaat het?’ vroeg hij, en kwam naar haar toe, ‘ik had gehoopt, dat je nu mee naar huis zou kunnen gaan, je zag er laatst zoo goed uit,... nu weer minder...’

Toen drong ze met geweld de stijfheid weg uit haar leden en sloeg haar armen om zijn hals. ‘Het is maar een oogenblik van zwakte, Wybo, dat begrijp je toch wel. Ik ben natuurlijk nog niet heelemaal de oude, de schok was zoo groot. Je hebt immers zelf gezegd, dat ik wel een half jaar zou moeten rusten.’

‘Maar kan het dan wel,’ drong hij angstig, ‘ik

heb zoo naar je verlangd, je weet niet, wat het huis is zonder jou, je weet niet, hoeveel zon jij er inbrengt.'

'Doe ik wezenlijk? ik dacht dat,...

Maar je doet het vanzelf, och lieveling, geloof me toch!

Nu had ze zich heelemaal hersteld.

Haar liefde voor Wybo hielp haar den angst voor een oogenblik te verdrijven. Hij mocht er niet onder lijden, ze was dan toch het lichtplekje voor hem, dat grooter en glanzender moest worden, tot het heele huis er vol van werd. Misschien moest ze ook niet meer tegen de schaduw strijden, misschien moest ze alleen maar trachten weer heelemaal zichzelf te worden, hoe langer hoe meer zichzelf, zooals ze vroeger geweest was, maar dan beter en sterker.

'Schaduw' was toch maar een woord voor het leven, dat zich donker gestaltte voor haar in dat kille huis.

Misschien konden ze wel eens een zonniger plekje vinden!

'Als ik maar weer worden kan, zooals vroeger,' dacht ze, 'ik herken mij zelf niet meer. Als ze mij maar niet sparen! als ik maar strijden mag om mijzelf terug te vinden!'

En aldoor, terwijl ze Wybo naast zich had, dien avond en dien nacht, was het als een gebed in haar: als ik maar strijden mag!

Als een onuitgesproken smeeking aan Wybo:

Laat mij toch strijden, laat mij toch weer heelemaal mij zelf worden! Ik kan het niet hardop zeggen. Wybo, het zou je verontrusten, je zou denken, dat het dan niet goed zou gaan met Moeder en Betty!

Ik zal niet meer strijden tegen hèn, maar ik zal worstelen voor mijzelf.

Als ik dat mag, kan ik liefhebben, anders zou ik gaan haten!

Als je het maar aandurft, als ik het maar zoo hardop tegen je zeggen kon, als ik het nu in mijn hart tegen je zeg.

Ze bad bijna, dat hij het zou hooren.

Ze bad, dat God het hem zou laten hooren.

Ze bad wanhopig, het was levensvoorwaarde.

Misschien, ja zeker had ze verkeerd gestreden.

Ze wist nu immers zelf wat zwakte was en weifeling.

Heb maar vertrouwen, Wybo!

Wybo sliep rustig naast haar. Ze bad tot aan den morgen. Ze zag in de schemering zijn gezicht, het was zoo innig en goed als van een kind, en ze verbeelde zich dat hij alles gehoord moest hebben in zijn slaap, haar gansche gebed. -

- Het uur van vertrek naderde. Wybo was boven op Erie's kamer bezig nog laatste kleinigheden in haar koffer te bergen. Erie stond met haar vader voor het portret met de lichtende oogen.

'Kind,' zei Matthijs Brand, 'ik ben zoo blij, dat ik je al dezen tijd bij mij mocht hebben. Wat is Wybo toch goed!'

Erie schrok even. Wat bedoelde vader?

‘En ik vind het altijd zoo heerlijk, dat Moeder Wybo gekend heeft en dat moeder zooveel van hem hield.’

Terwijl ze het zeide, voelde ze, hoe er zelfs nu nog, een zich-vàstklampen was, aan wat ze haar ‘vroeger’ leven noemde, en hoe onmogelijk het was in dit nieuwe leven te gaan worstelen, zoolang ze zich vastklemde aan het oude.

Och, en er was niet eens sprake van nieuw of oud. Er was enkel háár leven, als zij het tot haar leven maken wilde.

Daar hoorde zij Wybo's haastigen stap op de gang, het rijtuig reed voor.

‘Vader...’

De tranen schoten Matthijs Brand in de oogen. ‘Alles... loslaten lieveling.., en denk aan het reislied, dat je meegekregen hebt, toen je voor den eersten keer heenging. ‘Uw uitgang en uw ingang zal Hij bewaren, van nu aan tot in eeuwigheid...’

...Want er moest iets bewaard worden voor zijn kind, iets dat hij met al zijn liefde niet voor haar bewaren kon. Aan sterke, Goddelijke handen, gaf hij in dat oogenblik zijn Erie over.

XX.

De heele tuinkamer stond vol bloemen van vrienden en patiënten. In de voorkamer en de spreekkamer, boven, overal waren bloemen. Mevrouw Norden had Erie ontvangen met tranen in de oogen. 'Kind, wat ben ik blij,' had Mevrouw Norden gezegd. Betty had haar feestjurk aan en was in haar zonnigste stemming.

Alle kamers gingen ze door, arm in arm, maar de deur van het kleine, lichte vertrekje boven liepen ze zwijgend voorbij.

Toen Wybo 's middags uitgereden was en Erie rustte op haar kamer, keek ze onophoudelijk naar de deur, en trachtte kracht te zamelen om ze straks te openen, en nog eenmaal al dat mooie, fijne, kleine, dat glanzendwitte, dat van haar kindje geweest was te zien, daarna zou ze het rustig inpakken en wegbergen.

Heel haar zomerdroom, de lange tocht met het kindje, al haar gebeden lagen daar bewaard en na dien vreeselijken schok, had ze heimelijk aldoor verlangd daar nog eens te zitten met alles om zich heen, vóór ze het met eigen handen voor het laatst misschien zou verzorgen.

Ze moest het nu voor alle dingen eerlijk een plaats in haar leven geven, dan pas kon ze het nieuwe begin maken.

Toen haar rusttijd verstreken was, kleepte ze zich aan; haar hart bonsde! Had ze haar kracht overschat? Toch, toen ze naar de deur ging, voelde ze een groote rust over zich komen, bijna blijdschap, dat ze dit van haar kindje nu weer zou zien...

De sleutel stak in het slot..., een wiegje,... een wit-gelakt kastje met blauwe randjes,... een kinderbadje, wit en blauw...

Ze deed de deur open...

...Toen Wybo thuis kwam, vond hij haar ongewoon wit en stil. 'Ben je op het kamertje geweest,' wou hij vragen, de woorden stokten hem in de keel. Dien heelen avond zaten ze bij elkander, als vreemden, zoo ver van elkander af.

Telkens trachtte Erie wat te zeggen, er was iets, dat haar tong scheen te verlammen. Het was de klacht, die ze niet uiten kon.

'Waarom heb je dat gedaan, Wybo?

Ken je me dan zoo weinig?

Weet je dan nog niet, wat mij kan helpen en sterk maken?

Hoe kan ik ooit weer worden zooals vroeger, als ik niet eerlijk zelf de dingen onder de oogen mag zien! Ik heb toch zoo lang met het kindje geleefd! ik heb er zelf toch alles voor gereed gemaakt, dat laat zich toch niet wegstoppen! Waarom heb je het weggestopt?'

Haar hart kon maar niet ophouden met vragen, maar de woorden, die spaarzaam en moeielijk over haar lippen kwamen, bereikten Wybo niet. Hun

beider hart was boven in het kleine, ledige vertrekje, maar ze konden elkanders hand niet vatten, de twijfel stond tusschen hen in.

- Den volgenden dag begon het leven, het gewone leven. En nu gebeurde, wat Erie gevreesd had, en wat ze sedert gisteren al met volle zekerheid wist. Ze spaarden haar; op alle manieren spaarden ze haar.

Natuurlijk had Wybo ook bedoeld haar te sparen met alles op te bergen, natuurlijk had Wybo met hen gesproken en gezegd, dat ze voorzichtig met haar moesten zijn, omdat ze zoo zwak was. Het sprak allemaal vanzelf, maar het verlamde de krachten.

Om weer sterk te worden, moest je kunnen strijden, maar er viel niet te strijden. Er was alleen een schaduw, die nooit meer vorm aannam; als ze even vorm aan wilde nemen, werd het gevaar door waarschuwendende blikken bezworen.

Zij was de zwakkere geworden in dit droefgeestige huis; en in alle hoeken loerde de vijand.

Het was allemaal zoo valsch als de draden van een spinrag. Je werd omwikkeld en verstikt door dingen, die geen bestand hadden. Die voorzichtige toon, dat voorzichtige aanvatten, dat plotselinge zwijgen als ze binnentrad.

Ze begon zich een vreemde te gevoelen in haar eigen huis.

Het deed haar verstijven en verdorren, zelfs Wybo was ver weg.

Hun huwelijksdag ging stil voorbij en daarmee de hoop dat ze elkander zouden kunnen naderen en in dezen nood zoo dicht bij elkander komen als nooit te voren.

Het leek alles gebroken. Ze kon niet spreken en Wybo begreep niet.

Op een morgen vond Wybo haar in de voorkamer op de lage vensterbank; ze keek zoo verloren in de straat, zoo alleen, dat hij ontsteld naast haar neerknielde en haar handen in de zijne nam.

Ze waren koud en krachteloos.

‘Wat kan ik toch voor je doen?’ vroeg hij smeekend, ‘je bent nog niet sterk, ik voel het, maar in Mei wordt het beter, dan gaan we samen de bergen in, ik heb al voor een plaatsvervanger gezorgd.’

Ze bewoog zich niet.

‘Zeg het Erie, ik moet het toch weten, kan je het mij niet zeggen?’

‘Heb toch geloof in me,’ fluisterde ze snikkend, ‘ik heb het je toen zóó gevraagd.’

‘Wanneer dan liefste.’

‘In dien nacht, in dien nacht, toen je sliep, maar je gezicht gaf antwoord, je hebt me toen antwoord gegeven, Wybo.’

Hij verborg nauwelijks zijn ontsteltenis.

Hoe ver was het al gekomen? hoe diep, hoe hevig? Nooit, nooit had hij dit kind in zijn donkere sfeer mogen brengen!

Maar er moest en zou verandering komen, er

moest een anderen weg gevonden worden voor zijn moeder en Betty. Hij zou ergens anders een praktijk zoeken! in ieder geval een zonniger huis trachten te vinden, en terwijl hij dit alles bedacht, voelde hij tegelijk, dat hij in de verkeerde richting aan 't denken was, omdat haar klacht hem tegensloeg: Heb toch geloof in me!

Neen, dat dus niet, maar wat dan?

‘Ik hèb geloof in je,’ zei hij bedroefd, ‘wat bedoel je toch, kan je het niet duidelijker zeggen?’

Ze schudde het hoofd, kneep zijn handen zoo vast, dat ze er pijn van deden. Wat hij niet zàg, kon ze toch niet zeggen! Wat zou dat helpen. Hij vroeg niet meer, trok een stoel naast haar en liet haar tegen zich aanleunen.

Onherkenbaar veranderd was Erie.

‘Ik denk, dat het goed is voor een mensch, om dicht bij het leed van anderen te leven.’

Dat woord sprong, in hem op. Het was in een schuilhoek van zijn herinnering bewaard gebleven. Een broze, sterke vrouw, Erie's moeder had het daar neergelegd.

Hij wist nog precies, wat hij daarop geantwoord had. ‘Niet te dicht toch, een mensch is een arm, zwak wezen, men moet veel lijdenskracht hebben, om het te kunnen.

‘Ik denk aan je moeder, Erie...’ zei hij na een poos, ‘kom lieveling, laten we weer op weg gaan, we zullen het rechte pad wel vinden.’ -

- Toen Wybo den volgenden morgen thuis

kwam van zijn eersten rondgang, vond hij Erie niet in de tuinkamer, ze was nergens, beneden. Boven was ze evenmin, maar op zijn schrijftafel vond hij een brief van haar in een gesloten couvert.

Alles in hem trilde, toen hij dien brief opnam, hij moest gaan zitten, eer hij hem opende. Het was een lange, lange brief! Wanneer had ze dien geschreven?

Met bevende vingers vouwde hij hem open en zag het opschrift.,. Dat was genoeg, het was voor hem genoeg, hij behoefde voor 't oogenblik ook niet verder te lezen. Zijn Erie, zijn Erie... hij zou het verder wel begrijpen, wel leeren begrijpen.

De koffietafel bleef onaangeroerd. De eerste patiënt voor het middagspreekuur schelde. Wybo ging naar beneden en hielp, zooals hij nog nooit geholpen had. Het was of hij in iedere vrouw, in ieder jong meisje, ieder kind, dat bij hem kwam, Erie helpen moest.

Haar brief zat in zijn portefeuille, die hij altijd bij zich droeg. En toen de laatste patiënt verdwenen was, las hij hem in zijn geheel. 'Mij behoort zij, heelemaal, zooals ze mij misschien nog nooit heeft toebehoort; hij snikte het uit, ik heb geen geloof, geen vertrouwen gehad. Ze heeft er mij om gesmeekt, ik heb het niet begrepen; het heeft haar verlamd, ik zie het nu duidelijk.

Lieveling, lieveling, ik zal je toonen, dat ik geloof in je heb.

Zijn rijtuig stond voor en voor de tweede maal deed hij dien dag zijn rondgang en weer hielp hij!

In iedere zieke was Erie, in iedere bedroefde was Erie.

Op eenmaal, had de liefde alle vrees en allen twijfel overwonnen.

't Was of in deze blijde pijn, opeens zijn vleugels zich konden ontplooien, zoo als de vlinder in worsteling uit haar omhulsel gebroken, plotseling de kracht van haar vleugels weet en tot het licht vliegt.

'Ik kan wachten, nu kan ik wachten,' herhaalde hij telkens, eindelijk voelde hij zich bevrijd, de schok had hem bevrijd.

'Vanwaar is in Wybo opeens die rust gekomen?' dat vroegen Mevrouw Norden en Betty elkaar dien dag telkens af, want Erie's heengaan was toch wel heel onverwacht.

Wanneer kwam ze terug? morgen, overmorgen? Had Wybo er van geweten?

Een antwoord op die vraag kregen ze niet. Ze zagen alleen het lichten van zijn gezicht.

'Wat heeft hij haar lief! wat heeft hij haar lief' zeiden ze en voelden voor 't eerst heel diep hun eigen gebrek.

Had Erie zelfs in haar afwezigheid de macht zulke lichtglansen op Wybo's gezicht te voorschijn te roepen.

Ze begonnen samen naar Erie te verlangen om mogelijk hun tekort aan haar nog goed te maken.

XXI.

Als je ooit hulp noodig hebt, als je ooit iets verloren hebt, dat ik je zou kunnen helpen vinden, reken dan op mij'.

Dien nacht, terwijl ze wakker lag, had Erie duidelijk den vreemden vioolspeler gezien; hij droeg een licht in zijn handen, hij zong een lied, dat door bleef klinken ook al werd het nacht.

Het wàs nu nacht voor haar geworden, de nacht van verdwaling, als je niet meer aan je eigen leven kunt reiken, als je geen her- of derwaarts meer in je leven hebt, en toch leven moet.

Maar in dien nacht had ze hem zijn lied hooren zingen.

De woorden waren voor haar niet verstaanbaar, het sprak vanzelf, dat je ze alleen verstaan kon, als ze zich overgezet hadden in je eigen taal; wat deed het er toe! hij was op dat oogenblik het eenige, vaste punt in haar verwarde, vermoeide denken. Plotseling had ze heel zuiver den strijd van haar moeder doorvoeld.

Háár krachten zouden er niet door gebroken worden, ze was sterk! maar zoo voortleven was onmogelijk! Geen stap verder wou ze gaan zoolang er geen vergezicht meer was, waar ze naar toe kon leven.

Den volgenden morgen stond Erie vroeg op. Haar vast besluit vernieuwde voor een oogenblik haar krachten. Onder Wybo's spreekuur schreef ze hem een langen brief, daarin legde ze al haar liefde en vertrouwen neer.

Ze kon rustig met hem ontbijten en sloeg de oogen niet neer, toen hij haar vragend aanzag, verwonderd over haar stil-zijn; en nog dieper verwonderd, toen ze, voor hij uitreed, haar armen om zijn hals sloeg en hem kuste. Haar hart zeide: 'Zoo groot vertrouwen heb ik in je, zoo groot vertrouwen,' maar haar mond zweeg.

In haar brief had ze hem alles verklaard, en zóó had ze het ook alleen kunnen doen.

Wybo was weggereden, toen ging Erie heen, ze ging als in een droom; een verre, verre reis moest ze maken, naar dat, wat op dit oogenblik toch, 't dichtste bij haar was.

Al 't andere was nog oneindig veel verder weggeweken; al 't andere was haar ver en vreemd; in haar vermoeide eenzaamheid was alleen de vioolspeler duidelijk te onderscheiden, die zijn lied liep te zingen door den nacht. Naar hem wilde ze heen... Eerst toen ze op het vreemde stationsplein aan een vreemden agent den weg moest vragen, kwam ze tot zichzelf, en daarmee ook in al de verlatenheid en onzekerheid van haar tegenwoordig bestaan. Ze huiverde plotseling van het hoofd tot de voeten, en werd er zich pijnlijk van bewust dat ze door vreemde straten, naar een vreemden man

ging, die toch eigenlijk niets van haar kon weten. Wat, als het een vreeselijke vergissing bleek te zijn! Wat deed ze hier eigenlijk? Terugvluchten, veiligheid zoeken bij Wybo, en tegelijk voortgedreven worden naar dat eene lichtpunt in den nacht!

Ze kòn zich niet vergissen... en... àls ze zich eens vergiste! Ze begon al harder te loopen, stond veel te spoedig, nog vóór ze zich bezonnen had, wat ze zou moeten doen of zeggen. voor een hoog, smal stadshuis, precies als alle andere huizen in de straat. Met inspanning van al haar kracht haalde ze, alvorens te schellen nog eens zijn persoon zich voor den geest en repeteerde woord voor woord, wat hij gezegd had, zóó lang, dat de voorbijgangers opmerkzaam begonnen te worden. Toen ze dat zag, trok ze haastig aan de schel, ellendig, als een kind in lompen voelde ze zich, dat rillend langs de wegen gaat, niet wetend, wat haar wacht.

Er kwam een gewoon dienst meisje naar voren, dat haar in een simpel spreekkamertje bracht. Wat was ze begonnen?

Toen de deur openging kwam er een verlammende angst over haar! ‘Wybo... och Wybo...’ maar op den drempel stond de vioolspeler en er was niets dan mildheid in zijn verwonderde oogen, over de grijsheid van zijn hoofd schenen zich lichtglanzen te spreiden.

‘Hazelaar...’

Toen vond ze de kracht om op te staan, maar ze kon nog geen woord uitbrengen, hem alleen maar haar handen toesteken.

Ledige handen, krachteloos van leed.

De vioolspeler dacht: ‘Alles in haar schijnt wel dood te zijn, alleen haar handen leven, maar ze hebben geen macht meer om het schoone leven vast te houden. Zijn hart was vol erbarmen. Hij hielp haar zich van hoed en mantel te ontdoen, daarna bracht hij haar in zijn werkkamer en liet haar rusten in een grooten leeren armstoel bij den haard, waarop nog een klein houtvuur brandde.

Hij zelf ging bij de tafel zitten, die lag vol boeken en muziekpapier, beschreven en blank. Achter hem stond een vleugel en daarnaast zijn open vioolkist.

Hij zei niets, ging rustig zitten schrijven, tot er weer wat kleur op haar wangen kwam.

‘Het vuur doet goed, is 't niet?’ vroeg hij en knikte haar toe,... toen werkte hij weer voort, bijna mechanisch, want zijn oogen werden telkens getrokken naar haar handen, die ledig en krachteloos in haar schoot lagen. Waar moeten die handen mee gevuld worden, hoe zou hij ze weer sterk kunnen maken! Want je moogt toch niemand, die je door God toegezonden wordt, ledig naar huis laten gaan. Waar was dokter Norden, wat kon er gebeurd zijn, dat ze zoo hopeloos alleen naar hem toe kwam vluchten?

Het ergste was die strakheid in haar wezen. Ze veranderde niet van houding, ze staarde maar naar een punt.

Alleen die handen, o God, die levende, verscheurde handen!

Hij stelde zich haar voor, zooals ze de eerste

maal voor hem verschenen was, met haar bos bloeiende hazelaartakken en later met haar handen gevouwen om den arm van Dr. Norden, den man dien ze liefhad,... en later... Het was niet meer om uit te houden.

‘Hazelaar,’ zei hij, ‘mag ik wat voor je spelen.’ Ze keek verrast op toen knikte ze stom.

Hij stond op en nam zijn viool uit de kist liet even den strijkstok over de snaren gaan om het geluid te beproeven,... toen begon de viool te zingen, het lied van de gevouwen menschenhanden, waarin God het schoone leven neergelegd had, zijn eigen levenslied speelde hij.

Onder 't spelen had hij de oogen gesloten; haar aanzien durfde hij niet; in zijn ziel was alleen 'n gebed: o God, geef mij iets waarmee ik haar arme, zwakke handen weer blij en sterk kan maken, zoodat ze zich weer sluiten gaan om het schoone leven, dat gij zelf gemaakt hebt....

De viool zweeg, de speler wachtte, Erie was met haar hoofd tegen den rug van haar stoel gaan leunen, de oogen neergeslagen.

‘Verder, als u wilt, verder,’ fluisterde ze.

En weer begon de viool te zingen, het lied van teedere krachtige meisjeshanden die zich hadden gesloten om het eerste bloeiende Lentegeluk, terwijl het nog midden winter was, zoo vol verlangen, zoo heilig van eenvoud, zoo vol geloof! Het was het lied, dat de vioolspeler voor háár bewaard had, eer hij het wilde geven aan de menschen.

Nu mocht hij het haar voorspelen, en merkte hoe er een siddering door haar heenvoer; ze sloeg haar oogen wijd op, alsof ze hem nu pas herkende.

De viool zong maar voort, van de liefde, die in haar sterk geworden was, van haar schoone overgave, en het heilige verwachten, van haar bitteren strijd om vast te houden, van hulpeloos uitgestrekte handen.

De viool zong, hij zelf zong, hij wist het niet meer. Hij was Gods vioolspeler, Gods viool was hij, Gods blijdschap. Gods liefde zong door zijn snaren, zóó, dat zij het kon hooren. Hij speelde maar voort, hij zag haar stille handen zich bewegen, ze legden zich in elkander als het leven; de warme tranen vielen er op neer, als zomerregen op de aarde, het hart sloeg weer, het eigen hart, ze was op weg naar huis....

- Op weg naar huis, naar haar jeugd, naar den schat, die in haar leven bewaard had gelegen, en ze wist het niet. -

De vioolspeler liet haar alleen.

Een zachte, witte vrouw met een muts op, kwam even later binnen, zette brood en melk voor haar neer en ging weer zwijgend heen.

O, die rust, die weldadige rust!

Ze kon eindelijk weer om zich heen zien en zichzelf en haar omgeving herkennen. Toen, in dat rustige om-zich-heen-zien werd haar plotseling geopenbaard dat ze enkel maar zonder vreezen de deur

van haar hart open had te zetten, voor wat haar gansche leven al voor had gestaan en dat ze al lief had gehad, zonder het nog wezenlijk te kennen.

Ze was nog dezelfde van vroeger, het verlangen naar het heel-witte, naar dat wat het leven heelheerlijk kon maken, was niet dood.

De Man van Smarten, die het lachen weer in haar moeders leven gebracht had, stond voor haar; het verlangen van haar hart was zijn eerste kostbare geschenk aan haar geweest.

Nu stak Hij haar zijn doorboorde handen toe en het was of ze Hem hoorde zeggen: 'Was ik niet in je leven van kind af? Ik ben door alle schaduwen heengegaan, over mijn ziel hebben zich alle schaduwen van het leven samengetrokken, ik ben het licht dat duurt, het lied, dat door blijft klinken, ook al wordt het nacht. Neem het schoone leven maar uit mijn handen aan, uit mijn doorboorde handen.

Mijn handen hebben hun bloedig merkteeken op het schoone leven moeten zetten, wees er maar niet bang voor! het schaadt niet aan het heel witte, integendeel, het geeft daaraan zijn eigenlijken glans, den glans van liefde. Waag het maar, van mij kan je het toch wel aannemen!

Laat mij toch niet langer wachten bij mijn kruis.

We moeten nu verder!'

Toen kon opeens haar ziel in deemoedige blijdschap zich buigen voor den Man van Smarten.

'Ik neem het aan uit Uw handen,' .... neen, zóó was het toch eigenlijk niet, het was of Hij

háár handen vatte en tot haar sprak: ‘Nu gaan we ook verder, naar het heel witte, lichte, naar de verheerlijking van het Leven....’

- ‘Heb ik je daarvoor mogen ontmoeten, hazelaar?’ zei de vioolspeler, toen hij den volgenden morgen afscheid van haar nam, en voor het raam van haar coupé nog eens haar uitgestoken handen vatte.

‘Heb ik u daarvoor mogen vinden,’ zei Erie met haar oude, zonnige lachen....
En zoo ging ze naar huis.

XXII.

Zóó vlug was Erie nog nooit de lange Stationsstraat afgelopen! Hoe lang had Wybo ook op haar moeten wachten?... één dag... een lange reeks van dagen. Maar nu was haar schip vlot. Geweldige golven had het opgestuwd; een oogenblik had het geschenen, of het in zijn eigen golven onder zou duiken of stuk stooten op een verborgen klip; maar het had zich weer opgeheven, en nu ging het in de groote vaart.

-

‘Zou ik niet een telegram aan uw man zenden,’ had de vioolspeler gevraagd, toen hij haar naar den trein bracht.

‘Neen, neen,’ had ze haastig geantwoord, ‘ik breng immers een groote verrassing voor hem mee! Als mijn man mij af kwam halen zou de verrassing niet zoo groot zijn.’

Hij had niets meer gezegd, zich alleen verwonderd over haar moed en haar groot vertrouwen. -

- En nu kwam ze alleen de Helmerstraat in met de hooge, smalle huizen, en ze had zon op haar gezicht.

Een paar minuten, daar rees de gevel van het Nordensche huis, en ze voelde zich voor 't eerst blij, toen ze het zag. Zelfs toen ze als bruid daar binnen ging, had deze blijheid ontbroken.

Het oude huis was toen aanvaard als een noodzakelijk kwaad, dat van haar groote geluk niet los te maken was. Nooit had ze het wezenlijk in bezit genomen; want nemen is toch een innerlijke daad, zooals iedere uiterlijke daad een innerlijke bedoelt!

Een oogenblik stond ze stil om te luisteren.

‘Wil je het schoone leven niet uit mijn doorboorde handen aannemen?’

Het draagt het merkteeken van mijn wonden, dat kan niet anders, maar het schaadt niet aan het heel-lichte, witte, integendeel! het geeft daaraan zijn schoonsten glans, de glans van liefde.’

‘Ik neem het aan, ik neem het aan,’ fluisterde zij; onwillekeurig vouwde ze de handen en dacht aan haar doode kindje en aan het ledige vertrekje naast haar slaapkamer boven.

‘Alles, alles neem ik aan, niets daarvan uitgezonderd, ik zie het merkteeken van uw handen.

Het schaadt niet aan het schoone leven, in liefde is het geheiligd.’

Aan haar diepe blijdschap en aan haar krachten, die zich op ditzelfde oogenblik schenen te vernieuwen, zoodat ze met haar ouden veerkrachtigen tred, de straat kon oversteken voelde ze dat het anders alles in haar geworden was.

Zelfs de schaduw kon je liefhebben, als je daardoor de gelegenheid ontving van je liefde bewijs te geven. -

- Wybo's rijtuig stond voor. Ze keek door het raam van de spreekkamer naar binnen, er zat niemand meer.

De voordeur stond open, Wybo had vast zoo even zijn laatste patiënt uitgelaten, zooals hij gewoonlijk deed,... Wybo!...

Ze deed de voordeur dicht; het rijtuig kon wachten; iedereen moest nu maar even wachten: het leven-op-de-klok moest voor een enkele maal uit zijn gewone spoor...

In de tuinkamer stonden Wybo en Erie hand in hand. Hun vreugde was te groot voor woorden. Ze keken elkander aan en knikten elkander toe, en begonnen weer van voren af aan als kinderen, twee bevrijde kinderen van God.

‘Die de heele wereld tot Zijn koninkrijk maakt, moest veel lijden, maar Hij hééft dan ook de heele wereld, Hij heeft haar smart, haar nood, haar schuld, Hij draagt ze op Zijn hart, en wint ze door de kracht van Zijn liefde.

Nu gaat het naar levensverheerlijking! In de natuur ook!

Het gaat naar Paschen, naar het feest van de levensverheerlijking door den dood heen. Bij dit wonder moet zelfs het alldroevigste “misschien nooit meer....” verstommen.’

Voor Wybo en Erie verstomde het, toen ze met hun handen vast inelkander gesloten het feest tegemoet gingen.

Want wie kan zeggen, welke krachten tot vernieuwing van het schoone leven er verborgen liggen in de blijdschap van Dengene, die de heele wereld tot Zijn Koninkrijk heeft gemaakt! -

**Vertaling van W.G. van Nouhuys
in het Octobernummer 1894 van de 'Gids'.**

Slaat trommen, slaat - blaast horens, blaast!
Door vensters, door deuren dringt 't met woeste kracht,
Dringt in de plechtige kerk, drijft uiteen de geloovigen,
Dringt in de school waar de jongen zijn les leert;
Gunt den bruijom geen rust - nu geen geluk bij zijn bruid;
Geen vrede den vreedzamen boer, ploegend of oogstend zijn koren;
Zoo hard de felle trommelslag zoo luid het hoorngeluis!

Slaat trommels slaat! - blaast horens blaast!
Boven de drukte der steden - boven het rammen der wielen op straat
Zijn er bedden gereed voor slapers van nacht? - zij moeten niet slapen van nacht! -
Geen koopman doe zaken - geen makelaar of speculant - zouden zij voortgaan?
Zouden de sprekers nog spreken? zou de zanger beproeven te zingen?
Zou de advocaat opstaan om voor den rechter zijn zaak te bepleiten?
Raast met raatlende roffels, trommen - horens, nog wilder blaast!

Slaat trommen, slaat! - blaast, horens. blaast!
Kent geen genade - luistert naar klacht noch vermaning, -
Let niet op vrees - stoort u aan bidden noch weenen, -
Geeft om den ouden man niet, die den jongen terug houdt,
Klinkt boven stemmen van kinderen boven het smeeken der moeders,
Doet op schragen trillende dooden, die wachten hun lijkkoets -
Als donder dreunend bonst, o, trommen, - luid, horens, blaast!

Een blik in 't kamp bij den dageraad, grijs en dof,
Ik treed uit mijn tent, al vroeg ontwaakt,
En wandel door de koele lucht op 't pad dicht bij de hospitaalloods,
En zie drie gedaanten op baren uitgestrekt, buiten gebracht en onbewaakt liggende,
Over elk de deken gespreid, de breede bruinwollen deken,
De grijze, zware deken, alles bedekkend, omhullend.

Stil blijf ik staan - en nieuwsgierig
Licht ik met voorzichtige vingers de dekens op van het gezicht van den eerste;
Wie zijt gij oudachtig man, zoo mager en barsch, met uw grijze haren en onder uw oogen de
wangen zoo hol?
Wie zijt gij goede kameraad?

Ik stap naar de tweede, - en gij, wie zijt gij, mijn kind, mijn lieveing?
Wie zijt gij, beste jongen, wiens wangen nog blozen?
Dan naar de derde: - noch jong, noch oud, een vredig gelaat, als ivoor, mooi geelachtig wit;
Jonge man, ik meen u te kennen, - ik denk dit gelaat is 't gelaat van den Christus zelve,
Dood, en godlijk en broeder van allen, - en hier weder ligt hij.